

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
KRIMINOLOGIJOS KATEDRA

DARIUS ŠIAUČIŪNAS
TEISĖS IR POLICIJOS VEIKLOS PROGRAMA
NUSIKALSTAMUMAS ANYKŠČIŲ RAJONO KAIMUOSE
Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas-
Profesorė,
Daktarė;
Genovaitė Babachinaitė

Vilnius, 2006

Turinys

Įvadas.....	3
1. Lietuvos kaimo samprata ir šiuolaikinė bendra socialinė charakteristika.....	7
2. Nusikalstamumo Anykščių rajone palyginamoji charakteristika.....	14
3. Nusikalstamumo Anykščių rajono kaimuose kriminologinė analizė:.....	21
Nusikalstamumo Anykščių rajono kaimuose raida ir ypatumai,.....	21
Asmenų, darančių nusikaltimus Anykščių rajone, kriminologinė charakteristika,...	36
Nusikalstamumo Anykščių rajono kaimuose priežastingumas.....	48
4. Nusikalstamumo Anykščių rajono kaimuose prevencija.....	55
Išvados ir pasiūlymai.....	65
Literatūros sąrašas.....	78
Santrauka.....	71
Résumé.....	72
Priedai.....	73

Ivadas

Bendra charakteristika ir temos aktualumas. XX a. pradžioje Lietuvos kaimuose gyveno apie 90 proc. visų valstybės gyventojų. 1941 m. Lietuvos kaime gyveno 78 proc. visų valstybės gyventojų. Kaimiečiai vertėsi ne tik žemės ūkio veikla. Dauguma jų užsiėmė žvejyba ir smulkiais verslais, tenkinančiais kaimiškųjų bendruomenių poreikius (batsiuviai, baldžiai, siuvėjai, pynėjai, mezgėjai, audėjai, kalviai, račiai, smulkūs prekybininkai) dalyvavo miško ruošos darbuose. Šeimos ūkių pagrindu įkurtos Lietuvos kaimų bendruomenės buvo socialinės santarvės ir nusikalstamumo kaime prevencijos pagrindai.

1918-1940 m. Lietuvos kaimo gyventojų nusikalstamumas iš esmės lėmė nusikalstamumo lygį visoje valstybėje. Tyrinėjant nusikalstamumą ir jo raidą Lietuvoje XX a. pradžioje reikia turėti galvoje itin mažą miestų gyventojų skaičių bei tai, kad pagal daromas nusikalstamas veikas, kurios tuo metu vyravo, tai buvo kaimiško tipo nusikalstamumas.¹

Tačiau Lietuvai patekus į Tarybų Sąjungos sudėtį, sistemingai buvo naikinama tradicinė europinio kaimo gyvensena – kaimiečius vėl imta kelti į gyvenvietes. Vien tik 1967-1986 m. buvo nugriauta 111 000 vienkiemių, žmonės verčiami kraustyti į gyvenvietes, neretai į miesto tipo daugiabučius namus, vėliau tapusius asocialių šeimų ir asmenų susibūrimo vietomis bei nusikaltimų židiniiais.²

Lietuvai atkūrus nepriklausomybę, grįžtant kolūkiams, kuriantis privatiems ūkiams, atkuriant nuosavybės teises į žemę, vėl gi susiklostė kitokia ekonominė, socialinė situacija turėjusi įtakos nusikalstamumui.

Neužtenka nustatyti visos Lietuvos mastu sąlygas, įtakojančias nusikalstamumą ir jo skaičiaus augimą. Nors Lietuva ir nėra didelė valstybė, tačiau ir čia vieni regionai skiriasi nuo kitų. Klaipėdos apskritis iš kitų Lietuvos apskričių išsiskiria, kad Klaipėdoje yra uostas, pajūrys. Šie faktoriai gali turėti įtakos nusikalstamumui. Į Klaipėdą atvyksta daug jūrininkų iš kitų šalių, kurie nežino kalbos, tradicijų, kriminogeninės situacijos todėl dažnai gali tapti nusikaltimų aukomis. Nusikalstamumą įtakoiantys faktoriai gali priklausyti net ir nuo metų sezono. Vasarą prie jūros susirenka daug žmonių iš šalies ir kitų šalių, žmonės atostogaudami būna išsiblaškę ir mažiau dėmesio skiria savo ir savo turto apsaugai, todėl vasarą Palangoje nusikalstamumas žymiai išauga. Vilniuje, vėlgi kitokia situacija. Vilnius yra

¹ Babachinaitė G., Paulikas V. Nedarbas ir nusikalstamumas Lietuvos kaime 1918-1990 m. // Jurisprudencija. 2002, t. 26(18). P. 109.

² Ten pat. P. 114.

Lietuvos sostinė, todėl čia sutelktos valstybinės institucijos, užsienio šalių diplomatinės tarnybos, daug svečių iš kitų miestų ir valstybių, dėl didelio gyventojų skaičiaus žmonės vieni kitų nepažįsta. Šiais faktoriais Vilnius ir jo apylinkės išsiskiria iš kitų miestų, ir šie faktoriai turi įtakos nusikalstamumui. Druskininkai, Birštonas išsiskiria iš panašaus dydžio miestų tuo, kad yra kurortiniai miestai. Šie miestai išsiskiria didesniu svečių skaičiumi, kas gali turėti įtakos nusikalstamumui. Vien jau gyventojų skaičius gali turėti įtakos atskirų nusikaltimų būdams. Vienoki plėšimai daromi dideliuose miestuose kur gyventojai vieni kitų nepažįsta, kitokie plėšimai vykdomi mažuose miesteliuose ar kaimuose kur gyventojai vieni kitus pažįsta.

Temos „Nusikalstamumas Anykščių rajono kaimuose“ pasirinkimą sąlygojo, kad tema mažai tyrinėta. Nusikalstamumą, kaip reiškinį, jo didėjimą ir mažėjimą sąlygojančias priežastis, nusikalstamumo prevenciją tyrinėjo nemažai mokslininkų. Galima surasti literatūros apie nusikalstamumą Lietuvoje, prevencijos programų veiksmingumą. Apie nusikalstamumą kaime yra rašiusi tik prof. Genovaitė Babachinaitė ir prof. Vygandas Paulikas straipsniuose „Nedarbas ir nusikalstamumas Lietuvos kaime 1918-1990 m.“, „Nedarbas ir nusikalstamumas Lietuvos kaime po 1990 metų“, bei R.Uscila „Pagyvenusių žmonių viktimizacija Lietuvos kaimuose ir vienkiemiuose: viktimologinė analizė“. R.Uscila nagrinėjo pagyvenusių žmonių viktimizaciją. Taigi ši tema mažai tyrinėta. Nebuvo nagrinėta asmenų, darančių nusikalstamas veikas kaimuose, kriminologinė charakteristika, priežastys dėl kurių jie pasirenka daryti nusikalstamas veikas kaimuose. Reikia atlikti tyrimus ne tik visos respublikos mastu, bet pagal atskirus regionus, gyvenviečių tipus (atskirai miestus, atskirai kaimus). Kiek žinoma, nusikalstamumo Anykščių rajono kaimuose problemos nebuvo tyrinėtos. Darbe bus nagrinėjami minėti klausimai.

Didžiausias nusikalstamumas 100 000 gyventojų yra didžiuosiuose Lietuvos miestuose Vilniuje, Klaipėdoje, tačiau būtent ten apklausų duomenimis gyventojai jaučiasi saugiausiais, tuo tarpu kaimuose nusikalstamumas 100 000 gyventojų dažnai yra žymiai mažesnis, tačiau gyventojai jaučiasi nesaugiausiais. Taigi, susidaro paradoksali situacija. Galbūt kaimo gyventojų nesaugumą įtakoja kaimuose padaromi žiaurūs nusikaltimai, kuomet asmuo kankinamas ilgą laiką ir nesulaukia jokios pagalbos, galbūt, kad kaimo gyventojai retai mato policijos pareigūnus, ilgai užtrunka kol pagal iškvietimą atvyksta policijos pareigūnai.

Su nusikalstamumu Lietuvoje tiek miestuose, tiek kaimuose daugiausiai „kovoja“ policinėmis priemonėmis. Nagrinėdami rezultatus matome, kad ši kova nėra efektyvi. Tik išnagrinėjus ir ištyrus aplinkybes, įtakančias nusikalstamumą, ne tik visoje Lietuvoje, bet ir konkrečiuose regionuose, bei atskirai kaimo ir miesto gyvenvietėse, rajonų centruose, bus galima tikėtis efektyvios prevencijos.

Rašant šį diplominį darbą pagrindinė problema buvo literatūros trūkumas. Šiame darbe naudota literatūra apie nusikalstamumą kaime, bendrai nusikalstamumą ir jo prevenciją, kaimo socialinę raidą jo problemas: G.Babachinaitė, V.Paulikas „Nedarbas ir nusikalstamumas Lietuvos kaime 1918-1990 m“, „Nedarbas ir nusikalstamumas Lietuvos kaime po 1990 m“, R.Uscila „Pagyvenusių žmonių viktimizacija Lietuvos kaimuose ir vienkiemiuose: viktimologinė analizė“, G.Babachinaitė „Socialiniai pokyčiai ir nusikalstamumas“, G.Babachinaitė, S.Kuklianskis Teorinės nusikalstamumo prevencijos problemos“, A.Kiškis „Nusikalstamumo Lietuvoje 2001 metais charakteristika“, J.Galinaitytė, T.Rudzkis „Šiuolaikinio nusikalstamumo sampratos problema“, G.Jurgelaitienė „Nusikalstamumų prevencijos programos Lietuvoje veiksmingumo problema“, V.Vitunskienė „Kaimo gyventojų pajamų nelygė ir jos ekonominiai bei socialiniai veiksniai“, D.Verkuolevičiūtė „Gyvenimo lygis Lietuvos kaime: situacija ir problemos“, D.Stanikūnas „Nedarbo didėjimo kaime priežastys ir galimi sprendimo būdai“, L.Kriščiūnaitė „Skurdo priežastys Lietuvos kaime“ ir kt., teisės aktais reglamentuojančiais kovą su nusikalstamumu ypač kaimuose ir LR administracinių teisės pažeidimų kodeksu, LR baudžiamuoju kodeksu, LR bausmių vykdymo kodeksu, LR baudžiamojo proceso kodeksu, kaimo gyvenamųjų vietovių gyventojų saugumo programomis ir policijos apylinkės inspektorių veiklos gerinimo 2003 – 2005 metais programa, taip pat rusų autorių В.Н. Кудрецов, В.Е. Эминов, Ю.М. Антонян, А.И. Долгова, С.М. Иншаков knygoje nagrinėjamosiomis temomis apie nusikalstamumą, jo prevenciją, informacija ir statistiniais duomenimis, esančiais internetiniuose puslapiuose www.nplc.lt, www.policija/anyksciai, <http://db.std.lt> ir kita literatūra.

Baigiamojo darbo medžiaga galėtų būti naudojama atliekant išsamesnius Lietuvos kaimų nusikalstamumo tyrimus, rengiant kaimo nusikalstamumo prevencijos programas. Su baigiamuoju darbu reikėtų supažindinti Anykščių rajono pareigūnus, kurie tiria nusikalstamas veikas kaimuose ir vykdo prevenciją.

Darbo objektas. Su nusikalstamumu susiję socialiniai teisiniai santykiai tam tikroje teritorijoje.

Darbo tikslas. Ištirti nusikalstamumą Anykščių rajono kaimuose.

Darbo uždaviniai:

1. Išstudijuoti mokslinę literatūrą apie nusikalstamumą kaimuose.
2. Palyginti Lietuvos kaimiškųjų vietovių ir Anykščių rajono nusikalstamumą.
3. Išnagrinėti labiausiai paplitusius nusikaltimus Anykščių rajono kaimuose.
4. Pateikti Anykščių rajono kaimo nusikaltėlio charakteristiką.
5. Pateikti išvadas nusikalstamumo Anykščių rajono kaimuose prevencijai.

Hipotezė. Nusikalstamumo Anykščių rajone lygis yra artimas šalies rajonų vidurkiui.

Tyrimo metodika. Rašant darbą autorius naudojo dokumentų analizės, kontent-analizės, anketinį, lyginamąjį bei apibendrinimo metodus. Atlikti du tyrimai siekiant pateikti Anykščių rajone nusikalstamas veikas darančio žmogaus asmenybės charakteristiką: Anykščių rajono apylinkės teismo išnagrinėtų bylų analizė ir ekspertų (specialistų) apklausa. Analizuojant Anykščių rajono apylinkės teismo 2002 – 2005 m. išnagrinėtas bylas, buvo tiriamos 103 atrankos būdu pasirinktos bylos. Šiuo tyrimu buvo nagrinėjama nuteistųjų lytis, amžius, išsilavinimas, užsiėmimas, dirbusiųjų užimamos pareigos darbovietėje, šeiminė padėtis, gyvenamosios vietos, jų padarytos nusikalstamos veikos, nusikalstamoje veikoje dalyvavusių asmenų skaičius, teistumas, kokios būsenos esantis asmuo padarė nusikalstamas veikas. Nagrinėjant bylas, apie nuteistojo asmenybę buvo galima gauti ne visą informaciją, todėl buvo parengta anketa ir pateikta Anykščių rajono policijos komisariato pareigūnams, tiriantiems nusikalstamas veikas. Anketavimo būdu buvo apklausti 27 respondentai. Buvo pateikti klausimai apie respondentų amžių, darbo stažą teisėsaugos institucijose, siekiant išsiaiškinti respondentų kompetenciją atsakyti į anketoje pateiktus klausimus. Anketuojant buvo aiškinamasi dėl kokių priežasčių dažniausiai padaromos nusikalstamos veikos kaime, kokie ryšiai sieja nusikalstamas veikas kaimuose padariusius bendrininkus, kokiais bruožais pasižymi nusikalstamas veikas darantys asmenys, ar pasirinkdavo aukas iš anksto, dėl kokių priežasčių pasirenka daryti nusikalstamas veikas kaime, o ne mieste.

Darbo struktūra. Darbą sudaro titulinis lapas, turinys, įvadas, 4 skyriai, 3 skirsniai, 1 žemėlapis, 7 lentelės, 29 paveikslai, išvados ir literatūros bei šaltinių sąrašas, santrauka lietuvių ir užsienio kalba, 1 priedas.

Lietuvos kaimo samprata ir šiuolaikinė bendra socialinė charakteristika

D. Stanikūnas pateikia gana paprastą kaimo sampratą – kaimas – tai teritorija su visais joje esančiais objektais ir subjektais be miestų teritorijos.³

Kaimo vietovė – tai teritorija, kurioje: dominuoja natūrali gamtinė aplinka, o didžioji žemės naudmenų dalis naudojama žemės ūkiui, miškininkystei, žvejybai, rekreacijai ir nedidelė gyventojų, sudarančių teritorines kaimo bendruomenes, koncentracija; dauguma jų užimti atsinaujinančių išteklių eksploatavimu.⁴

Internete galima surasti ir kitą kaimo sampratą – kaimas – žmonių bendruomenė, turinti savo specifinius ekonominius, socialinius ir kultūrinius interesus. Kaimas ypač reikšmingas lietuvių ir kultūrinio identiteto, specifinio gyvenimo būdo išsaugojimui.⁵

Pateikiant kaimo sampratą, reikėtų remtis Lietuvos Respublikos teisės aktuose įtvirtintomis nuostatomis. Teisės aktuose nėra aiškiai apibrėžtos kaimo sampratos. LR teritorijos administracinių vienetų ir jų ribų įstatymo 3 str. pateikiama miestų, miestelių, kaimų samprata. Tiksliau kaimo sąvoka nepateikiama, o tik nurodoma, kad kaimai yra kitos gyvenamosios vietovės, neturinčios miesto ir miestelio požymių. Norint išsiaiškinti kas yra kaimas, reikia žiūrėti miestų ir miestelių sąvokas.

LR teritorijos administracinių vienetų ir jų ribų įstatymo 3 str. pateikiama miesto sąvoka – miestai yra kompaktiškai užstatytos gyvenamosios vietovės, turinčios daugiau kaip 3 tūkst. gyventojų, kurių daugiau kaip 2/3 dirbančiųjų dirba pramonėje, verslo bei gamybinės ir socialinės infrastruktūros srityse. Mažiau kaip 3 tūkst. gyventojų turintys Lietuvos Respublikos miestai, rajonų miestai bei miesto tipo gyvenvietės, turėję miesto statusą, kaip gyvenamosios vietovės yra laikomi miestais ir įsigaliojus Lietuvos Respublikos teritorijos administracinių vienetų ir jų ribų įstatymui.⁶

Miesteliai yra kompaktiškai užstatytos gyvenamosios vietovės, turinčios nuo 500 iki 3000 gyventojų, kurių daugiau kaip pusė dirbančiųjų dirba pramonėje, verslo bei gamybinės ir socialinės infrastruktūros srityse, taip pat tradiciniai miesteliai.

Vadovaujantis LR teritorijos administracinių vienetų ir jų ribų įstatymo nuostatomis galima būtų pateikti kaimo požymius: gyvenamosios vietovės, turinčios iki 500 gyventojų, bei gyvenamosios vietovės, turinčios virš 500 gyventojų, kurių daugiau kaip pusė dirba žemės ir miško ūkyje.

³ Stanikūnas D. Nedarbo didėjimo kaime priežastys ir galimi sprendimo būdai. // Žemės ūkio mokslai. 2002, Nr. 4. P.7.

⁴ Treinys, M., Baležentis, A. Kai kurie teoriniai ir metodologiniai kaimo plėtros strategijos uždaviniai Lietuvos kaimo plėtros politika ir mokslo uždaviniai. Vilnius, 2000. P. 19.

⁵ http://66.249.93.104/search?q=cache:6oCxxWWEnEJ:www1.omnitel.net/eligijus/mkdsprg.doc+kaimo+samprata&hl=lt&gl=lt&ct=clnk&cd=157&lr=lang_lt2006-02-02

⁶ Lietuvos Respublikos teritorijos administracinių vienetų ir jų ribų įstatymas // Valstybės žinios, 1994, Nr. 60-1183. 3 str.

Šiandien Lietuvos kaimuose gyvena apie 1 200 000 gyventojų. Tai sudaro apie trečdalį visų Lietuvos gyventojų. Lietuvos kaimų teritorija užima apie 97 proc. visos valstybės teritorijos. Europos Sąjungos valstybėse 80,9 proc. visos teritorijos priskiriama kaimo vietovėms, kuriose gyvena didelė dalis gyventojų. Kaimiškose vietovėse taip pat gyvena didelė dalis Vidurio Europos ir kitų pasaulio valstybių gyventojų.

Didžioji dalis kaimo gyventojų gyvena mažesnėse nei 200 žmonių kaimo gyvenvietėse ir tik 6,6 proc. buvo įsikūrę gyvenvietėse, kuriose yra nuo 200 iki 3000 gyventojų.

Kaip teigia G. Babachinaitė, lyginant Lietuvos kaimo gyventojų skaičių su kitų Europos valstybių analogiškais rodikliais, pastebima, kad daugelio iš jų kaimuose gyvena kur kas didesnė valstybės gyventojų dalis nei Lietuvoje. Iš išvardintų valstybių tik dalis kaimuose gyvenančių žmonių dirba žemės ir miškų ūkyje. Slovėnijoje net 88 proc. kaimiškų vietovių gyventojų dirba ne žemės ir miškų ūkio sferoje. Kroatijos žemės ir miškų ūkyje tedirba tik ketvirtadalis kaimo gyventojų, Estijoje – 26 proc., Slovakijoje – 22, Rusijoje – 56, Kinijoje – 70, Rumunijoje – 88, Latvijoje – 61, Lietuvoje 68 procentai visų kaime gyvenančių žmonių. Didžioji dalis Europos valstybių kaimiškų vietovių gyventojų neturi jokio ryšio su žemės ar miškų ūkiu ir yra įsidarbinę miestuose ar kaime verčiasi verslais, neturinčiais nieko bendra su žemės ūkio bei maisto produktų gamyba. Lietuvoje, 2001 m. statistikos duomenimis, žemės ūkio veikla vertėsi 19,6 proc. visų gyventojų, o tai prilygsta 68 proc. visų kaimo gyventojų, Švedijoje tik apie 8 proc. kaimo gyventojų dirba žemės ar miškų ūkyje, Suomijoje – 14 proc., Airijoje – 22, Slovakijoje – 22, Estijoje – 26 proc.⁷

Lietuvos kaimui būdingas nedidelis gyventojų skaičius, lyginant su kitomis Vakarų Europos valstybėmis. Dar vienas Lietuvos kaimo bruožas nebūdingas kitoms Europos valstybėms - labai didelė kaimo gyventojų dalis verčiasi žemės ūkiu bei maisto produktų gamyba. Lietuvos kaimui būdingi nedideli žemės ūkiai. Didžioji dalis kaimo gyventojų besiverčiančių žemės ūkiu ir maisto produktų gamyba turi nedidelius ūkius. Auginami keli raguočiai galvijai, turima nuo 3 iki 5 hektarų žemės. Tokie ūkininkai neturi technikos žemei dirbti. Žemę dirba samdydami techniką. Užaugintą produkciją jie dažniausiai naudoja savo reikmėms ir tik nedidelę dalį parduoda. Tokie ūkiai nebūdingi Vakarų Europos valstybėms. Ten būdingi dideli, daugiau kaip 100 hektarų ūkiai. Lietuvoje tokių ūkių yra nedaug. Dideli ūkiai yra konkurencingesni nei mažieji. 2005 metų duomenimis kaimo gyventojai nuosavos žemės neturi arba valdo iki 15 arų sklypą prie gyvenamojo namo – 31,0 proc., iki 1 ha – 5,7 proc., nuo 2 iki 3 ha – 35,5 proc., nuo 4 iki 10 ha – 19,0 proc. kaimo gyventojų, 11-20 ha – 3,7 proc.,

⁷ Babachinaitė G., Paulikas V. Nedarbas ir nusikalstamumas Lietuvos kaime po 1990 metų // Jurisprudencija. 2005, t. 74(66). P. 67.

21-30 ha – 1,4 proc., 31-50 ha – 2,3 proc., daugiau kaip 50 ha – 1,4 proc. Didėjant kaimo gyventojams priklausančios žemės plotui, mažėja gyventojų procentinė dalis valdančių didelius žemės plotus.

Daugiausia kaimo bedarbių – 64,5 proc. - yra 25 – 49 metų. Kaime yra daug jaunų bedarbių. Nedarbas amžiaus grupėje nuo 15 iki 24 metų apie 30 proc. [9; 26]“. Nemažai kaimo jaunimo neturėdami tinkamo profesinio išsilavinimo bei pasirengimo ekonominei veiklai, papildo bedarbių gretas. Kaimo gyventojų finansinė padėtis dažnai riboja jiems galimybę laisvai rinktis mokymo įstaigą. Kaimiškose vietovėse ypač daug dėmesio reikia skirti nekvalifikuotų ir žemos kvalifikacijos suaugusiųjų mokymui, nes jie yra potencialūs ilgalaikiai bedarbiai. Ilgalaikių bedarbių, nedirbančių metus ir ilgiau, kaime yra apie 27 proc. Tai 16 – 29 metų kaimo jaunimas, kurių dėl itin išaugusios socialinės diferenciacijos ir mokymosi motyvacijos nuosmukio, nemažai nesimokė.

Lietuvos kaimo žmonių nedidelė dalis dirba miestuose ar pramonės įmonėse. Pagal užsiėmimą kaimo gyventojai pasiskirsto: žemdirbiai, ūkininkai – 13,1 proc., pensininkai, neįgalieji – 27,5 proc., dirbantieji ne žemės ūkyje – 34,7 proc., namų šeimininkės – 11,9 proc., (tarp jų – stambaus namų ūkio prižiūrėtojos ir turinčios 4 ir daugiau vaikų – 4, 0 proc.), bedarbiai – 11,6 proc., kiti - 1,2 proc. Atitinkamai ir kaimo gyventojų pajamas sudaro: atlyginimas už samdomą darbą ne žemės ūkyje – 37,2 proc., pensijos, pašalpos – 36,9 proc., pajamos iš nuosavo žemės ūkio – 20,5 proc., išlaiko kiti šeimos nariai – 2,8 proc., pajamos iš nuosavo, ne žemės ūkio verslo – 2,0 proc., nenurodė – 0,6 proc.⁸ Pažymėtina, kad čia pateikti duomenys yra kaimiškųjų savivaldybių, o ne grynai kaimiškųjų seniūnijų. Jeigu būtų pateikta kaimiškųjų seniūnijų statistika, tai asmenų dirbančių ne žemės ūkyje procentinė dalis dar labiau padidėtų, ir taip didelė dalis gyventojų, gyvenančių iš nuosavo žemės ūkio gaunamų pajamų (kaip jau buvo minėta anksčiau, 68 proc. kaimo gyventojų gauna pajamas iš žemės ūkio). Kadangi kaimo pensininkai sudaro apie ketvirtadalį visų kaimo gyventojų, todėl didžiausią dalį kaimo gyventojų pajamų sudaro pensijos ir pašalpos. Šią grupę dar papildo ir socialiai remtini asmenys, kurių kaimuose gyvena nemažai. Didžiausią kaimiškųjų savivaldybių kaimo gyventojų pajamų dalį sudaro pajamos gaunamos iš valstybės teikiamų pensijų ir pašalpų.

Didesnių kaimiškų gyvenviečių darbo rinkoje svarų vaidmenį vaidina įvairios iš valstybės biudžeto išlaikomos valstybės institucijos (mokyklos, gydymo įstaigos, miškų valstybinės tarnybos ir kt.) įdarbinančios kai kuriose seniūnijose iki 32 proc. visų darbingo amžiaus žmonių. Nors kaimiškose vietovėse dirbančiųjų valstybės tarnautojų atlyginimai yra gana kuklūs, tačiau norinčių įsidarbinti yra daug.

⁸http://66.249.93.104/search?q=cache:6O4bgJMB5BgJ:www.laei.lt/leid_fl/nauj_fl/kkpes_2005/jj.pdf+kaimo+samprata&hl=lt&gl=lt&ct=clnk&cd=8&lr=lang_lt2006-01-11

Daugiau darbingo amžiaus žmonių ir mokyklinio amžiaus vaikų gyvena tose kaimiškose vietovėse, kurios yra apylinkių centrai ir kuriose sukonzentruota daugiau mokymo, gydymo įstaigų, kultūrinės paskirties bei paslaugų sferos objektų. Tose seniūnijose, kurių teritorijoje nėra sukonzentruotų miestelių centrų, kur dominuoja nedidelės gyvenvietės ir vienkiemių sodybos, pastebima kiek daugiau pensinio amžiaus žmonių bei mažiau darbingo amžiaus žmonių ir besimokančio jaunimo.

Lietuvos kaimas susiduria su skurdo problemomis. Skurstančiais laikomi asmenys, kuriems materialinių išteklių nepakanka būtiniams poreikiams patenkinti ir užtikrinti minimalų gyvenimo būdą. Skurdas yra susijęs su gyvenamąja vieta, išsilavinimo lygiu, užimtumo sfera bei šeimos dydžiu ir struktūra. Skurdo lygis kaime yra didesnis (28,2 proc.) nei mieste (7,2 proc.). Labiausiai skursta šeimos, kuriose šeimų galvų išsilavinimas žemiausias (pradinis, pagrindinis), taip pat nepilnos šeimos su vaikais iki 18 metų. Didelių namų ūkių (kuriuose gyvena penki ir daugiau asmenų) gyventojai tarp skurstančiųjų patenka du kartus dažniau negu mažų namų ūkių. Skurdo lygis yra atitinkamai 28,4 proc. ir apie 13 proc. Dalyje didelių namų ūkių gyvena kelios kartos, t.y. tėvai, vaikai ir seneliai. Jų bendras gyvenimas rodo nepakankamas pajamas įsigyti atskirą būstą. Skurdo paplitimas tarp aukštąjį ir tik pagrindinį ar vidurinį išsilavinimą turinčių asmenų skiriasi net 6 – 7 kartus (atitinkamai 3,5 proc. ir 20 – 25 proc.). Todėl didelė tikimybė, kad skurstančiose šeimose užaugę ir negavę pakankamo išsilavinimo vaikai skurs ir sukūrę savo šeimas. Retai skursta samdomi darbuotojai ir verslininkai. Dažniausiai skursta tie visuomenės sluoksniai, kurie gyvena iš pašalpų, stipendijų. Skurdžiausios šeimos Lietuvoje gauna socialinę pašalpą ir pagrindinė tokių šeimų dalis (71 proc.) gyvena tik iš pašalpų.⁹ Iki pusės vargingiausių šeimų mieste ir trečdalis kaime yra dar jaunos našlės arba išsiskyrusios moterys su nepilnamečiais vaikais. Dauguma jų nedirba, nes augina mažus vaikus arba negauna darbo, nors vaikai jau paaugę.

Nedarbo lygis (15 – 24 proc.) mažiau priklauso nuo kaimo gyvenvietės tipo ar dydžio ir akivaizdžiai labiau priklauso nuo kaimiškose bendruomenėse susiformavusių tradicijų, bendruomenių formalių ir neformalių lyderių įtakos kitiems bendruomenės nariams, jų pasiruošimo daryti įtaką rinkos ekonomikos procesams savose gyvenvietėse, seniūnijose ir visoje valstybėje.¹⁰

Kaimų gyventojai turi žemesnį išsilavinimą nei miestų gyventojai. Tik apie 7 proc. kaimo gyventojų turi aukštąjį išsilavinimą.

⁹ Brazienė A., Karpavičienė R. Kaimo socialinių problemų teoriniai aspektai // http://ev.lzuu.lt/mokveikla/SMK_2004/Pletra/Karpaviciene_Aida.htm2005-12-20

¹⁰ Babachinaitė G., Paulikas V. Nedarbas ir nusikalstamumas Lietuvos kaime po 1990 metų // Jurisprudencija. 2005, t. 74(66). P. 69.

Išslavinusių kaimo gyventojų įtaka akivaizdi. Kaimų, kuriuose yra daugiau asmenų turinčių aukštąjį išsilavinimą, ūkiai dirba efektyviau, pelningiau, sukuriama daugiau darbo vietų. Tokiuose kaimuose kuriamos įmonės, kurių veikla nesusijusi su žemės ūkio produkcijos gaminiu ar pirminiu jų perdirbimu.

Kaimo gyventojų šeimas sudaro: vienas asmuo - 16,8 proc., vyras ir žmona - 26,4 proc., abu tėvai ir vienas vaikas - 12,2 proc., abu tėvai ir du vaikai - 19,3 proc., abu tėvai ir trys vaikai - 8,0 proc., abu tėvai ir 4 arba daugiau vaikų - 7,7 proc., motina ir vaikai - 8,5 proc., tėvas ir 1-2 vaikai - 1,1 proc.¹¹

Pagal gyventojų amžiaus struktūrą Lietuvos kaimas jau peržengė demografinės senatvės ribą. Kaime ypač ryškūs gyventojų senėjimo procesai – 60 metų ir vyresni gyventojai sudaro ketvirtadalį visų gyventojų. Tam įtakos turi ypač kaimo jaunimo migracija į miestus, sumažėjęs gimstamumas.¹²

Statistikos departamento duomenimis, 2004 m. pradžioje mieste gyveno 425 tūkstančiai (61 proc.), kaime – 273 tūkstančiai (39 proc.) pagyvenusių žmonių. Mieste pagyvenę žmonės tarp kitų amžiaus grupių sudaro kiek mažiau nei 1/5 (18,5 proc.), o kaimuose – beveik 1/4 (23,8 proc.) gyventojų.

Dėl „senstančio kaimo“ jame žymiai mažėja gimstamumas. Kai kuriose kaimo vietovėse per metus net 3 kartus daugiau žmonių numiršta negu gimsta. 1992 - 1999 m. gimusiųjų vaikų, skaičiuojant 1000 kaimo gyventojų, sumažėjo nuo 16,3 iki 11,6 vaiko. Šiuo metu dauguma kaimo šeimų augina vieną ar du vaikus. Daugiausiai vaikų kaime augina ūkininkų šeimos - vidutiniškai po 1,16, samdomų darbuotojų - po 0,93. Kaimiečių šeimose auga vidutiniškai 21 proc. daugiau vaikų negu miestiečių šeimose. Tačiau vienam darbingo amžiaus kaimo gyventojui tenka tik 0,51, tuo tarpu mieste - 0,66 vaiko.

Kaime mirtingumas net 77 proc. didesnis negu mieste. Didžiausios įtakos tam turi gyventojų amžiaus struktūra: kaime 60 metų ir vyresni gyventojai sudaro apie 23, o mieste - 15 proc. gyventojų. Atmetus amžiaus struktūros įtaką gyventojų mirtingumui (pagal standartizuotus koeficientus), darbingo amžiaus kaimo gyventojų mirtingumas didesnis negu mieste apie 17 proc. Šį skirtumą lemia: skirtingas gyvenimo būdas mieste ir kaime, žalingi įpročiai, sunkiau prieinama medicininė pagalba. Nors paskutiniaisiais metais kaimo gyventojų mirtingumas ėmė mažėti, tačiau padidėjo mirtingumas nuo alkoholio, savižudybių, nužudymų. Kaime vyrų savižudžių yra 1,8, o moterų - 1,5 karto daugiau negu mieste.

¹¹http://66.249.93.104/search?q=cache:6O4bgJMB5BgJ:www.laei.lt/leid_fls/nauj_fl/kkpes_2005/jj.pdf+kaimo+samprata&hl=&gl=&ct=clnk&cd=8&lr=lang_lt2006-01-11

¹²http://ev.lzuu.lt/mokveikla/SMK_2004/Petra/Karpaviciene_Aida.htm2006-01-25

Vidutinė būsimo gyvenimo trukmė - vienas reikšmingiausių visuomenės materialinio bei kultūrinio gyvenimo lygio ir sveikatingumo rodiklių. Vidutinis žmonių gyvenančių kaime amžius buvo 4 metais 9 mėn. trumpesnis negu mieste, iš jų moterų - 3 metais ir 11 mėn., o vyrų - 5 metais ir 7 mėn. Tam didžiausią įtaką daro didelis darbingo amžiaus kaimo gyventojų mirtingumas. Kaimo vyrų būsimo gyvenimo trukmė šiuo metu labai trumpa - tik 63 metai (palyginti su Vakarų Europos šalimis, Lietuvos vyrų vidutinė gyvenimo trukmė trumpesnė 8-9 metais, moterų - 4 - 5 metais). Taigi Rytų Lietuvoje, kur vyrauja mažo našumo žemės ūkio naudmenos, demografinių problemų yra susikaupę daugiausia, o ir visame Lietuvos kaime gyventojų ir demografinė, ir socialinė-ekonominė situacija yra sudėtinga.¹³

Dėl kaimo senėjimo, išvykstančio jaunimo iš kaimų, kaimas susiduria su kita problema – nykstančiais kaimais. Lietuvoje yra daug kaimų, kuriuose gyvena vienas, du ar visai nėra gyventojų. Nykstantys kaimai ypač būdingi atokiau nuo didesnių miestų ar rajonų centrų esančioms apylinkėms, kuriuose nėra gerai pravažiuojamų kelių.

Anykščių rajonas yra vienas iš didžiausių Lietuvos rajonų. Bendras rajono plotas yra 1765 kv.km. Tačiau kartu jis yra ir vienas iš rečiausiai apgyvendintų rajonų. O pastaruoju metu gyventojų dar mažėja. Anykščių rajono gyventojų nuolat mažėja keletą paskutinių metų. Per metus rajonas netenka apie 500 gyventojų. Labiausiai tuštėja Anykščių rajono kaimai, o ypač tie kurie yra labiausiai nutolę nuo rajono centro.

Anykščių rajono teritorijoje yra 766 kaimo gyvenamosios vietovės, iš kurių net 165 nėra gyventojų, 220 kaimo gyvenamojoje vietovėje gyvena nuo 1 iki 5 asmenų, 86 vietovėse nuo 6 iki 9 gyventojų. Anykščių rajono kaimo vietovių gyventojai vieni nuo kitų yra gan nutolę, todėl rajonui yra aktualios vienkiemio nusikalstamumo problemos.

Anykščių rajonas pagal žemės derlingumą ir tinkamumą ūkininkauti priskiriamas prie nederlingiausios žemės regionų. Anykščių rajone gausu istorinių paminklų, ežerų, tvenkinių, vietovių tinkamų teikti turizmo, poilsio paslaugas.

Anykščių rajone registruojamas mažas nedarbo lygis - 12,7 proc.

Anykščiai priskiriami prie tų rajonų, kur vidutinis šeimos dydis tesiekia (3,0–3,2). Taigi šeimų gausumu Anykščius jau lenkia net šalies didmiesčių gyventojų šeimos. Svarbiausios negausių šeimų priežastys yra emigracija iš rajono, gimstamumo mažėjimas ir mirtingumas. 2005 m. Anykščių rajone 1000 gyventojų gimė 7,7 naujagimio. Tuo tarpu mirusiųjų skaičius 1000 gyventojų sudarė net 17 gyventojų. Anykščių rajone 2005 m. natūralus prieaugis buvo neigiamas (-311).¹⁴

¹³ Marija Eidukevičienė. Lietuvos kaimas: šiuolaikinė demografinė būklė // <http://www.ku.lt/svmf/sveiki/SiuoMetDem.htm2005-12-05>

¹⁴ http://db.std.lt/RDB_LT/Dialog/Saveshow.asp2006-10-17

Anykščių rajonas priskiriamas prie pačių „seniausių“ rajonų. Jame 60 metų ir vyresnio amžiaus gyventojai sudaro 29 proc. visų gyventojų.

G.Babachinaitė ir V.Paulikas teigia, kad ne visai pamatuotai didelei daliai kaimo žmonių primetamas prasigėrusių, tinginčių dirbti, linkusių į nusikaltimus žmonių įvaizdis. Statistikos duomenys rodo, kad lėtiniu alkoholizmu sergančių miesto gyventojų yra 34 proc. daugiau nei kaimo gyventojų.¹⁵

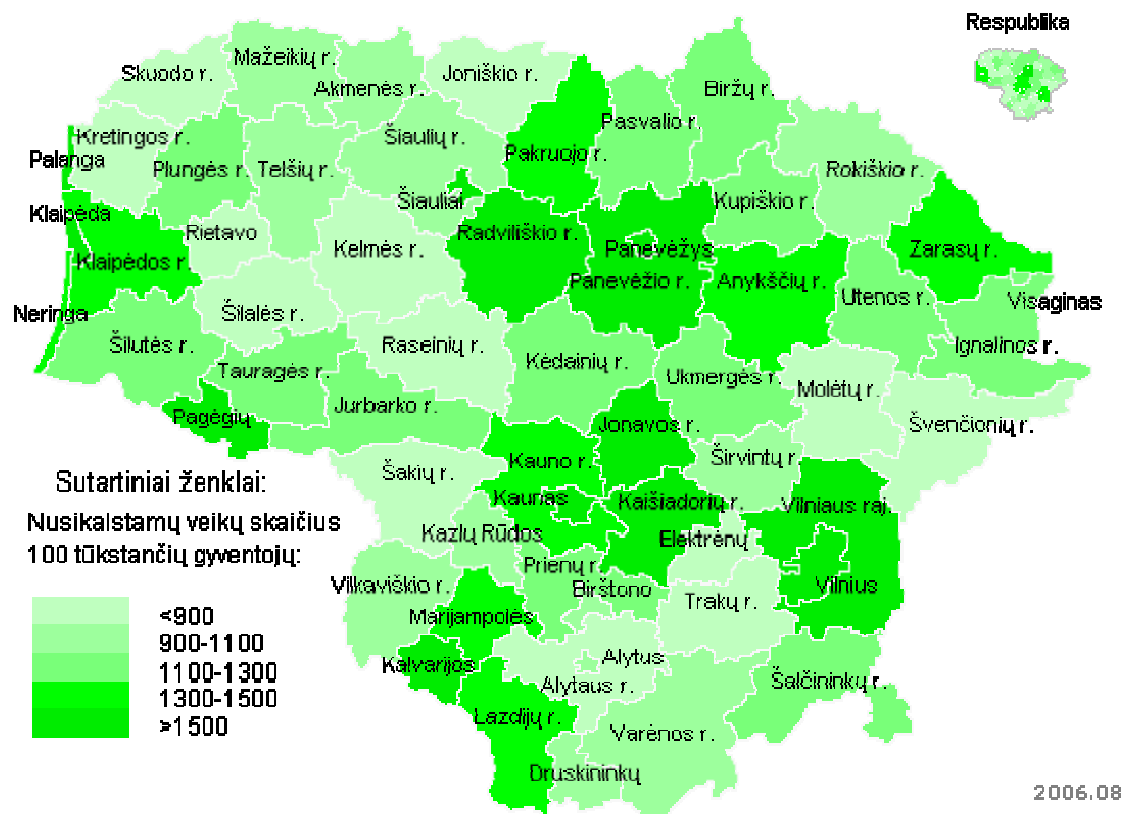
¹⁵ Babachinaitė G., Paulikas V. Nedarbas ir nusikalstamumas Lietuvos kaime po 1990 metų // Jurisprudencija. 2005, t. 74(66). P. 71.

Nusikalstamumo Anykščių rajone palyginamoji charakteristika

Šioje dalyje lyginsime Anykščių ir kitų rajonų bei Anykščių rajono ir Utenos apskrities rajonų bendriausius nusikalstamumo rodiklius. Nagrinėjant nusikalstamumo rodiklius jie bus pateikiama 100 000 gyventojų.

1 žemėlapis

Nusikalstamumas Lietuvoje pagal savivaldybes už 2006 m. 8 mėnesius¹⁶

Nagrinėjant bendrai nusikalstamumą Lietuvos kaimuose, manytume tikslinga būtų nelyginti visas savivaldybes, o tik aptarti bendriausius bruožus su labiausiai savo rodikliais išsiskiriančiais rajonais, bei arčiausiai esančiais rajonais ir savivaldybėmis. Norint įvertinti realią situaciją bus naudojami naujausi duomenys už pirmus aštuonis 2006 m. mėnesius. Pateikiant bendrąją nusikalstamumo charakteristiką buvo pasirinkti trys rodikliai: užregistruotų nusikalstamų veikų skaičius tenkantis 100 000 gyventojų, labai sunkių ir sunkių nusikaltimų skaičius tenkantis 100 000 gyventojų, ištirtų nusikalstamų veikų skaičius. Šie rodikliai buvo pasirinkti neatsitiktinai, nes mūsų

¹⁶ http://www.vrm.lt/fileadmin/image_Archive/IRD/Statistika/index2.phtml?2006-09-29

nuomone jie geriausiai apibūdina kriminogeninę situaciją. Nusikalstamų veikų skaičius tenkantis 100 000 apibūdina bendrą nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų skaičių užregistruojamą tam tikroje teritorijoje (rajone) per tam tikrą laiką ir tenkantį 100 000 gyventojų. Analogišką informaciją pateikia antrasis rodiklis, tik šiuo atveju pateikiama labai sunkių ir sunkių nusikaltimų skaičius. Šis rodiklis pasirinktas, nes labai sunkūs ir sunkūs nusikaltimai sukelia sunkiausias, dažnai nepataisomas pasekmes, ir be to dažnai tam tikroje teritorijoje įvykdyti rezonansiniai sunkūs nusikaltimai, visuomenei sudaro sudėtingos kriminogeninės situacijos teritorijoje įvaizdį, kelia nepasitikėjimą teisėsauga, nors toje teritorijoje bendras nusikalstamumo lygis labai žemas. Nusikalstamų veikų išaiškinamumo duomenys parodo teisėsaugos institucijų darbo efektyvumą, atskleidžiant nusikalstamas veikas ir taip sudarant prielaidas teisingumo atstatymui, žalos atlyginimui ir prevencijos vykdymui.

Reikėtų palyginti Anykščių rajono tiriamus rodiklius su kitų Lietuvos rajonų duomenimis. Analizuojant Anykščių rajono ir kitų Lietuvos rajonų registruotų nusikalstamų veikų tenkančių 100 000 gyventojų rodiklius, rajonus galima suskirstyti į penkias grupes: 1) daugiau nei 1500 nusikalstamų veikų, 2) nuo 1300 iki 1500 nusikalstamų veikų, 3) nuo 1100 iki 1300 nusikalstamų veikų, 4) nuo 900 iki 1100, 5) iki 900 nusikalstamų veikų.

Pirmoje grupėje, kurioje registruota daugiausiai nusikalstamų veikų, daugiau kaip 1500 gyventojų yra Klaipėdos r. – 1974,6, Vilniaus r. – 1541,7, Kaišiadorių r. – 1902,9, Jonavos r. – 1805,5, Panevėžio r. – 1940,3, Radviliškio r. – 1579. Šioje grupėje yra rajonai esantys prie didžiųjų Lietuvos miestų.

Antroje grupėje – nuo 1300 iki 1500 patenka Ukmergės r. – 1131,8, Lazdijų r. – 1360,6, Marijampolės r. – 1499,3, Kauno r. – 1458,4, Anykščių r. – 1364,9, Pakruojo r. – 1373,8, Zarasų r. – 1460,3. Anykščių rajonas patenka į antrą pagal intensyvumą nusikalstamumo raiškos grupę.

Į trečią ir gausiausią grupę, nuo 1100 iki 1300 nusikalstamų veikų 100 000, patenka: Šalčininkų r. – 1125,1, Prienų r. 1145,1, Jurbarko r. – 1242,4, Šilutės r. – 1273,1, Tauragės r. – 1167,2, Kėdainių r. – 1269,9, Ignalinos r. – 1118,1, Utenos r. – 1277,2, Plungės r. – 1142,5, Pasvalio r. – 1126,4, Biržų r. – 1209,4, Kupiškio r. – 1274,7, Ukmergės r. – 1131,8.

Ketvirtajai grupei į kurią patenka rajonai kuriuose užregistruota nuo 900 iki 1100 nusikalstamų veikų 100 000 gyventojų patenka: Varėnos r. – 1089,4, Vilkaviškio r. 1056,6, Širvintų r. – 951,1, Telšių r. 1047,1, Šiaulių r. – 959,2, Mažeikių r. – 984,3, Akmenės r. – 940,7, Rokiškio r. – 1031,7.

Mažiausiai registruota nusikalstamų veikų 100 000 gyventojų, iki 900 nusikalstamų veikų per aštuonis 2006 m. mėnesius: Kretingos r. – 642,5, Švenčionių r. – 658,9, Trakų r. – 685, Skuodo r. – 692,8, Kelmės r. – 753,4, Alytaus r. – 755,3, Molėtų r. – 800,1, Joniškio – 824, Raseinių r. -869, Šakių r. – 887,2, Šilalės – 897,4. Teigiama, kad dideli miestai pasižymintys aukštu nusikalstamumo lygiu, turi

neigiamos kriminogeninės įtakos šalia jų esantiems rajonams. Tačiau mažiausias skaičius registruojamų nusikalstamų veikų 100 000 gyventojų yra Trakų, Švenčionių rajonuose, esančiuose šalia didžiausiu nusikalstamumu pasižyminčio Vilniaus. Be to, Trakus aplanko daug turistų dėl šiame rajone esančių gausybės ežerų ir istorinių paminklų.

Anykščių rajoną pagal minėtą rodiklį lenkia Panevėžio rajonas – 1940,3. Tai didžiausias rajonuose registruotų nusikalstamų veikų skaičius, beveik trečdaliu didesnis nei Anykščių rajone. Panevėžio r. ribojasi su Anykščių r., todėl Anykščių r. nemažai nusikaltimų padaro iš Panevėžio ir jo rajono atvykę asmenys.

Anykščių rajonas yra 40 vietoje iš 58 miestų, rajonų, savivaldybių pagal mažiausiai registruotų nusikalstamų veikų skaičių 100 000 gyventojų per pirmus aštuonis 2006 m. mėnesius, rajonui tai gana aukšti registruoto nusikalstamumo rodikliai. Šiuo atveju neįmanoma išsiaiškinti kuriame rajone didžiausias latentškumo skaičius ir koks jis yra.

Visų Lietuvos rajonų registruotų nusikalstamų veikų 100 000 gyventojų vidurkis yra 1165,1. Anykščių r. tiriamas rodiklis yra 199,8 nusikalstamomis veikomis 100 000 gyventojų didesnis nei Lietuvos rajonų vidurkis.

Lyginant 100 000 Anykščių rajono gyventojų tenkantį labai sunkių ir sunkių nusikaltimų skaičių su kitų rajonų skaičiais, galima pastebėti, kad daugiausiai registruojama labai sunkių ir sunkių nusikaltimų Skuodo r. – 130,4, Marijampolės r. – 93,4, Kauno r. – 83,4, Panevėžio r. – 78,5, Kaišiadorių r. – 71,2, .

Mažiausiai labai sunkių ir sunkių nusikaltimų per pirmus aštuonis 2006 m. mėnesius užregistruota Plungės rajone – 18,3, Šilalės rajone – 22,8, Pasvalio rajone – 24, Ignalinos rajone, - 28,4, Tauragės rajone – 29,2. Nagrinėjami rodikliai tarp rajonų labai ženkliai skiriasi. Lygindami didžiausius ir mažiausius sunkių nusikaltimų skaičius turinčius rajonus, pamatytume, kad jie skiriasi net 7,1 karto. Lygindami Ignalinos r., kuriame iš rajonų mažiausiai registruojama labai sunkių ir sunkių nusikaltimų su Anykščių rajonu, matome, kad Anykščių rajone jis 2,8 karto didesnis ir 2,5 karto mažesnis nei didžiausius rodiklius turinčiame Skuodo r. Anykščių rajonas pagal registruotus sunkius nusikaltimus yra 27 vietoje. Labai sunkių ir sunkių nusikaltimų Lietuvos rajonuose vidurkis yra 48,4 nusikaltimai 100 000 gyventojų. Anykščių rajone užregistruota 2,9 labai sunkiais ir sunkiais nusikaltimais 100 000 gyventojų daugiau nei rajonų vidurkis.

Analizuodami nusikaltimų atskleidžiamumą matome, kad jie taip žymiai nesiskiria kaip registruotų labai sunkių ir sunkių nusikaltimų atveju, tačiau skirtumai akivaizdūs. Didžiausias išaiškinamumas Šilalės rajone – 70,7 proc. Šis rajonas pagal anksčiau minėtus rodiklius yra tarp geriausių rodiklius turinčių rajonų, mažai registruojama nusikalstamų veikų 100 000 gyventojų, bei

labai sunkių ir sunkių nusikaltimų 100 000 gyventojų. Aukštais nusikalstamų veikų išaiškinamumo rodikliais gali pasigirti Lazdijų rajonas – 67,9 proc., Joniškio rajonas – 65,7 proc., Ignalinos rajonas – 62,3 proc., Trakų rajonas – 61,9 proc., kuris taip pat pasižymi gerais nagrinėjamais rodikliais.

Mažiausiai nusikalstamų veikų atskleista Biržų rajone, tik 34,8 proc. Žemi atskleidžiamumo rodikliai yra Vilniaus rajone – 36,4 proc., Telšių rajone – 39,1 proc. Pagal nusikalstamų veikų atskleidžiamumą Anykščių rajonas užima gana aukštą 13 vietą. Registruotų nusikalstamų veikų išaiškinamumo Lietuvos rajonuose vidurkis 52,7 proc. Anykščių rajono išaiškinamumas 1,9 proc. didesnis nei Lietuvos rajonų vidurkis.

1 lentelė

Registruoto nusikalstamumo intensyvumas bei jo išaiškinamumas Utenos apskrities rajonuose ir Visagino savivaldybėje

	Anykščių r.	Ignalinos r.	Molėtų r.	Utenos r.	Visagino sav.	Zarasų r.	Utenos apskritis
Užregistruota nusikalstamų veikų 100000 gyventojų	1364,9	1118,1	800,1	1277,2	1223	1460	1207,2
Labai sunkių ir sunkių nusikaltimų skaičius 100000 gyventojų	51,3	28,4	46,1	41,1	52,4	60,8	46,7
Išaiškinamumas proc.	54,6	62,3	51,8	46,9	49,4	51	52,7

Apibendrinant galima pasakyti, kad Anykščių rajonas iš visų Utenos apskrities rajonų ir savivaldybių pagal registruojamas nusikalstamas veikas 100 000 gyventojų yra 5 vietoje iš 6, pagal registruojamus labai sunkius ir sunkius nusikaltimus 100 000 gyventojų 4 vietoje, o pagal nusikalstamų veikų išaiškinamumą 2 vietoje.

Lygindami Anykščių rajono ir Utenos apskrities tirtus rodiklius matome, kad Anykščių rajone 157,7 nusikalstamomis veikomis daugiau užregistruota nusikalstamų veikų 100 000 gyventojų, nei Utenos apskrityje. Labai sunkių ir sunkių nusikalstamų veikų 100 000 gyventojų buvo daugiau užregistruota Anykščių rajone. Anykščių rajonas pasižymintis aukštu išaiškinamumo lygiu, šiuo rodikliu lenkia Utenos apskritį. Anykščių rajono išaiškinamumas 1,9 proc. didesnis nei Utenos apskrityje.

Kaimo socialinė raida nulėmė ir nusikalstamumą kaime. Lietuvos kaime iš karto po nepriklausomybės atkūrimo iki 1994 – 1995 m. buvo padaroma apie trečdalis registruotų Lietuvos

nusikaltimų. Maždaug tokią pačią dalį sudaro kaimo gyventojai Lietuvoje. Remiantis registruoto nusikalstamumo koeficientais (10 tūkst.), kaimo gyventojų kriminalinis aktyvumas po nepriklausomybės atkūrimo iki 1994/1995 m. smarkiai augo, susilygino su miestų gyventojų kriminaliniu aktyvumu, o 1993 m. netgi viršijo jį. Taigi, kai atkūrus nepriklausomybę prasidėjo staigi socialistinių ūkio ir kultūros struktūrų griūtis, kartu smarkiai išaugo ir kaimo gyventojų kriminalinis aktyvumas.¹⁷ Atsižvelgiant į tuo laikotarpiu yrančius kolūkius ir iš jų grobstomą turtą, apie kurią dažniausiai nebuvo žinoma teisėsaugos institucijoms, o jeigu ir tapdavo žinoma tai šie nusikaltimai dažniausiai nepakliūdavo į statistiką. Jeigu minėti nusikaltimai būtų registruojami, kaimo gyventojų nusikalstamumas tuo laikotarpiu būtų dar didesnis. Daugelį metų, praktiškai per visą sovietmetį, buvęs tradicinis nedidelis kaimo gyventojų kriminalinis aktyvumas (1,2 – 2 kartus mažesnis negu miesto gyventojų) neišliko. Po registruoto nusikalstamumo „šuolio“ Lietuvoje, t.y. po 1996 m. , kaimo gyventojų kriminalinis aktyvumas išliko nemažas ir pastaruoju metu, vykstant teigiamiems socialiniams pokyčiams, yra penktadaliu mažesnis už miesto gyventojų kriminalinį aktyvumą.

Šiandien miesto ir kaimo gyventojų kriminalinio aktyvumo rodikliai labiau supanašėję negu sovietmečiu. Tam tikrą įtaką, matyt turi didesnis Lietuvos gyventojų mobilumas: dauguma gyventojų turi automobilius, Lietuvos plotas nedidelis. Todėl miesto gyventojai šiuo metu daro daugiau nusikaltimų kaime, o kaimo gyventojai dažniau padaro nusikaltimų mieste. Taip pat nemaža dalis nusikaltimus darančių asmenų ėmė laikytis taisyklių kad savo gyvenamosiose vietose neverta daryti tam tikrus nusikaltimus, nes čia didesnė tikimybė būti atpažintam ir išaiškintam padarius nusikaltimą. Be to, tam tikra gyventojų dalis neturi nuolatinės gyvenamosios vietos bei yra mobilūs. Dėl buvusios staigios ūkio pertvarkos ir nusikalstamumo „šuolio“ smarkiai išaugo nuteistųjų laisvės atėmimu skaičius. Atlikę laisvės atėmimo bausmę, jie prarasdavo socialinius ryšius su visuomene ir artimaisiais. Dėl to atsirado gyventojų sluoksnis , darantis nusikaltimus savo egzistencijai palaikyti, t.y. nusikaltimus iš skurdo. Šių nusikaltimų ypatumas tas, kad dėl palyginti nedidelės materialinės naudos daromi labai sunkūs nusikaltimai.

Nuo 1994 m. tapus liberalesnei judėjimo tarp valstybių politikai, Lietuvoje daugėja kitų valstybių piliečių, kurie daro nusikaltimus visoje Lietuvos teritorijoje. Šis procesas tapo dar labiau pastebimas Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą. Nemaža dalis Lietuvos gyventojų išvyksta mokytis, gyventi į kitas Europos Sąjungos valstybes, kitų valstybių piliečiai atvyksta į Lietuvą, apsigyvena arba plėtoja verslą Lietuvoje. Migruoti pradėjo ir nusikaltimus darantys asmenys. Lietuvos miestuose ir

¹⁷ Babachinaitė G., Paulikas V. Nedarbas ir nusikalstamumas Lietuvos kaime po 1990 metų // Jurisprudencija. 2002, t. 74(66). P. 71, 72.

kaimuose nusikaltimus darantys asmenys, Lietuvą paskutiniu metu dažnai palieka, ypač po to kai sužino apie jų atžvilgiu teisėsaugos institucijų atliekamą tyrimą. Tuo tarpu nusikalstamas veikas darantys asmenys iš kitų valstybių atvyksta į Lietuvą, čia gyvena ir daro nusikalstamas veikas.

Pažymėtina, kad kaimo gyventojų padaryti nusikaltimai išaiškinami dažniau negu miesto gyventojų. Matyt, kaimo gyventojų tarpusavio kontrolė ir skurdo nusikalstamumo raiškos ypatybės suteikia daugiau galimybių išaiškinti šiuos nusikaltimus.¹⁸ Nusikalstamas veikas kaimuose padeda atskleisti glaudūs kaimo gyventojų ryšiai, aplinkinių gyventojų pažinėjimas, kaimyno turto saugojimas kai jo nėra namuose.

Tiek miestų, tiek kaimų nusikalstamumui būdingas recidyvinis nusikalstamumas. Miestams nėra būdingi glaudūs santykiai tarp aplinkinių gyventojų ir bendraudamas su aplinkiniais asmuo gali nuslėpti apie ankstesnę teistumą, tuo tarpu dėl kaimo gyventojų glaudžių ryšių apie asmens teistumą ir problemas su teisėsauga bus žinoma ir aplinkinių kaimų gyventojams. Toks žmogus bus visuotinai pasmerktas, jam bus sunku susirasti draugų, darbą, „normalios“ visuomenės jis bus atstumtas ir turės bendrauti su marginalinėmis grupėmis. Neturėdamas pragyvenimo šaltinio ir aplinkinių palaikymo, o sulaukęs palaikymo iš asmenų linkusių daryti nusikaltimus ar teisės pažeidimus, asmuo vėl bus priverstas pažeidinėti įstatymus, kad pragyventų, įtiktų savo draugams arba norėdamas atkeršyti ji pasmerkusiems, kaltinantiems ir apkalbinėjantiems aplinkiniais. Lietuvai ir jos kaimams būdingas didėjantis recidyvinis nusikalstamumas, apie trečdalį nusikaltimų padaro anksčiau jau nusikalte asmenys.

Kas 8 – 10 nusikaltėlis yra nepilnametis. Nepilnamečių nusikaltėlių registruota dalis (procentais) nepriklausomybės metais padidėjo beveik trečdaliu ir dabar sudaro 13 – 15 proc. visų išaiškintų nusikalstamų veikų. Galima tvirtai teigti, kad lyginant nepilnamečių padaromų nusikaltimų skaičių tenkantį 100 000 nepilnamečių ir suaugusių, nepilnamečiai nusikalsta dažniau.¹⁹

Daugiau kaip ketvirtadalį visų registruotų nusikaltimų mūsų šalyje padaro neblaivūs asmenys. Alkoholio vaidmuo dabartinėje visuomenėje labai prieštaringas. Alkoholis vaidina svarbų vaidmenį bendraujant, organizuojant laisvalaikį. Alkoholio gamyba ir vartojimas tapo galinga industrija ir svarbia mūsų gyvenimo dalimi. Alkoholis neretai padeda sušvelninti tarpasmeninius konfliktus. Tačiau už visa tai visuomenei tenka mokėti gana didelę kainą (sužalotos sveikatos, prarastos gyvybės, turtas). „Girtas“ nusikalstamumas yra tos kainos dalis.

¹⁸ Babachinaitė G., Paulikas V. Nedarbas ir nusikalstamumas Lietuvos kaime po 1990 metų // Jurisprudencija. 2002, t. 74(66). P. 72.

¹⁹ Justickis V. Kriminologija I dalis. Vilnius: Justitia, 2001. P. 310.

Alkoholio problemos, kaip jau buvo minėta, kaimuose ypač aktualios. Dažnai tenka girdėti, kad kaimo gyventojai apsvaigę nuo alkoholio padaro avarijas, kurių metu žūsta arba sužalojami žmonės, sukelia muštynes, kurių metu sužaloja kitus asmenis, vartoja smurtą prieš nepilnamečius, įvykdo vagystes ir plėšimus, arba net išžaginimus ar nužudymus. Kaimo gyventojams būdingas grupinis girtavimas, kurio metu dėl tam tikrų aplinkybių kyla muštynės privedančios prie sunkių sveikatos sutrikdymų ar nužudymų. Kaimuose būdingas girtavimas, kurio metu ar po kurio padaromi išžaginimai. Žinomi dažni atvejai kai kaimo gyventojai apsvaigę nuo alkoholio ir pritrūkę lėšų jam įsigyti bei dėl kitų priežasčių padaro žiaurius plėšimus.

Dar didesnė blogybė už alkoholį – narkotikai. Jie labiausiai paplitę ir kelia didelius rūpesčius visai visuomenei ir teisėsaugos institucijoms. Kaimui ši problema dar nėra toki aktuali, nors pavojaus ženklai akivaizdžiai pastebimi. Kol kas narkotikų vartojimas ir prekyba jais dar nėra taip paplitęs kaip miestuose. Tačiau reikėtų aktyviai kovoti su šiuo reiškiniu, kad jis ir kaimuose nepaplistų taip kaip miestuose. Jeigu kaimuose ir vartojami narkotikai, tai dažniausiai pigiausi ir blogiausios kokybės - aguonų „širka“ ir kiti. Kaimo vietovėse dažniausiai auginamos ir ruošiamos kai kurių narkotikų medžiagos. Kaimuose auginamos aguonos, pradedamos auginti kanapės iš kurių vėliau gaminami narkotikai.

Kriminogeninė situacija Anykščių rajone nepatenkinama. Anykščių rajonas pagal registruotas nusikalstamas veikas 100 000 gyventojų yra antroje grupėje pagal žemėlapyje pateiktą registruoto nusikalstamumo raiškos grupę, t.y. 40 vietoje iš 58 miestų, rajonų, savivaldybių. Taip pat Anykščių rajono registruoto nusikalstamumo rodiklis yra didesnis nei visoje Lietuvoje ir Utenos apskrityje registruotų nusikalstamų veikų vidurkis. Dėl mažesnio skaičiaus registruotų labai sunkių ir sunkių nusikaltimų, padėtis Anykščių rajone yra geresnė. Pagal šį rodiklį Anykščių rajonas yra 27 vietoje, tačiau nežymiai didesnis nei analogiškas Lietuvos ir Utenos apskrities vidurkis. Džiugina Anykščių rajono teisėsaugos institucijų kompetencija ir sugebėjimas esant aukštam registruoto nusikalstamumo lygiui atskleisti didelę dalį nusikalstamų veikų. Anykščių rajonas pagal nusikalstamų veikų išaiškinamumą yra 13 vietoje ir yra aukštesnis nei šalies ar Utenos apskrities vidurkis.

Nusikalstamumo Anykščių rajono kaimuose raida ir ypatumai

Anykščių rajonas yra išsidėstęs šiaurės rytinėje Lietuvos dalyje. Atstumas nuo Vilniaus ir Kauno iki Anykščių vos 100 km., nuo Utenos 40 km. Anykščių rajonas Utenos apskrityje yra pats didžiausias pagal savo užimamą teritoriją bei vienas didžiausių respublikoje (1765 kv. km), o tai yra vienas iš veiksnių, lemiantis Anykščių rajono policijos komisariato darbo specifiką ir efektyvumą.²⁰ Anykščių rajonas nepasižymi dideliu gyventojų skaičiumi, pagal 2005 metų duomenis – 34 600 gyventojų. Anykščių mieste gyvena 13 000 gyventojų, o rajone – 21 600 gyventojų. Rajonas pasižymi nedideliu gyventojų tankumu, kuris turi įtakos kriminogeninei situacijai. 2005 m. duomenimis Anykščių rajono gyventojų tankumas buvo 19,1 gyventojų kvadratiniam kilometre. Tuo tarpu Lietuvos tankumas 52,5, o Utenos rajono 40,8. Kaip jau buvo minėta, nemaža dalimi Anykščių rajono kriminogeninei situacijai įtakos turi šalia esantis Panevėžio miestas ir rajonas, pasižymintis aukštu nusikalstamumo lygiu, rezonansiniais nusikaltimais, organizuotomis grupuotėmis. Panevėžio rajono nusikalstamas veikas darantys asmenys atvyksta ir į Anykščių rajoną daryti nusikaltimų.

Anykščių rajono savivaldybėje yra 10 seniūnijų: Andrioniškio, Anykščių, Debeikių, Kavarsko, Kurklių, Skiemonių, Svėdasų, Traupio, Troškūnų, Viešintų seniūnijos. Andrioniškio seniūnijai priklauso 34 kaimai ir miesteliai, kuriuose gyvena 625 gyventojai, Anykščių – 111 kaimai ir miesteliai, gyvena 4684 gyventojai, Debeikių seniūnijoje teritorijoje yra 72 kaimai ir miesteliai ir gyvena 2114 gyventojai, Kavarsko seniūnijoje – 122 ir gyvena 3125 gyventojai, Kurklių seniūnijoje – 87, gyvena 1773 asmenys, Skiemonių seniūnijos teritorijai priklauso 107 kaimai ir miesteliai ir juose gyvena 1558 asmenys, Svėdasų seniūniją sudaro 55 kaimai ir miesteliai ir gyvena 2882 asmenys, Traupio seniūniją sudaro 26 kaimai ir miesteliai, kuriuose gyvena 990 asmenys, Troškūnų seniūnijai priklauso 102 kaimai ir miesteliai, kuriuose gyvena 2949 asmenys, Viešintų seniūnijoje – 50 kaimai ir miesteliai ir 1114 gyventojų.²¹

Nagrinėjant nusikalstamumo paplitimą, būklę ir tendencijas Anykščių rajono kaimuose bus pasirinktas laikotarpis nuo 2000 metų. Siekiant išsamesnio tyrimo Anykščių rajono kaimų nusikalstamumas bus lyginamas ir su pačiu Anykščių miesto nusikalstamumu. Nagrinėti nusikalstamumą, atskirai imant konkrečius kaimus manytume netikslinga. Daugelyje kaimų gyvena keli žmonės arba visai negyvena, o tokių kaimų Anykščių rajone yra apie 200. Todėl manytume, kad nusikalstamumą Anykščių rajono kaimuose, būtų tikslinga nagrinėti pagal seniūnijas.

²⁰ <http://www.policija.lt/anyksciu/2006-05-19>

²¹ Statistikos departamentas. Utenos apskrities kaimo gyvenamosios vietovės ir jų gyventojai. Vilnius, 2001. P. 28-30.

Registruoti nusikaltimai Anykščių rajono seniūnijose ir mieste 2000 m.

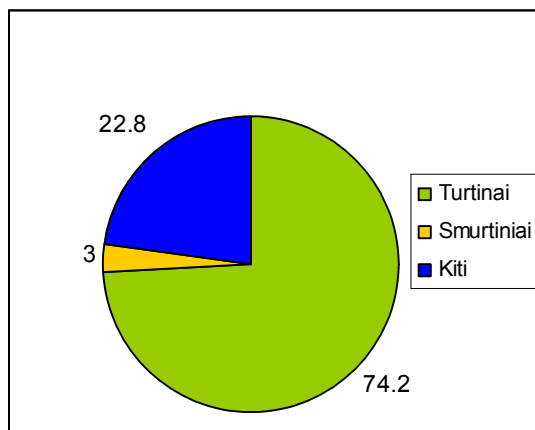
Užregistruota nusikaltimų	Anykščių rajonas	Anykščių miestas	Andrioniškio seniūnija	Anykščių seniūnija	Debeikių seniūnija	Kavarsko seniūnija	Kurklių seniūnija	Skiemonių seniūnija	Svėdasų seniūnija	Traupio seniūnija	Troškūnų seniūnija	Vičintų seniūnija	Anykščių r. seniūnijos
Turtinių	541	140	6	59	21	83	44	21	39	23	81	24	401
Smurtinių	14	5	-	-	-	3	1	1	1	-	3	-	9
Kitų	86	43	1	6	4	5	3	4	7	2	10	1	43
Viso	641	188	7	65	25	91	48	26	47	25	94	25	453
1000 gyventojų	20,1	14,5	11,2	14,3	11,8	29,1	27,7	16,7	16,3	25,3	31,9	22,4	20,7

2000 m. Anykščių rajono kaimuose didžiąją dalį registruotų nusikalstamų veikų, kaip ir Anykščių mieste ar visoje Lietuvoje sudarė turtiniai nusikaltimai, o ypač vagystės. Anykščių mieste registruotų nusikaltimų 1000 gyventojų skaičius beveik 1,5 karto mažesnis nei Anykščių rajono seniūnijose. Sudėtingiausia kriminogeninė situacija yra Kavarsko ir Troškūnų seniūnijose. Šiose seniūnijose užregistruota daugiausiai nusikaltimų iš visų Anykščių rajono seniūnijų (Troškūnų – 94, Kavarsko – 91). Čia užregistruota daugiausiai turtinių ir smurtinių nusikaltimų. Minėtose seniūnijose patys didžiausi registruotų nusikaltimų 1000 gyventojų rodikliai visame Anykščių rajone. Troškūnų seniūnijoje 1000 gyventojų užregistruota 31,9 nusikaltimai, o Kavarsko -29,1 nusikaltimai. Tuo tarpu mažiausiai registruotų nusikaltimų 1000 gyventojų skaičiai užregistruoti Andrioniškio seniūnijoje (11,2) ir Debeikių (11,8). Lyginant Troškūnų seniūnijos nagrinėjamą rodiklį su Andrioniškio seniūnijos rodikliu, matome, kad Troškūnų seniūnijoje užregistruojama beveik 3 kartus daugiau nusikalstamų veikų 1000 gyventojų.

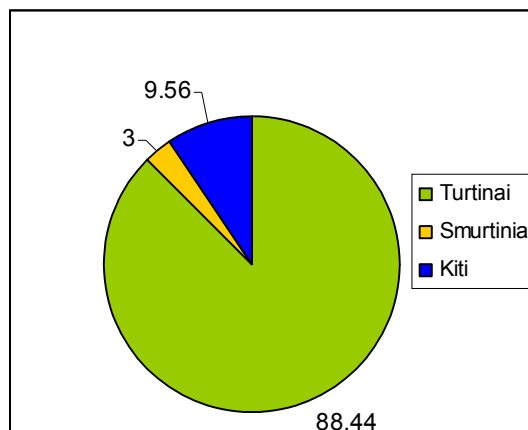
Kaimuose dažniausiai padaromos šios vagystės: gyvulių, elektros laidų, transformatorinės alyvos vagystės, vagystės iš ūkinių pastatų, dviračių, miško vagystės, vagystės iš kooperatyvo parduotuvių, nes jos buvo prasčiausiai aprūpintos apsauga, dažnai net nebūdavo signalizacijų ar jos neveikdavo. Tiriamais metais Anykščių miestas nuo kaimų skyrėsi nusikaltimų, susijusių su netikrų pinigų platinimu, gausumu, tik Kavarsko seniūnijoje buvo užregistruotas vienas atvejis. Daugiausiai nusikalstamų veikų registruojama Anykščių mieste, mažiausiai Andrioniškio seniūnijoje.

**Registruotų nusikaltimų struktūra Anykščių mieste ir
rajono seniūnijose 2000 m. (proc.)**

Paveikslas Nr. 1 Anykščių m.

Paveikslas Nr. 2 Anykščių r. Seniūnijos

Tiek Anykščių mieste, tiek Anykščių rajono seniūnijose didžiausią dalį nusikaltimų struktūroje sudarė turtiniai nusikaltimai, antroje vietoje – kiti nusikaltimai, trečioje - smurtiniai nusikaltimai. Anykščių m. buvo užregistruota mažiau turtinių ir daugiau kitų nusikaltimų nei Anykščių rajono seniūnijose.

3 lentelė

Registruoti nusikaltimai Anykščių rajono seniūnijose ir mieste 2001 m.

Užregistruota nusikaltimų	Anykščių rajonas	Anykščių miestas	Andrioniškio seniūnija	Anykščių seniūnija	Debeikių seniūnija	Kavarsko seniūnija	Kurklių seniūnija	Skiemonių seniūnija	Svėdasų seniūnija	Traupio seniūnija	Troškūnų seniūnija	Viešintų seniūnija	Anykščių r. seniūnijos
Turtinių	527	121	16	69	19	60	48	26	50	25	74	19	406
Smurtinių	19	3	-	1	-	1	2	1	3	-	8	-	16
Kitų	134	83	-	15	5	2	5	3	10	-	9	2	51
Viso	680	207	16	85	24	63	55	30	63	25	91	21	473
1000 gyventojų	21,7	15,9	25,6	18,1	11,4	20,2	31,7	18,6	21,9	25,3	30,9	18,9	22,3

Anykščių mieste 2001 m. lyginant su 2000 m. turtinių nusikalstamų veikų nuo 140 sumažėjo iki 121, smurtinių nusikalstamų veikų sumažėjo 2, kitų nusikalstamų veikų padaugėjo 40. Andrioniškio seniūnijoje turtinių nusikalstamų veikų padaugėjo 10, kitų nusikalstamų veikų sumažėjo 1. Anykščių seniūnijoje turtinių nusikalstamų veikų sumažėjo 10, smurtinių sumažėjo 1, o kitų išaugo 9. Debeikių seniūnijoje 2001 m. turtinių nusikalstamų veikų sumažėjo 2, kitų nusikalstamų veikų išaugo 1. Kavarsko seniūnijoje turtinių nusikalstamų veikų išaugo 23, smurtinių – 2, o kitų – 4 sumažėjo. Kurklių seniūnijoje turtinių nusikalstamų veikų padaugėjo 4, smurtinių -1, kitų -2. Skiemonių

seniūnijoje išaugo registruotų turtinių nusikalstamų veikų – 5, smurtinių nepakito, kitų padidėjo 1 veika. Traupio seniūnijoje turtinių nusikalstamų veikų padidėjo 2, smurtinių nepakito, kitų nusikalstamų veikų sumažėjo 2. Troškūnų seniūnijoje turtinių nusikalstamų veikų sumažėjo 7, smurtinių 5 nusikalstamomis veikomis, kitų nusikalstamų veikų 1. Viešintų seniūnijoje turtinių nusikalstamų veikų sumažėjo 5, smurtinių kaip ir 2000 m. nebuvo užregistruota, kitų nusikalstamų veikų užregistruota 1 daugiau.

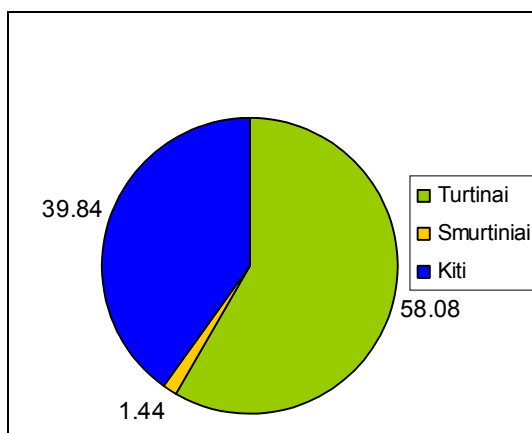
Antri metai iš eilės daugiausiai nusikaltimų iš Anykščių rajono seniūnijų buvo registruota Troškūnų seniūnijoje. Joje buvo registruota daugiausiai turtinių nusikaltimų. Troškūnų seniūnija išsiskyrė iš rajono dideliu registruotų smurtinių nusikaltimų skaičiumi. Joje buvo registruota pusė visų rajone ir mieste registruotų smurtinių nusikaltimų. Lyginant su kitomis seniūnijomis Troškūnų seniūnijoje buvo registruota beveik 3 kartus daugiau smurtinių nusikaltimų. Šioje seniūnijoje buvo registruota beveik daugiausiai nusikaltimų 1000 gyventojų, tik Kurklių seniūnijoje buvo registruota nežymiai daugiau nusikaltimų 1000 gyventojų. Debeikių seniūnijoje vėlgi buvo registruota mažiausiai nusikaltimų 1000 gyventojų.

Anykščių rajone ir 2001 metais labiausiai buvo paplitę turtiniai nusikaltimai, ypač vagystės. Anykščių mieste dažniausiai buvo vagiama iš butų, automobilių vagystės, vagystės iš automobilių, sandėliukų, įmonių patalpų. Kaimuose dažniausiai buvo vagiami laidai, transformatorių alyva, vagystės iš negyvenamųjų sodybų, ūkinių patalpų, ganiavos metu karvių ir arklių vagystės.

Registruotų nusikaltimų struktūra Anykščių mieste ir rajone 2001 m. (proc.)

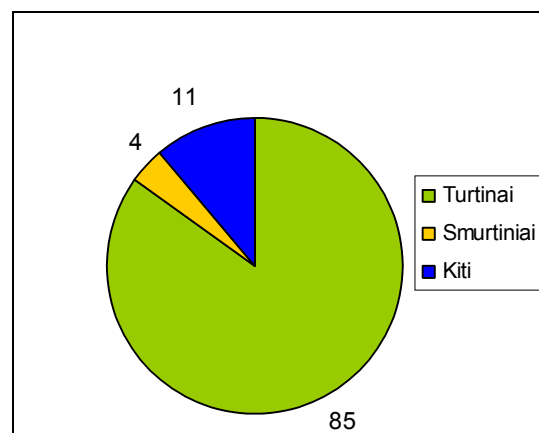
Paveikslas Nr. 3

Anykščių m.

Paveikslas Nr. 4

Anykščių r. Seniūnijos

Kaip 2000 m., taip ir 2001 m. Anykščių mieste ir Anykščių rajono seniūnijose didžiausią dalį nusikaltimų struktūros sudarė turtiniai nusikaltimai, antroje vietoje kiti nusikaltimai, trečioje smurtiniai

nusikaltimai. Anykščių m. buvo užregistruota mažesnė turtinių ir smurtinių nusikaltimų dalis ir žymiai didesnė kitų nusikaltimų dalis. Anykščių m. užregistruojama įvairesnių nusikalstamų veikų, nei rajono seniūnijose.

Lyginant šiuos rodiklius su atitinkamais 2000 m. Anykščių m. rodikliais, matyti, kad ženkliai (16,12 proc.) sumažėjo turtinių nusikaltimų, smurtinių sumažėjo – 1,54 proc. ir net 17,04 proc. išaugo kitų nusikaltimų dalis. Anykščių rajono seniūnijose sumažėjo turtinių nusikaltimų dalis – 3,44 proc., smurtinių išaugo - 2 proc., o kitų nusikaltimų - 2,44 proc.

Lentelė Nr. 4

**Registruoti nusikaltimai Anykščių rajono
seniūnijose ir mieste 2002 m.**

Užregistruota nusikaltimų	Anykščių rajonas	Anykščių miestas	Andrioniškio seniūnija	Anykščių seniūnija	Debeikių seniūnija	Kavarsko seniūnija	Kurklių seniūnija	Skiemonių seniūnija	Svėdasų seniūnija	Traupio seniūnija	Troškūnų seniūnija	Viešintų seniūnija	Anykščių r. seniūnijos
Turtinių	462	92	10	40	17	57	27	31	62	30	62	34	370
Smurtinių	11	3	-	-	-	3	1	-	1	-	3	-	8
Kitų	81	47	2	7	2	5	1	2	4	3	6	2	34
Viso	554	142	12	47	19	65	29	33	67	33	71	36	412
1000 gyventojų	19,8	10,9	19,2	10	9	20,8	16,7	21,2	20,1	33,3	24,1	32,3	20,7

Anykščių mieste 2002 metais, lyginant su 2001 m. turtinių nusikalstamų veikų 29, smurtinių nusikalstamų veikų sumažėjo 5, kitų nusikalstamų veikų sumažėjo 36. Andrioniškio seniūnijoje turtinių nusikalstamų veikų padaugėjo 6, kitų nusikalstamų veikų padidėjo 2. Anykščių seniūnijoje turtinių nusikalstamų veikų padidėjo 2, kitų išaugo 3. Debeikių seniūnijoje 2001 m. turtinių nusikalstamų veikų sumažėjo 2, kitų nusikalstamų veikų sumažėjo 3. Kavarsko seniūnijoje turtinių nusikalstamų veikų sumažėjo 3, smurtinių padidėjo – 2, o kitų sumažėjo 3. Kurklių seniūnijoje turtinių nusikalstamų veikų sumažėjo 19, smurtinių padidėjo 1, o kitų – 5. Skiemonių seniūnijoje sumažėjo registruotų turtinių nusikalstamų veikų 5, smurtinių sumažėjo 1, kitų padidėjo 1 veika. Svėdasų seniūnijoje turtinių nusikalstamų veikų sumažėjo 12, smurtinių padidėjo 2, kitų sumažėjo 6. Traupio seniūnijoje turtinių nusikalstamų veikų sumažėjo 5, kitų nusikalstamų veikų sumažėjo 3. Troškūnų seniūnijoje turtinių nusikalstamų veikų padidėjo 12, smurtinių sumažėjo 5 nusikalstamomis veikomis, kitų nusikalstamų veikų 3. Viešintų seniūnijoje turtinių nusikalstamų veikų sumažėjo 15, smurtinių kaip ir 2001 m. nebuvo užregistruota, kitų nusikalstamų veikų užregistruota kaip ir 2001.

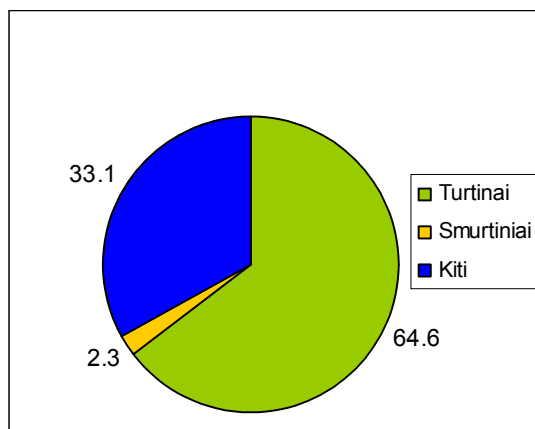
2002 metais Anykščių rajono seniūnijose daugiausiai registruojama vagysčių, ženkliai sumažėjo netikrų pinigų gaminimo, laikymo, realizavimo atvejų, sumažėjo plėšimų. Lyginant 2001 m. ir 2002 m. visame rajone registruotų nusikalstamų veikų tendencijas, matyti, kad 2002 m. registruotų turtinių nusikalstamų veikų rajone sumažėjo 65 veikomis, smurtinių 8, kitų 53 veikomis. Vagystės miestuose dažniausiai įvykdomos iš ūkinių patalpų, garažų, butų, automobilių vagystės. Kaimo vietovėse dominuoja elektros laidų, transformatorinės alyvos ir miško vagystės, vagystės iš negyvenamųjų sodybų, kooperatyvų parduotuvių.

Daugiausiai turtinių nusikaltimų iš Anykščių rajono seniūnijų buvo registruota daugiausiai gyventojų turinčiose seniūnijose Svėdasų ir Troškūnų, Kavarsko. Nors daugiausiai gyventojų turi Anykščių seniūnija, tačiau joje buvo registruota mažiau turtinių nusikaltimų nei minėtose seniūnijose. Anykščių seniūnijoje užregistruota daugiausiai kitų nusikaltimų. Smurtinių nusikaltimų daugiausiai užregistruota vėlgi Troškūnų seniūnijoje ir Kavarsko seniūnijoje. Lyginant su praėjusiais metais Troškūnų seniūnijoje sumažėjo smurtinių nusikaltimų. 2002 m. lyginant su 2001 m. Anykščių rajono seniūnijose visų rūšių nusikaltimų sumažėjo. Daugiausiai nusikaltimų 1000 gyventojų užregistruota Traupio ir Viešintų seniūnijoje. Mažiausias nusikalstamumo 1000 gyventojų lygis per visą tiriamą laikotarpį užregistruotas Debeikių ir Anykščių seniūnijose.

Registruotų nusikaltimų struktūra Anykščių mieste ir rajone 2002 m. (proc.)

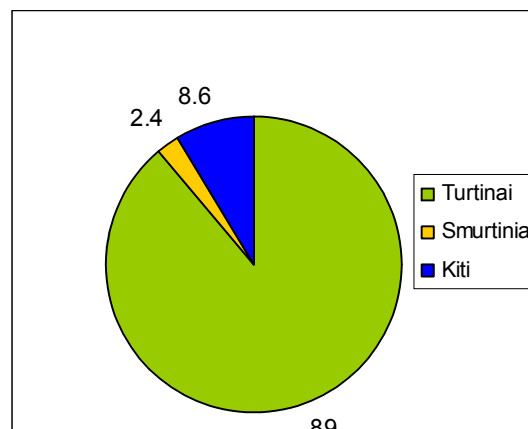
Paveikslas Nr. 5

Anykščių m.

Paveikslas Nr. 6

Anykščių r. Seniūnijos

2002 m. Anykščių mieste ir Anykščių rajono seniūnijose didžiausią dalį nusikaltimų struktūros sudarė turtiniai nusikaltimai, antroje vietoje kiti nusikaltimai, trečioje smurtiniai nusikaltimai. Anykščių m. lyginant su rajono seniūnijomis buvo užregistruota žymiai mažesnė turtinių, didesnė kitų

nusikaltimų dalis, o smurtinių nusikaltimų skaičiai vienodi. Anykščių m. užregistruojama įvairesnių nusikaltimų, nei rajono seniūnijose.

Lyginant šiuos rodiklius su atitinkamais 2001 m. Anykščių m. rodikliais, matyti, kad išaugo turtinių nusikaltimų (6,52 proc.), smurtinių išaugo – 0,86 proc., kitų sumažėjo 6,74 proc. Anykščių rajono seniūnijose sumažėjo turtinių nusikaltimų dalis 4 proc. išaugo, smurtinių sumažėjo 1,6 proc., o kitų nusikaltimų veikų sumažėjo 2,4 proc.

Tirti nusikalstamumo padėtį Anykščių rajono kaimuose, kaip ir visoje Lietuvoje 2003 metais, gan sudėtinga. 2003 m. gegužės 1 d. įvykus teisei reformai, tai yra įsigaliojus kartu su kitais teisės aktais baudžiamajam ir baudžiamojo proceso kodeksams, kurie pakeitė iki tol galiojusius iš Tarybų Sąjungos perimtus kodeksus. Įsigaliojus naujiems kodeksams pasikeitė veikų numeracija, keitėsi registravimo tvarka, įvyko kitų daug pakeitimų baudžiamosios justicijos srityje.

Lentelė Nr. 5

Registruotos nusikalstamos veikos Anykščių rajono seniūnijose ir mieste

2003 m.

Užregistruota nusikalstamų veikų	Anykščių rajonas	Anykščių miestas	Andrioniškio seniūnija	Anykščių seniūnija	Debeikių seniūnija	Kavarsko seniūnija	Kurklių seniūnija	Skiemonių seniūnija	Svėdasų seniūnija	Traupio seniūnija	Troškūnų seniūnija	Viešintų seniūnija	Anykščių r. seniūnijos
Turtinių	551	170	21	46	22	68	29	27	32	28	87	21	381
Smurtinių	33	7	-	6	1	2	3	3	1	1	5	2	24
Kitų	182	88	6	15	8	12	13	6	13	5	15	1	94
Viso	764	265	27	67	31	82	45	36	46	34	107	24	499
1000 gyventojų	26,1	20,6	43,2	16,4	14,7	29,5	24,8	23,7	21,1	34,4	37,3	21,7	26,7

Kaip jau buvo minėta, nagrinėti nusikalstamumą Anykščių rajono kaimuose 2003 metais būtų sudėtinga ir duomenys nebūtų visiškai tikslūs. Jie būtų daugiau sąlyginiai. Sunku kalbėti apie konkrečių nusikalstamų veikų didėjimo ar mažėjimo tendencijas, nes tiriamu laikotarpiu nebuvo vieningos nusikalstamų veikų apskaitos, kito veikų kvalifikacija ir baudžiamasis vertinimas. Kaip pavyzdį galime paminėti dažniausiai padaromą nusikalstamą veiklą – vagystes. Įsigaliojus naujajam baudžiamajam kodeksui atsakomybė už vagystę buvo numatyta LR BK 178 str. Šio straipsnio 4 dalis buvo papildyta iki tol baudžiamajame kodekse nebuvo norma – tas, kas pagrobė nedidelės vertės svetimą turtą (iki 1 MGL). Ši norma buvo perkelta iš LR administracinių teisės pažeidimų kodekso. Naujajame baudžiamajame kodekse buvo įtvirtinta ir daugiau baudžiamųjų nusižengimų. Todėl registruojant naujus baudžiamuosius nusižengimus turėtų išaugti registruotų nusikalstamų veikų.

Anykščių m. 2003 m. registruotų turtinių nusikalstamų veikų skaičius žymiai išaugo net 78 veikomis, smurtinių – 4, kitų – 41. Andrioniškio seniūnijoje taip pat pastebimas registruotų nusikalstamų veikų augimas: turtinių nusikalstamų veikų padidėjo – 11, smurtinių kaip ir 2002 m. nebuvo užregistruota, kitų nusikalstamų veikų užregistruota 4 veikomis daugiau. Anykščių seniūnijoje turtinių užregistruota daugiau 4 veikomis, smurtinių – 6, kitų – 8. Debeikių seniūnijoje turtinių užregistruota 5 veikomis daugiau, smurtinių – 1, kitų nusikalstamų veikų 3 daugiau nei 2002 metais. Kavarsko seniūnijoje turtinių nusikalstamų padidėjo 11 veikų, smurtinių sumažėjo – 1, kitų – 8 padidėjo. Kurklių seniūnijoje turtinių padidėjo 2 veikomis, smurtinių – 2, o kitų – 12 nusikalstamų veikų. Skiemonių seniūnijoje turtinių nusikalstamų veikų buvo užregistruota 4 mažiau nei 2002 m., smurtinių – 3 daugiau, o kitų – 4 daugiau. Nors daugumoje seniūnijų užregistruotų turtinių nusikalstamų veikų buvo daugiau, kai kuriose net du kartus, tačiau Svėdasų seniūnijoje 2003 m., buvo užregistruota beveik du kartus mažiau nei 2002 m. (30 nusikalstamų veikų). Svėdasų seniūnijoje registruotų smurtinių nusikalstamų veikų skaičius nepakito, o kitų nusikalstamų veikų 9 padidėjo. Traupio seniūnijoje 2 veikomis sumažėjo registruotų turtinių nusikalstamų veikų, 1 išaugo smurtinių ir 28 sumažėjo kitų nusikalstamų veikų. Troškūnų seniūnijoje turtinių nusikalstamų veikų išaugo 25 veikomis, smurtinių – 2, kitų – 9. Viešintų seniūnijoje turtinių nusikalstamų veikų sumažėjo – 13, smurtinių išaugo – 2, kitų nusikalstamų veikų sumažėjo 1.

Anykščių rajono seniūnijose 2003 m. išaugo visų rūšių registruotų nusikalstamų veikų. Jeigu turtinių nusikalstamų veikų skaičius padidėjo nežymiai, tai smurtinių nusikalstamų veikų 2003 m. išaugo 3 kartus, kitų nusikalstamų veikų 2,7 karto. Daugiausiai turtinių nusikalstamų veikų užregistruota Troškūnų seniūnijoje. Šioje seniūnijoje smurtinių nusikalstamų veikų užregistruota daug, daugiau jų užregistruota tik Anykščių seniūnijoje. Daugiausiai kitų nusikalstamų veikų užregistruota Troškūnų ir Anykščių seniūnijose. Daugiausiai nusikalstamų veikų 1000 gyventojų užregistruota Traupio ir Troškūnų seniūnijose, mažiausiai – Debeikių seniūnijoje. Anykščių rajono seniūnijose registruojama daugiau nusikalstamų veikų 1000 gyventojų, nei Anykščių mieste.

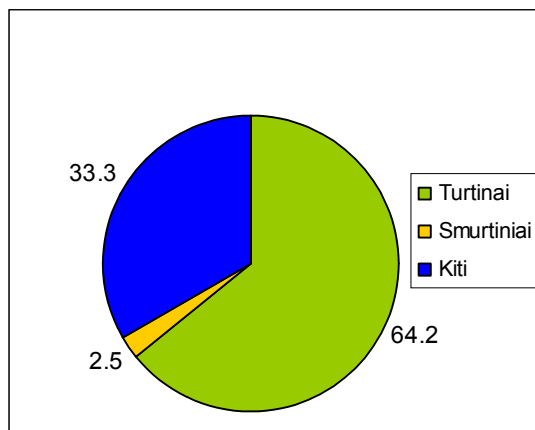
Anykščių mieste dažniausiai buvo vagiama iš butų, sandėliukų ir automobilių. Kaimuose dažniausiai buvo vagiami gyvuliai, miškas, elektros laidai, transformatorinė alyva, dviračiai, benzininiai pjūklai, vagiama iš ūkinių pastatų. Plėšimų aukomis dažniausiai tampa neblaivūs asmenys, moterys gatvėse. Viešosios tvarkos pažeidimai dažniausiai padaromi diskotekose, kavinėse ir prie jų. Minėtose vietose žmonės dažnai sužalojami tyčia.

Lyginant viso Anykščių rajono 2003 m. registruotų nusikalstamų veikų skaičius su 2002 m., matyti žymus registruotų nusikalstamų veikų skaičiaus augimas: turtinių nusikalstamų veikų buvo užregistruota 89 daugiau, smurtinių 20, kitų nusikalstamų veikų net 101 daugiau.

Registruotų nusikalstamų veikų struktūra Anykščių mieste ir rajone 2003 m. (proc.)

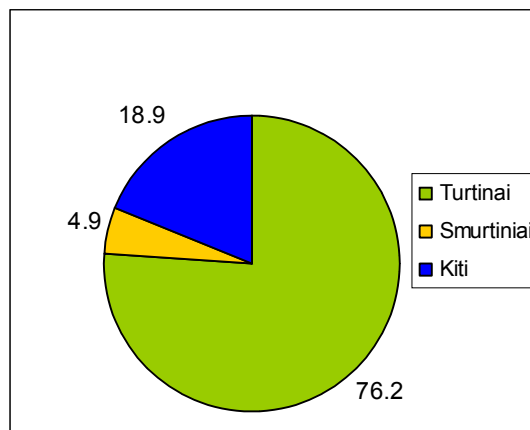
Paveikslas Nr. 7

Anykščių m.

Paveikslas Nr. 8

Anykščių r. seniūnijos

2003 m. Anykščių mieste ir Anykščių rajono seniūnijose didžiausią dalį nusikalstamų veikų struktūroje sudarė turtinės nusikalstamos veikos, antroje vietoje kitos nusikalstamos veikos, trečioje - smurtinės nusikalstamos veikos. Anykščių m. lyginant su rajono seniūnijomis buvo užregistruota žymiai mažesnė turtinių, nežymiai mažesnė smurtinių nusikalstamų veikų dalis, o kitų nusikalstamų veikų užregistruota daugiau. Anykščių m. kriminalinė statistika įvairesnė nei rajono seniūnijų.

2003 m. Anykščių m. turtinių, smurtinių ir kitų nusikalstamų veikų dalis beveik nepakito nuo 2002 m. Anykščių rajono seniūnijose turtinių nusikalstamų veikų dalis sumažėjo 12,8 proc., smurtinių – 2,5 proc., o kitų nusikalstamų veikų 10,3 proc. išaugo.

Lentelė Nr. 6

Registruotos nusikalstamos veikos Anykščių rajono seniūnijose ir mieste 2004 m.

Užregistruota nusikalstamų veikų	Anykščių rajonas	Anykščių miestas	Andrioniškio seniūnija	Anykščių seniūnija	Debeikių seniūnija	Kavarsko seniūnija	Kurklių seniūnija	Skiemonių seniūnija	Svėdasų seniūnija	Traupio seniūnija	Troškūnų seniūnija	Viešintų seniūnija	Anykščių r. seniūnijos
Turtinių	551	181	11	50	23	55	31	29	45	15	83	28	370
Smurtinių	14	2	-	1	2	2	2	1	2	-	2	-	12
Kitų	140	50	3	16	5	15	7	3	15	2	19	5	90
Viso	705	233	14	67	30	72	40	33	62	17	104	33	472
1000 gyventojų	21,6	17,8	22,4	14,3	14,2	19,8	23,1	21,2	21,5	17,2	35,9	30,5	22

Sudėtinga lyginti 2004 m. Anykščių rajone užregistruotas nusikalstamas veikas su 2003 m., nes ne visą 2003 m. laikotarpį buvo vienoda jų registravimo tvarka ir vienodas nusikalstamų veikų kvalifikavimas. 2004 m. turtinės nusikalstamos veikos buvo labiausiai paplitę tarp visų nusikalstamų veikų. Kaip ir visada, tarp jų daugiausiai buvo užregistruojama vagysčių.

Anykščių mieste 2004 m. buvo užregistruota 11 turtinių nusikalstamų veikų daugiau, 5 smurtinėm nusikalstamom veikom mažiau, kitų nusikalstamų veikų - 38 mažiau. Andrioniškio seniūnijoje užregistruota 10 turtinių nusikalstamų veikų mažiau, smurtinių kaip ir 2003 m. neužregistruota, 3 kitomis nusikalstamomis veikomis mažiau. Anykščių seniūnijoje užregistruota 4 turtinėmis nusikalstamomis veikomis daugiau, 5 smurtinėmis nusikalstamomis veikomis mažiau, 1 kita nusikalstama veika daugiau. Debeikių seniūnijoje skaičiai išliko beveik nepakitę: 1 turtine nusikalstama veika daugiau, 1 smurtine nusikalstama veika daugiau ir 3 kitomis nusikalstamomis veikomis mažiau. Kavarsko seniūnijoje 2004 m. turtinių nusikalstamų veikų buvo užregistruota 13 veikų daugiau, smurtinių nepakito, kitų nusikalstamų veikų – 3 daugiau. Kurklių seniūnijoje turtinių užregistruota 2 veikomis daugiau, smurtinių – 1, kitų – 6 veikomis mažiau. Skiemonių seniūnijoje turtinių užregistruota 2 veikomis daugiau, o smurtinių – 2, kitų nusikalstamų veikų -3 veikomis mažiau. Svėdasų seniūnijoje turtinių užregistruota 13, smurtinių – 1, kitų – 3 nusikalstamomis veikomis daugiau. Traupio seniūnijoje užregistruota 13 turtinių nusikalstamų veikų daugiau, smurtinių – 1, kitų – 3 mažiau. Troškūnų seniūnijoje turtinių užregistruota - 4, o smurtinių – 3 nusikalstamomis veikomis mažiau, bet kitų nusikalstamų veikų – 4 daugiau. Viešintų seniūnijoje turtinių nusikalstamų veikų užregistruota 7, kitų nusikalstamų veikų – 4 daugiau, o smurtinių - 1 mažiau.

Anykščių mieste ir rajone 2004 m. lyginant su 2003 m. nusikalstamų veikų struktūra nepakito. Lyginant 2004 m. su 2003 m., Anykščių rajone registruotų turtinių nusikalstamų veikų skaičius nepakito, smurtinių nusikalstamų veikų užregistruota 17 ir 42 kitomis nusikalstamomis veikomis mažiau, nei 2003 m.

2004 m. Anykščių rajono seniūnijose visų tiriamų grupių registruotų nusikalstamų veikų sumažėjo. Registruotų smurtinių nusikalstamų veikų sumažėjo 2 kartus. Blogiausia kriminogeninė situacija iš visų Anykščių rajono seniūnijų buvo Troškūnų seniūnijoje. Joje iš visų seniūnijų buvo registruota daugiausiai turtinių bei kitų nusikalstamų veikų. Troškūnų seniūnijoje registruota daugiausiai nusikalstamų veikų 1000 gyventojų. Mažiausiai nusikalstamų veikų registruota Debeikių seniūnijoje.

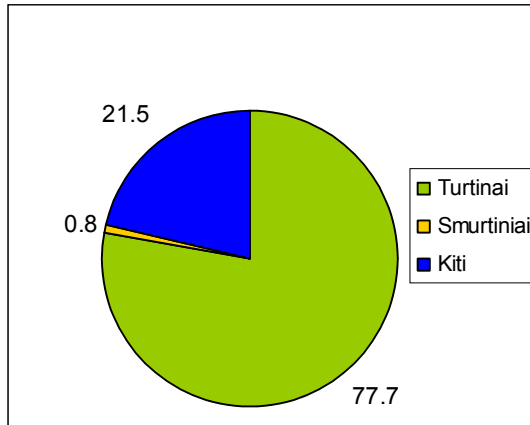
Anykščių mieste, kaip ir 2003 m., dažniausiai buvo vagiama iš butų, sandėliukų ir automobilių. Kaimuose dažniausiai buvo vagiami gyvuliai, miškas, elektros laidai, transformatorinė alyva, dviračiai, benzininiai pjūklai, vagiama iš ūkinių pastatų. Plėšimų aukomis dažniausiai tampa neblaivūs asmenys,

moterys gatvėse. Viešosios tvarkos pažeidimai dažniausiai padaromi diskotekose, kavinėse ir prie jų. Minėtose vietose žmonės dažnai sužalojami tyčia.

Registruotų nusikalstamų veikų struktūra Anykščių r. 2004 m. (proc.)

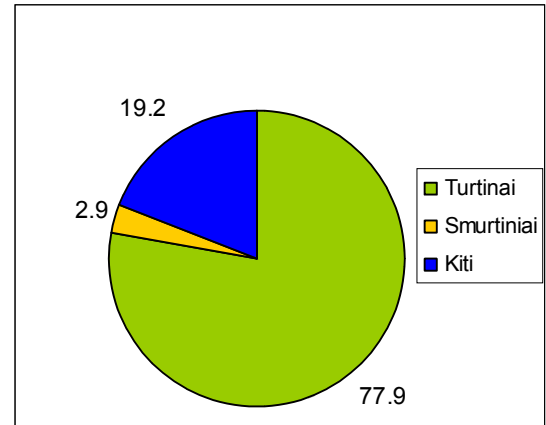
Paveikslas Nr. 9

Anykščių m.

Paveikslas Nr. 10

Anykščių r. Seniūnijos

2004 m. Anykščių mieste ir Anykščių rajono seniūnijose, kaip ir ankstesniais metais didžiausią dalį nusikalstamų veikų struktūros sudarė turtinės nusikalstamos veikos, antroje vietoje buvo kitos nusikalstamos veikos, trečioje - smurtinės nusikalstamos veikos. Anykščių m. lyginant su rajono seniūnijomis, pastebimas nusikalstamų veikų struktūros suvienodėjimas.

2004 m. Anykščių m. turtinių nusikalstamų veikų dalis išaugo 13,5 proc., smurtinių - sumažėjo 1,7 proc., o kitų nusikalstamų veikų dalis padidėjo 11,8 proc. Anykščių rajono seniūnijose turtinių nusikalstamų veikų dalis lyginant su 2003 m. beveik nepakito (1,7 proc. padidėjo), smurtinių nusikalstamų veikų 2 proc. sumažėjo, kitų nusikalstamų veikų skaičius nepakito.

Lentelė Nr. 7

Registruotos nusikalstamos veikos Anykščių rajono seniūnijose ir mieste 2005 m.

Užregistruota nusikalstamų veikų	Anykščių r.	Anykščių miestas	Andrioniškio seniūnija	Anykščių seniūnija	Debeikių seniūnija	Kavarsko seniūnija	Kurklių seniūnija	Skiemonių seniūnija	Svėdasų seniūnija	Traupio seniūnija	Troškūnų seniūnija	Viešintų seniūnija	Anykščių r. seniūnijose
Turtinių	462	158	14	59	25	31	22	24	41	17	55	16	304
Smurtinių	21	7	-	-	-	4	1	1	1	1	3	3	14
Kitų	134	45	3	15	11	17	6	3	15	4	11	4	89
Viso	627	221	17	73	36	52	29	28	57	22	70	23	406
1000 gyventojų	19,5	17	27,2	15,6	17	16,6	16,7	18	19,8	22,2	23,4	20,6	19,7

Anykščių m. 2005 m. turtinių nusikalstamų veikų buvo užregistruota 23 veikomis mažiau, smurtinių 5 daugiau, kitų nusikalstamų veikų 5 mažiau. Andrioniškio seniūnijoje turtinių nusikalstamų veikų sumažėjo 3 veikomis, kiti rodikliai išliko kaip 2004 m. Anykščių seniūnijoje buvo užregistruota 9 turtinėmis nusikalstamomis, 1 smurtine ir 1 kita nusikalstama veika mažiau. Debeikių seniūnijoje sumažėjo 2 turtinėmis ir smurtinėmis nusikalstamomis veikomis, o kitų nusikalstamų veikų 6 veikomis padidėjo. Kavarsko seniūnijoje ženkliai sumažėjo turtinių nusikalstamų veikų 24, po 2 nusikalstamas veikas išaugo smurtinių ir kitų nusikalstamų veikų. Kurklių seniūnijoje visų tiriamų rodiklių sumažėjo: turtinių – 9, smurtinių -1, kitų – 1. Skiemonių seniūnijoje buvo užregistruota 5 nusikalstamomis veikomis mažiau, o kitų grupių nusikalstamų veikų skaičiai nepakito. Svėdasų seniūnijoje sumažėjo registruotų turtinių – 4 ir smurtinių – 1 nusikalstama veika, kitų nusikalstamų veikų skaičiai nepakito. Traupio seniūnijoje nežymiai padidėjo visi tiriami rodikliai: turtinių nusikalstamų veikų padidėjo 2, smurtinių – 1, o kitų – 2 nusikalstamomis veikomis. Troškūnų seniūnijoje turtinių nusikalstamų veikų sumažėjo trečdaliu (28 nusikalstamomis veikomis), kitų nusikalstamų veikų sumažėjo 8 veikomis, o smurtinių - padidėjo 1 nusikalstama veika. Viešintų seniūnijoje registruotų turtinių nusikalstamų veikų sumažėjo 12 veikų, kitų – 1 nusikalstama veika, o smurtinių padidėjo 1 nusikalstama veika.

Anykščių rajone 2005 m. lyginant su 2004 m. turtinių nusikalstamų veikų sumažėjo 89, smurtinių padidėjo 7 veikomis, kitų nusikalstamų veikų sumažėjo 6 veikomis.

Anykščių rajono seniūnijose 2005 m. sumažėjo registruotų turtinių nusikalstamų veikų. Kitų grupių nusikalstamų veikų skaičiai išliko panašūs. Anykščių rajono seniūnijose užregistruota daugiau nusikalstamų veikų 1000 gyventojų nei Anykščių mieste. Daugiausia turtinių nusikalstamų veikų užregistruota Anykščių ir Troškūnų seniūnijose, smurtinių – Kavarsko ir Troškūnų seniūnijose, kitų nusikalstamų veikų - Kavarsko seniūnijoje. Andrioniškio ir Troškūnų seniūnijose registruota daugiausiai nusikalstamų veikų 1000 gyventojų, mažiausiai - Anykščių seniūnijoje.

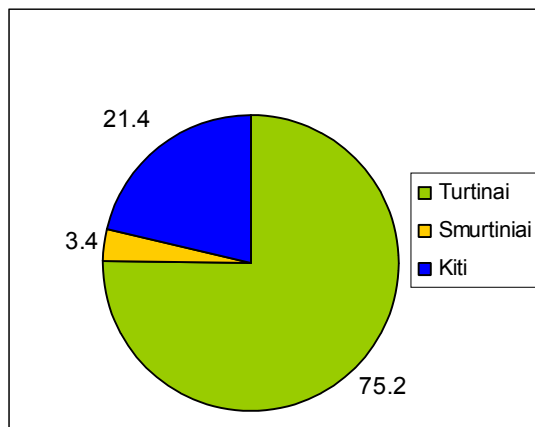
Per visą tiriamą laikotarpį visose seniūnijose buvo registruojama daugiausiai vagysčių. Mieste dažniausiai buvo vagiama iš butų, sandėliukų, iš automobilių, vagiami patys automobiliai. Kaimo vietovėse dažniausiai buvo vagiami gyvuliai, elektros laidai, transformatorinė alyva, miškas, vagiama iš ūkinių pastatų. Dažniausiai vagiami lengviausiai realizuojami daiktai ir iš prasčiausiai apsaugotų patalpų. Dažnai vagysčių aukomis tampa senyvo amžiaus žmonės gyvenantys nuošaliuose sodybose. Nusikaltėliai senyvo amžiaus žmones pasirenka galbūt dėl to, kad tikisi prastesnės turto apsaugos ir mažesnio pasipriešinimo. Pažymėtina, kad per visą laikotarpį nebuvo užregistruota vagysčių stambiu mastu. Plėšimo aukomis dažniausiai tampa neblaivūs asmenys, moterys bei nuošaliuose vietovėse gyvenantys senyvo amžiaus žmonės. Viešosios tvarkos pažeidimai dažniausiai įvykdomi baruose, diskotekose ir jų prieigose. Tyčiniai įvairaus laipsnio sveikatos sužalojimai dažniausiai padaromi

tarpusavio konfliktų metu esant neblaiviems, taip pat diskotekose ir baruose muštynių metu. Nužudymai buvo padaryti šeimyninių konfliktų metu, taip pat išgertuvių metu, aukos dažniausiai pažinodavo savo skriaudiką.

Registruotų nusikalstamų veikų struktūra Anykščių mieste ir rajone 2005 m. (proc.)

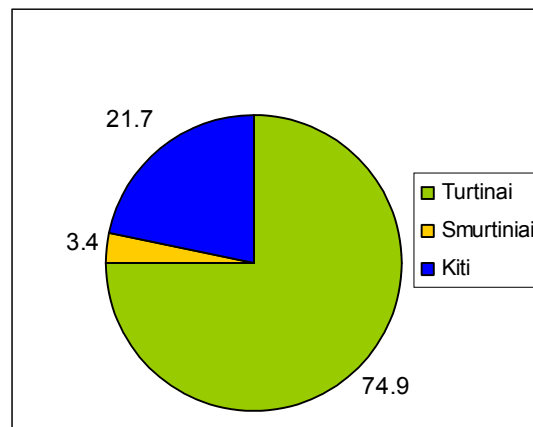
Paveikslas Nr. 11

Anykščių m.

Paveikslas Nr. 12

Anykščių r. Seniūnijos

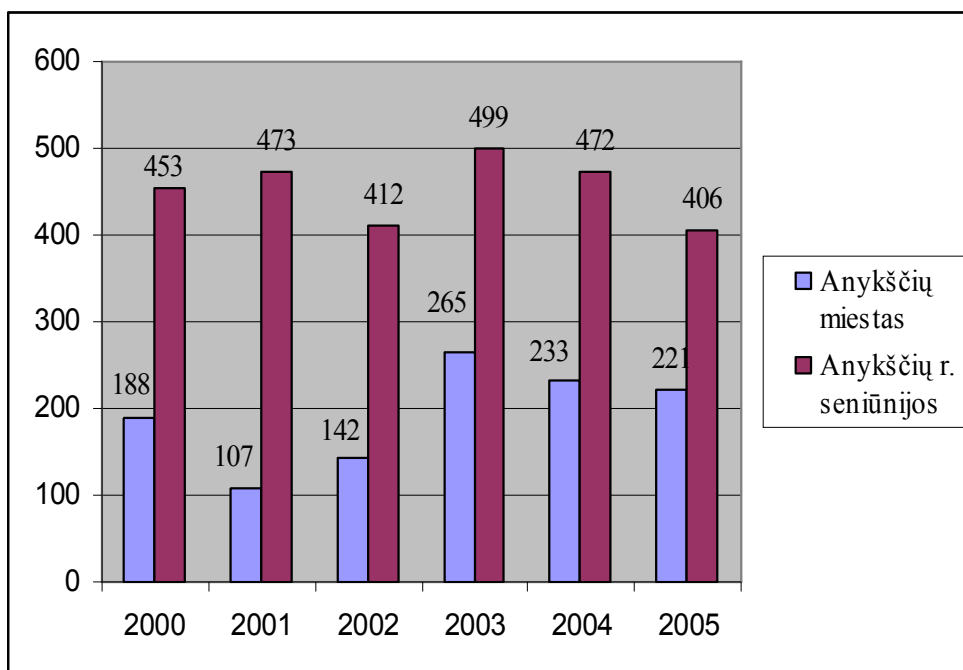

Kaip ir 2005 m., taip ir per visą tiriamą laikotarpį Anykščių mieste ir Anykščių rajono seniūnijose didžiausią dalį nusikalstamų veikų struktūros sudarė turtinės nusikalstamos veikos, antroje vietoje kitos nusikalstamos veikos, trečioje - smurtinės nusikalstamos veikos. 2005 m. tiek Anykščių mieste, tiek ir Anykščių rajone nusikalstamumo rodikliai susivienodino ir skyrėsi tik dešimtosiomis procento dalimis.

Anykščių mieste turtinių nusikalstamų veikų dalis sumažėjo 2,5 proc., smurtinių išaugo 2,6 proc., kitų nusikalstamų veikų sumažėjo 0,1 proc. Anykščių rajono seniūnijose, 2005 m. nebuvo didelių pakitimų, turtinių nusikalstamų veikų dalis sumažėjo 3 proc., smurtinių padidėjo 0,5 proc., kitų nusikalstamų veikų dalis padidėjo 2,5 proc.

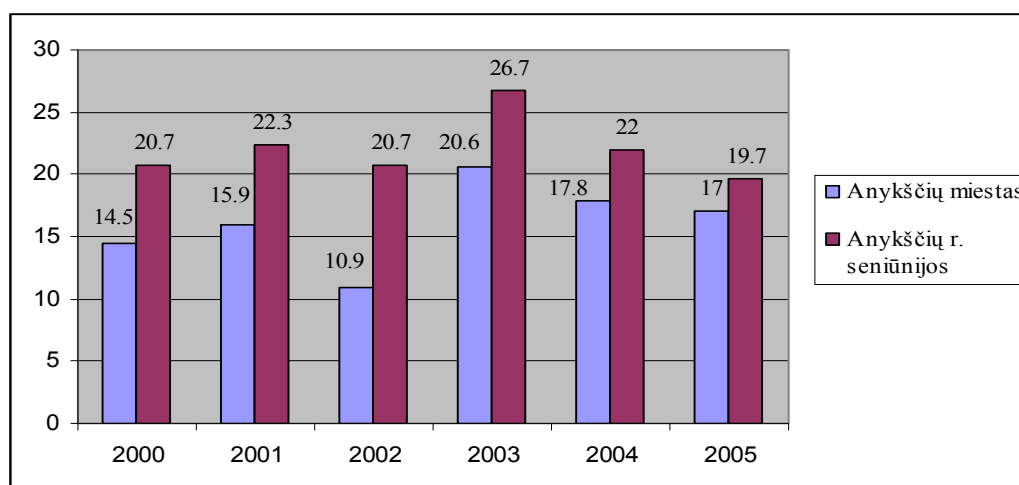
Vienas svarbiausių rodiklių apibūdinančių kriminogeninę situaciją tam tikrame regione yra užregistruotų nusikalstamų veikų dalis tenkanti konkrečiam tos teritorijos gyventojų skaičiui (1000, 10 000 ar 100 000). Anykščių mieste ir rajono seniūnijose gyvena skirtingas gyventojų skaičius. Todėl teritorijoje, kurioje gyvena daugiau gyventojų, turėtų būti užregistruota daugiau nusikalstamų veikų. Lyginsime Anykščių miesto ir visų Anykščių rajono seniūnijų kartu užregistruotų nusikalstamų veikų 1000 gyventojų didėjimo ir mažėjimo tendencijas tiriamuoju laikotarpiu.

**Registruotos nusikalstamos veikos Anykščių m.
ir rajono seniūnijose bendrai 2000 – 2005 m.**

Per visą laikotarpį Anykščių rajono seniūnijose buvo registruojama daugiau nusikalstamų veikų nei Anykščių mieste. Anykščių rajono seniūnijose gyvena daugiau žmonių, todėl ir nusikalstamų veikų turėtų būti registruojama daugiau. Tačiau Anykščių rajono seniūnijose gyvena apie 2 kartus daugiau gyventojų nei mieste. Analizuojant nusikalstamumo rodiklius nuo 2000 iki 2002 m. matyti, kad šiais laikotarpiais Anykščių rajono seniūnijose registruojama iki 4 kartus daugiau nusikalstamų veikų nei Anykščių m. Nuo 2003 m. registruotų nusikalstamų veikų Anykščių r. seniūnijose sumažėjo, o Anykščių mieste padidėjo. Santykis tarp registruotų nusikalstamų veikų Anykščių rajono seniūnijose ir pačiame mieste tampa maždaug lygus gyventojų santykiui.

**Registruotos nusikalstamos veikos 1000 gyventojų Anykščių m.
ir rajono seniūnijose bendrai 2000 – 2005 m.**

Per visą tyrimo laikotarpį Anykščių mieste buvo registruojama mažiau nusikalstamų veikų 1000 gyventojų, nei Anykščių rajono seniūnijose bendrai. 2002 m. Anykščių m. buvo užregistruota beveik du kartus mažiau nusikalstamų veikų nei Anykščių rajono seniūnijose bendrai. Pastebimos Anykščių m. ir rajono seniūnijų registruotų nusikalstamų veikų 1000 gyventojų didėjimo ir mažėjimo tendencijos. Jeigu 2000, 2001 m. tiek Anykščių mieste, tiek rajono seniūnijose tiriami rodikliai didėjo, tai 2002 m. abejuose grupėse rodikliai sumažėjo. Registruotų nusikalstamų veikų skaičius 2003 m. tiek Anykščių m., tiek ir Anykščių rajono seniūnijose didėjo, ir pasiekė per tiriamą laikotarpį didžiausią registruotą nusikalstamumo lygį 1000 gyventojų. 2004, 2005 m. šie skaičiai vėlgi mažėja. Paskutiniiais metais Anykščių m. registruoto nusikalstamumo 1000 gyventojų skaičiai beveik susilygino su Anykščių rajono seniūnijų skaičiais. Nors nagrinėdami 13 paveikslą teigėme, kad nuo 2003 m. Anykščių rajono seniūnijų ir Anykščių miesto registruoto nusikalstamumo santykis tapo lygus gyventojų santykiui, tačiau 14 paveikslo duomenys, parodo, kad Anykščių rajono seniūnijose visą laikotarpį buvo registruojama daugiau nusikalstamų veikų 1000 gyventojų, nei Anykščių m. Nors nuo 2004 m. Anykščių m. ir rajono seniūnijų nagrinėjami rodikliai tapo panašūs.

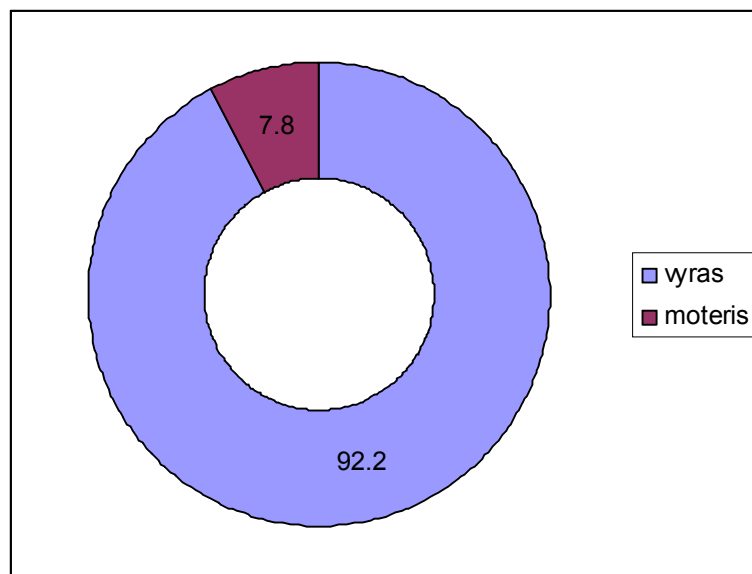
Anykščių rajono seniūnijose nusikalstamumas yra intensyvesnis nei mieste. Kaimuose registruojama daugiau turtinių nusikalstamų veikų, mažiau kitų nusikalstamų veikų. Blogiausia kriminogeninė situacija Troškūnų seniūnijoje.

Asmenų, padariusių nusikalstamas veikas Anykščių rajone, kriminologinė charakteristika

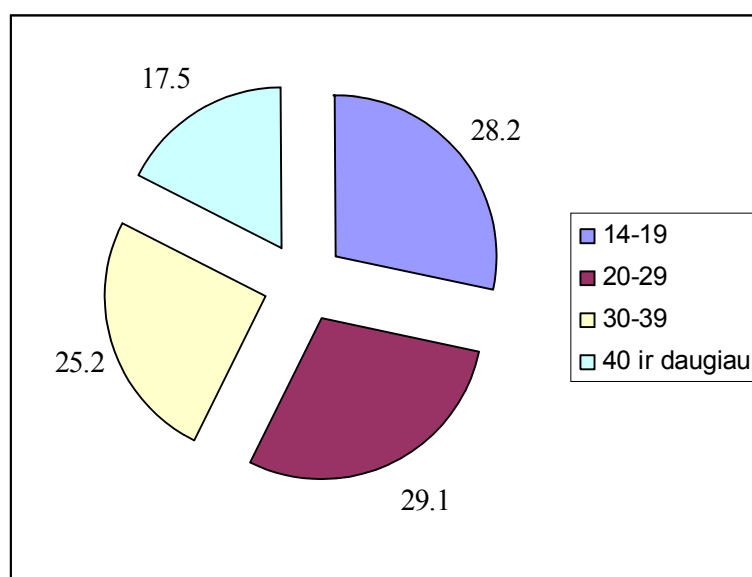
Tyrinėjant asmenų, darančių nusikalstamas veikas Anykščių rajono kaimuose asmenybes, atrankos būdu buvo atrinktos ir išnagrinėtos 103 bylos, esančios Anykščių rajono apylinkės teismo archyve už laikotarpį nuo 2002 m. iki 2005 m. pabaigos. Minėtose bylose buvo 165 nuteistieji asmenys. Pagal bylų duomenis buvo tirta jų asmenybė. Anketos buvo pateiktos ir Anykščių rajono policijos pareigūnams, tiriantiems nusikalstamas veikas. Tyrinėjama nusikalstamas veikas padariusių asmenų lytis, amžius, šeimyninė padėtis, išsilavinimas, užimtumas, gyvenamoji vieta, kokias nusikalstamas veikas dažniausiai daro asmenys Anykščių rajono kaimuose, keliese daro nusikalstamas veikas, ar šie asmenys yra anksčiau teisti, kokios būsenos padarė nusikalstamą veiką (blaivus, neblaivus, apsvaigęs nuo narkotikų). Taip pat buvo apklausti ekspertai (nusikalstamas veikas kaimuose tiriantys pareigūnai) tiriant jų nuomonę apie priežastis, dėl kurių dažniausiai daromos nusikalstamos veikos Anykščių rajono kaimuose. Buvo aiškinamasi, kodėl nusikalstamas veikas darantys asmenys jas pasirenka daryti kaimuose. Ekspertų klausta apie nusikalstamumo prevenciją Anykščių rajono kaimuose, ar naudojamos, vykdomos ir ar veiksmingos nusikalstamumo prevencijos programos.

Paveikslas Nr. 15

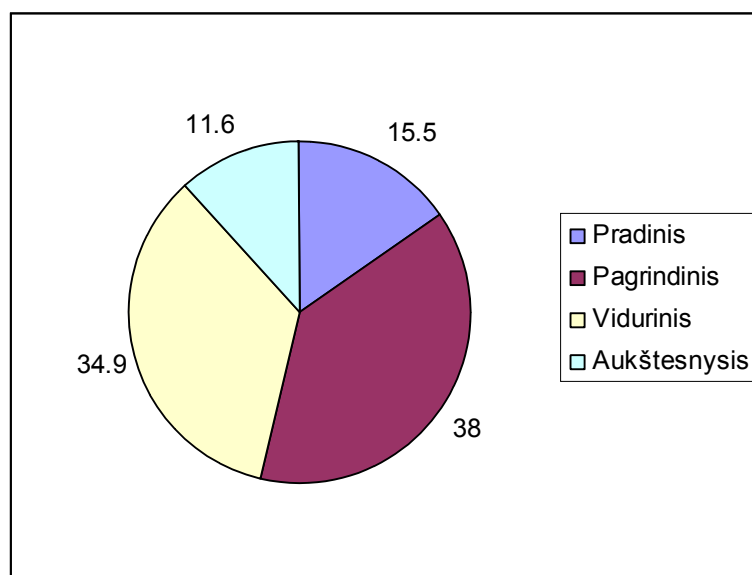
Nuteistųjų asmenų lytis (proc.)

Kaip ir rašoma mokslinėje literatūroje taip ir tyrimo rezultatai parodė, kad darant nusikalstamas veikas vyrų aktyvumas žymiai didesnis.

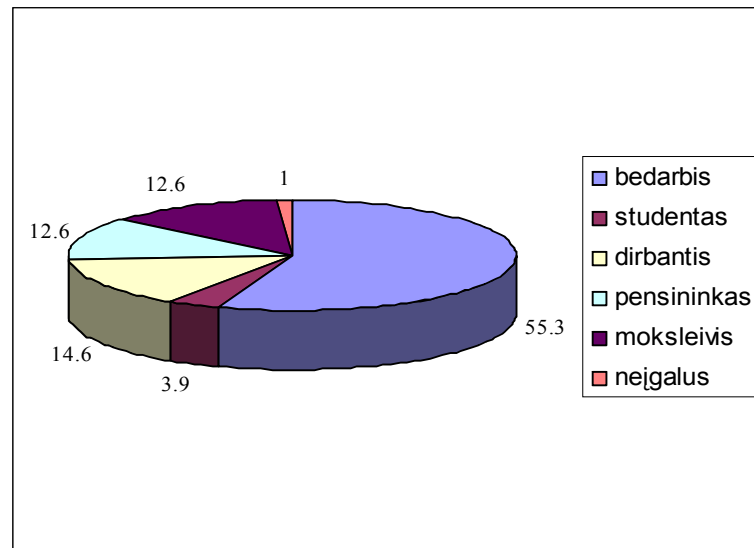
Nuteistųjų asmenų amžius (proc.)

Tiriant nuteistųjų asmenų struktūrą pagal amžių, galima konstatuoti, kad Anykščių rajono kaimuose kriminališkai aktyviausi yra asmenys nuo 20 iki 29 m. amžiaus. Tačiau įvertinę, kad pirmoje grupėje nusikalstamas veikas darančių asmenų amžiaus periodas apima tik šešis metus, o kitų amžiaus grupių - dešimt metų, o paskutinė net ir daug ilgesnį laikotarpį, matome, kad daugiausiai nuteistųjų yra jauniausio amžiaus grupės asmenų. Net 28,2 proc. nuteistųjų sudarė minėtos grupės asmenys. Tokie rodikliai turėtų kelti nerimą, nes šio amžiaus grupės žmonių asmenybės tik formuojasi, o jie jau susiduria su kriminaline justicija. Tokio amžiaus pakliuvę į kriminalinės justicijos procesą, ypač jeigu jie nuteisiami laisvės atėmimo bausmėmis, gali ir nebepasitaisyti. Pažymėtina, kad kai kurie pirmosios amžiaus grupės jaunuoliai yra teisti jau po kelis kartus, o vienas aštuoniolikmetis net 5 kartą jau buvo teistas už nusikalstamas veikas. Trečioje vietoje – amžiaus grupė nuo 30 iki 39 m. Jų grupę sudarė 25,2 proc. visų nuteistųjų asmenų. Pastebima, kad su amžiaus didėjimu asmenų kriminalinis aktyvumas mažėja. Šią idėją dar labiau patvirtina ketvirtoji amžiaus grupė - asmenys nuo 40 metų. Tai pati didžiausia pagal amžiaus periodą grupė, bet šios grupės asmenų buvo teista mažiausiai (17,5 proc.). Apibendrinant šio grafiko rodmenis galima tvirtai teigti, kad jauniausio amžiaus asmenų kriminalinis aktyvumas didžiausias, o su metais jis mažėja. Žinoma, dėl gyvenimiškos patirties trūkumo ar veiksmų nesukontroliavimo, tikėjimo, kad dėl padarytos nusikalstamos veikos nebus išaiškinti, kitų įtakos jauni asmenys dažniau gali padaryti nusikalstamas veikas nei vyresnio amžiaus.

Nuteistųjų asmenų išsilavinimas (proc.)

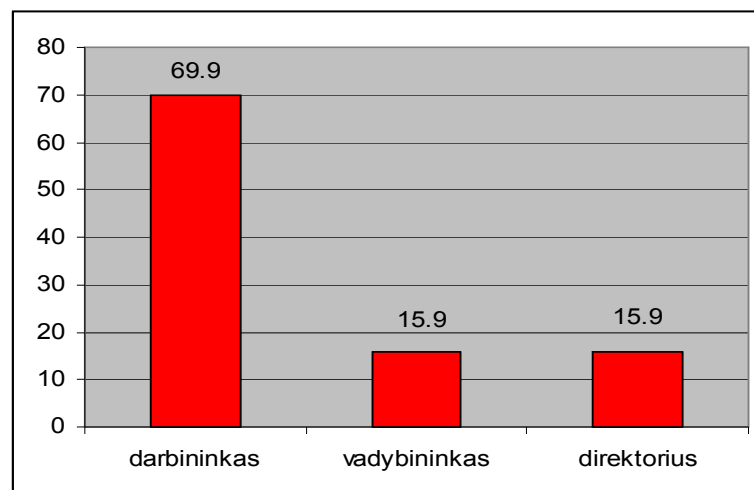
Tyrimo metu gauti rezultatai tik patvirtino prielaidą, jog nusikalstamas veikas darantys asmenys yra žemesnio išsilavinimo. Vienas 18 metų asmuo buvo baigęs tik 3 klases. Asmenys padarę nusikalstamas veikas ir turėję aukštesnį išsilavinimą buvo įtariami finansinių arba ekonominių nusikalstamų veikų padarymu, taip vadinamais „baltųjų apykaklių“ nusikaltimais. Tyrimo metu nebuvo rasta nei vieno asmens, kuris būtų padaręs nusikalstamą veiklą ir turėtų aukštą išsilavinimą. Tai patvirtino vieną iš nusikalstamumo priežasčių, kad nusikalstamas veikas dažniausiai daro asmenys, turintys žemą išsilavinimą. Tokius asmenis lengviau įtraukti į nusikalstamas veikas, jie patiklesni. Asmenys, neturintys tinkamo išsilavinimo bei kvalifikacijos, sunkiau susiranda darbą. Blogesnė jų socialinė ir ekonominė padėtis, todėl asmenys, turintys žemą išsilavinimą, greičiau pradeda daryti nusikalstamas veikas. Reikėtų atsižvelgti ir dar į vieną aplinkybę, kad daug nusikalstamų veikų padaro jauni asmenys, dar nespėjusieji įgyti išsilavinimo. Nors dauguma jaunų, nusikalstamas veikas padariusių asmenų, dar buvo nepilnamečiai, tačiau jau nesimokė.

Nuteistųjų asmenų užsiėmimas (proc.)

Nusikalstamas veikas padariusių asmenų užsiėmimas glaudžiai susijęs su asmenų išsilavinimu. Kaip dauguma mokslininkų nagrinėjančių nusikalstamumą nurodo, kad formuojantis asmens ketinimui daryti nusikalstamą veiką, yra labai svarbu ar jis turi darbą - pastovų pragyvenimo šaltinį, ar ne. Nuteistųjų užimtumas glaudžiai susijęs su jų išsilavinimu. Būtų logiška teigti, jog asmenys, neturintys reikiamo šiandienai išsilavinimo, negali konkuruoti darbo rinkoje, jiems sunku susirasti darbą, tuo labiau gerai apmokamą. Todėl kai kurie asmenys, nesusirasdami geriau apmokamo darbo, pradeda daryti nusikalstamus. Juo labiau, kad nusikalstamosiose veikose ryškus turtinių nusikalstamų veikų dominavimas. Reiškia, asmenys daro nusikalstamas veikas siekdami materialinės naudos.

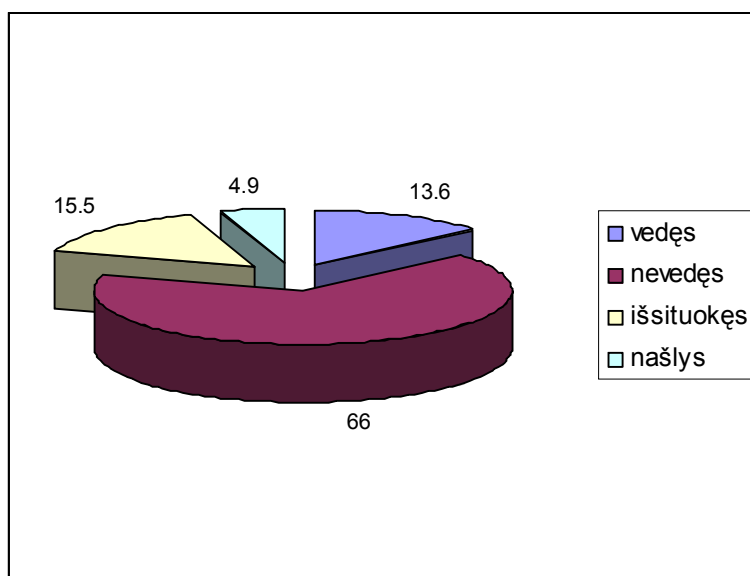
Nuteistųjų asmenų pareigos darbovietėje (proc.)

Kitas su asmenų užimtumu susijęs klausimas - tai dirbančių asmenų užimamos pareigos darbovietėje. Mūsų nuomone, asmens užimamos pareigos įmonėje įtakoja asmenų polinkį daryti nusikalstamas veikas. Kuo geresnes pareigas užima, tuo mažesnė tikimybė, kad asmuo darys nusikalstamas veikas, nes turi galimybę savirealizacijai bei gauna pakankamai gerą atlyginimą, suteikiantį jam materialinį stabilumą. Tyrimas parodė, kad iš dirbančių ir nusikalstamas veikas padariusių asmenų didžioji dalis buvo darbininkai (69,9 proc.), vadybininkų ir direktorių ar vadovų buvo po 15,9 proc. Asmenys, užimantys direktoriaus pareigas, padarė finansinius ar ekonominius nusikaltimus.

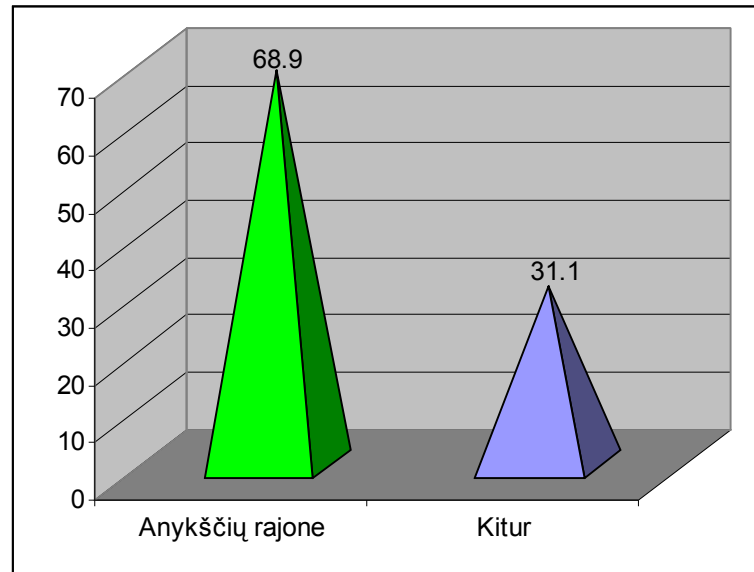
Paveikslas Nr. 20

Nuteistųjų asmenų šeimninė padėtis (proc.)

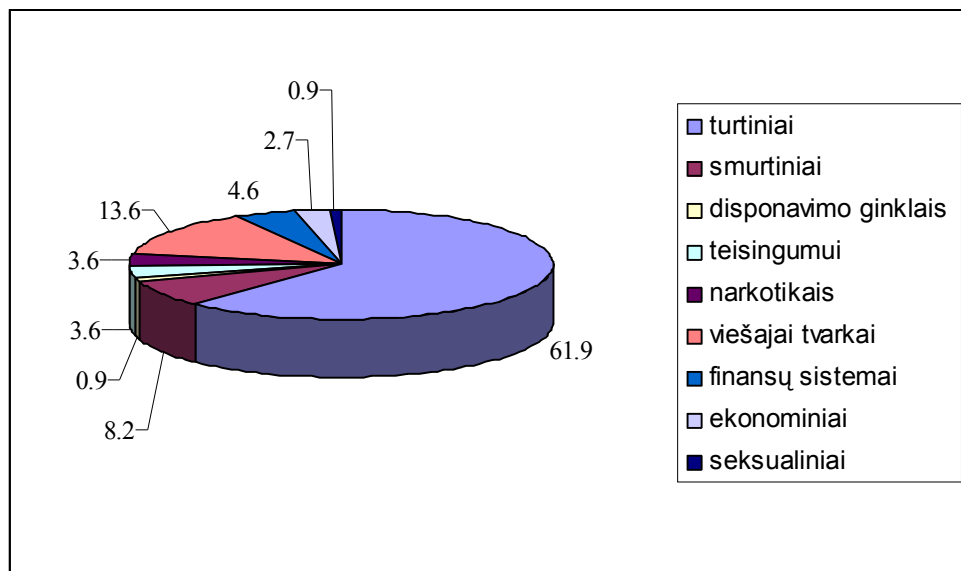
Mūsų nuomone, asmenybei svarbi ir jos šeimninė padėtis. Asmens, neturinčio šeimos, dažnai nesieja glaudus ryšys su aplinkiniais žmonėmis, kurie jį įtakotų susilaikant nuo nusikalstamų veikų darymo. Kilus pagundai padaryti nusikalstamą veiką, žmogų, turintį šeimą, nuo jos padarymo sulaiko baimė dėl šeimos narių pragyvenimo, ateities, išgyvenimo ir kitų iškiliančių sunkumų atskleidus jo nusikalstamą veiką. Didžiausią dalį tiriamų asmenų sudaro nevedę (66 proc.). Tokiam dideliame nevedusių ir nusikalstamas veikas padariusių asmenų skaičiui įtakos turi ir didelis jaunų, dar nepilnamečių asmenų nusikalstamumas. Jie dar nebūna suspėję sukurti šeimų. Antroje vietoje išsituokę asmenys (15,5 proc.). Susumavus abu pirmuosius rodmenis, matome, kad net 81,5 proc. asmenų arba buvo nesukūrę arba jau nutraukę šeimyninius saitus. Vedusių (ištekėjusių) daliai tenka 13,6 proc. padarytų nusikalstamų veikų. Našliai sudaro mažiausią asmenų, padariusių nusikalstamas veikas, dalį (4,9 proc.).

Nuteistųjų asmenų gyvenamos vietos (proc.)

Pagal nusikalstamas veikas padariusių asmenų gyvenamąsias vietas tyrimo duomenys pasiskirstė: tarp nuteistųjų Anykščių rajono gyventojai sudarė 68,9 proc., o iš kitų miestų ir rajonų atvykę asmenys sudarė 31,1 proc. Iš kitų vietovių atvykę asmenys sudarė trečdalį visų tirtų asmenų.

Už kokias nusikalstamas veikas nuteisti (proc.)

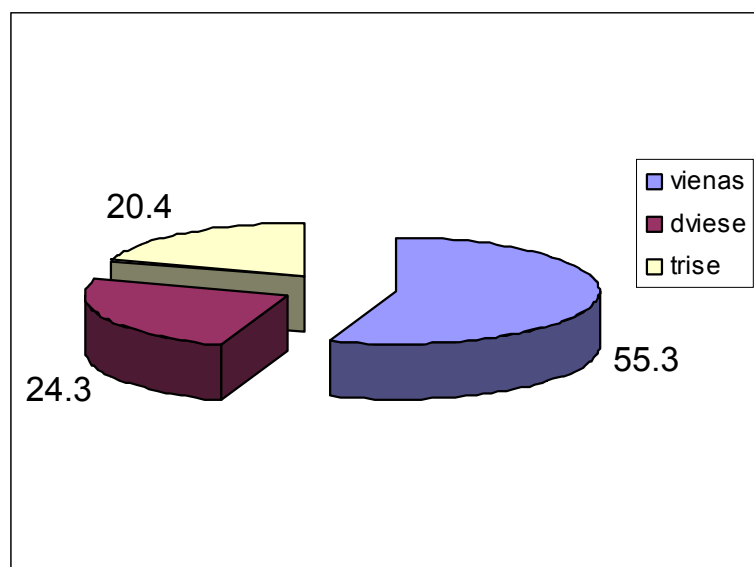

Didžiausią ir žymiausią asmenų grupę, kaip visoje Lietuvoje ar bet kuriame rajone, ar kitose valstybėse sudarė nuteistieji už turtines nusikalstamas veikas (61,9 proc.). Dauguma nusikalstamų

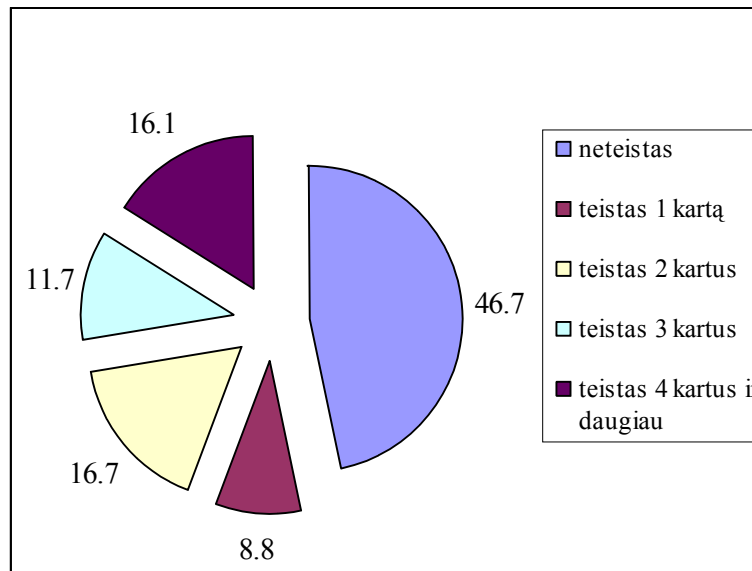
veikų, net ir neturtinių, padaroma dėl materialinės naudos. Antroje vietoje pagal gausumą - asmenys padarę nusikalstamas veikas viešajai tvarkai, trečioje vietoje - smurtines nusikalstamas veikas. Viešosios tvarkos ir smurtinės nusikalstamos veikos dažniausiai padaromos ne dėl materialinės naudos, o dėl kitų priežasčių chuliganiškų paskatų, noro atkeršyti ir pan.

Paveikslas Nr. 23

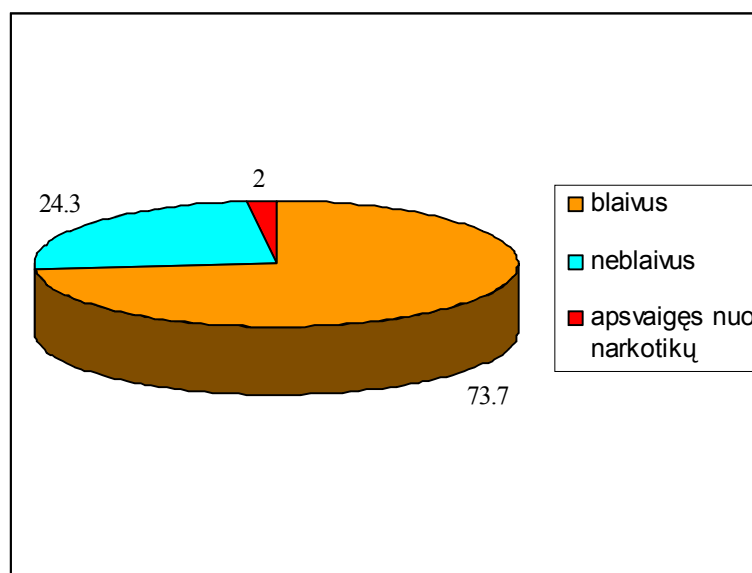
Nusikalstamose veikose dalyvavusių asmenų skaičius (proc.)

Atliekant tyrimą, buvo svarbu nustatyti kiek asmenų dalyvaudavo nusikalstamose veikose Anykščių rajono kaimuose. Atsakant į šį klausimą galima išsiaiškinti ar Anykščių rajono kaimuose nusikalstamas veikas daro bendrininkų grupės, ar pavieniai asmenys. Nusikalstamas veikas darant bendrininkų grupėje, lengviau padaryti, užmaskuoti bei išvengti neteisėtos veikos atskleidimo nei pavieniui. Daugiausiai nusikalstamų veikų padaro pavieniai asmenys. Keturių ir daugiau asmenų dalyvavimo nusikalstamoje veikoje nebuvo nustatyta. Didelių grupuočių, organizuotų pastovioms nusikalstamoms veikoms vykdyti, nebuvo nustatyta.

Nusikalstamas veikas padariusių asmenų teistumas (proc.)

Šiame grafike pateikiamas asmenų recidyvas. Matydami nusikalstamų veikų pakartotinumą, galime iš dalies spręsti apie asmenų polinkį ir nusiteikimą daryti nusikalstamas veikas. Pagal tai galima spręsti ir apie poveikio priemonių jiems taikymą. Pirmą kartą nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui lengviau padėti sugrįžti į pačiam ir visai visuomenei naudingą doros kelią bei ateityje nenusikalsti, nei asmeniui kuris jau keturis kartus yra teistas už analogiškas veikas. Tyrimo metu vienas asmuo jau buvo teistas aštuonis kartus ir vėl padarė nusikalstamą veiką. Tokioms asmenybėms sunku taikyti kokią nors prevenciją ir tikėtis, kad jie daugiau nenusikals.

Kokios būsenos esantis asmuo padarė nusikalstamas veikas?

Kitas faktorius įtakojantis asmenų motyvavimą daryti nusikalstamas veikas - tai apsvaigusio nuo alkoholio ar narkotikų asmens būseną. Asmenys, būdami neblaivūs ar apsvaigę nuo alkoholio, dažnai sunkiau kontroliuoja savo veiksmus, įvertina susiklosčiusią situaciją, išgertuvių metu dažnai kyla kivirčiai, dėl ko dažnai įvykdomi viešosios tvarkos pažeidimai, asmens sveikatos sužalojimai, plėšimai, vagystės, išžaginimai ir net nužudymai. Dėl alkoholio ir narkotikų dažnai padaromi situaciniai nusikaltimai, kuriems niekas iš anksto nesiruošia. Taip pat asmenys dažnai pritrūkę pinigų alkoholiui, narkotikams daro turtines nusikalstamas veikas, kad gautų lėšų svaigalams ir kvaišalams. Didžiąją dalį tirtų nuteistųjų, jie nusikalstamas veikas padarė būdami blaivūs. Ketvirtadalis visų tirtų asmenų, nusikalstamas veikas padarė būdami neblaivūs. Tai nemaža dalis nusikalstamų veikų, kurių galbūt nebūtų buvę, jeigu asmenys būtų buvę blaivūs. Likusieji 2 proc. buvo nusikalstamas veikas padarę būdami apsvaigę nuo narkotikų ar psichotropinių medžiagų.

Tyrimo metu nustatyti 3 atvejai kai nusikalstamas veikas padarė asmenys, turintys psichinių sutrikimų, ir vienas atvejis - kai nusikalstamą veiką padaręs asmuo gydytas nuo alkoholizmo.

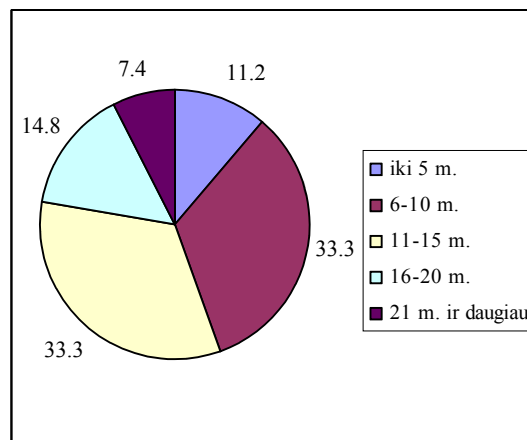
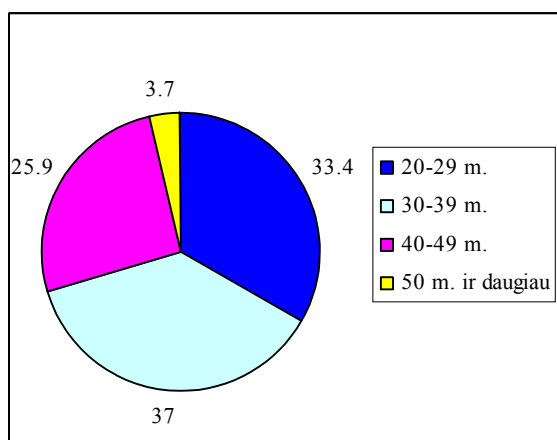
Siekiant išsiaiškinti nusikalstamumo Anykščių rajone tendencijas, priežastis, prevencijos efektyvumą, anketavimo būdu buvo apklausti 27 Anykščių r. policijos komisariato pareigūnai, tiriantys nusikalstamas veikas rajone ir vykdančios jų prevenciją. Respondentams buvo pateikti klausimai apie nusikalstamumo kaime priežastis, nusikalstamas veikas darančiųjų asmenybės bruožus, nusikalstamų veikų aukas, nusikalstamumo prevencijos efektyvumą ir trūkumus. Apklaustos anketa pateikta 1 priede.

Paveikslas Nr. 26

Paveikslas Nr. 27

Specialistų amžius (proc.)

Specialistų darbo stažas teisėsaugos institucijose (proc.)

Daugiausiai respondentų buvo nuo 30 iki 39 m. Antroje vietoje pagal gausumą nuo 20 iki 29 m. Nemaža dalis pareigūnų buvo nuo 40 iki 49 metų. Vienas pareigūnas buvo daugiau kaip 51 metų amžiaus. Pagal darbo stažą teisėsaugos institucijose daugiausiai buvo nuo 6 iki 10 metų ir nuo 11 iki 15 metų. Kitų stažo grupių buvo mažiau, tik 2 pareigūnai turėjo daugiau kaip 20 metų stažą. Pagal

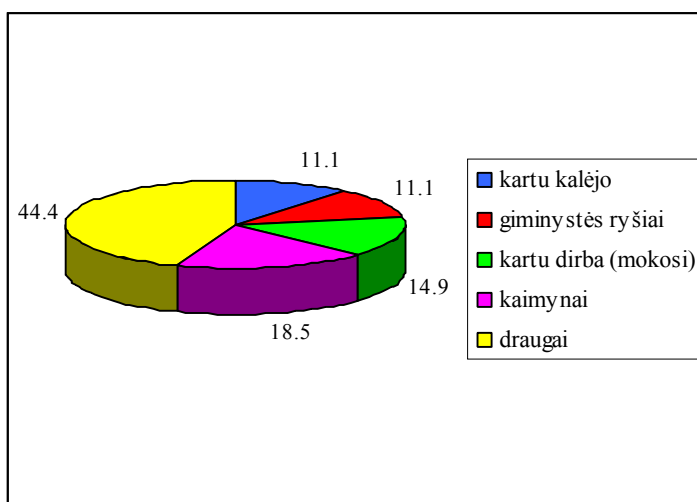
tarnybas pareigūnai pasiskirstė: 16 kriminalinės policijos nusikaltimų skyriaus pareigūnų, 13 viešosios policijos (apylinkių inspektoriai ir nepilnamečių inspektoriai) pareigūnų. Mūsų nuomone, respondentų amžius bei darbo stažas teisėsaugos institucijose pakankamas, kad jie kompetentingai galėtų atsakyti į tyrimo klausimus.

Į klausimą: dėl kokių priežasčių dažniausiai padaromos nusikalstamos veikos kaime? respondentai atsakė, kad dažniausiai nusikalstamas veikas kaime padaro asmenys, kuriems reikia pinigų alkoholiui, narkotikams (38 proc.). Dėl poreikio pinigų įsigyti būtiniais daiktams egzistencijai palaikyti (maisto, vaistų) ir dėl pinigų poreikio norint pagerinti savo gyvenimą (papuošalams, aparatūrai, automobiliui) padaroma po 22,2 proc. nusikalstamų veikų. Dėl noro pritaipyti ir neatsilikti nuo draugų, bendraamžių padaroma 11,2 proc. nusikalstamų veikų. Ši priežastis dažniausiai būdinga ir turi įtakos nepilnamečių nusikalstamumui. Dėl pavydo ir keršto aukai - buvo nurodyta 7,4 proc. atvejų.

Taigi, didelę įtaką, respondentų nuomone, kaimo nusikalstamumui turi alkoholizmo ir narkomanijos problemos, bei pinigų trūkumas. Kaimo nusikalstamumo prevencija visa pirma turėtų būti nukreipta šioms priežastims šalinti.

Paveikslas Nr. 28

Kokie ryšiai sieja nusikalstamų veikų padarytų kaimuose bendrininkus (proc.)

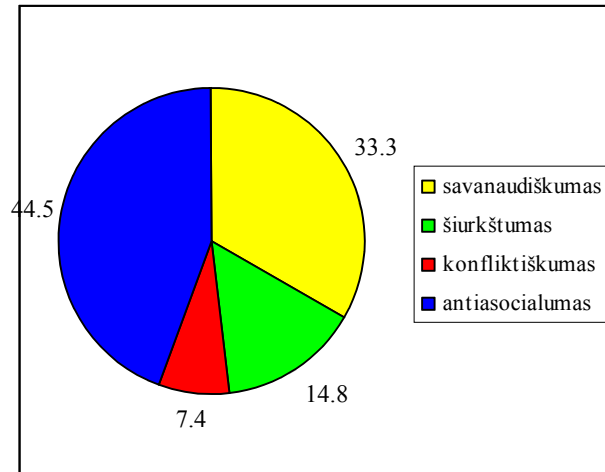
Respondentai nurodė, kad nusikalstamas veikas kaimuose padariusius bendrininkus sieja draugystės ryšiai, t.y. asmenys bendrauja ne tik darydami ar ruošdamiesi daryti nusikalstamas veikas, bet ir leisdami laisvalaikį. Tokie ryšiai sustiprina pasitikėjimą vienas kitu darant nusikalstamas veikas. Nemažą dalį nusikalstamų veikų asmenys padaro eksromptu iš anksto joms nesiruošiant. Tai ypač būdinga viešosios tvarkos, asmens sveikatos sutrikdymo bei eksromptu kilusių minčių padaryti vagystes ar plėšimus atvejais. Asmenys kartu (draugai) leisdami laisvalaikį diskotekose, baruose, svečiuose padaro neplanuotas nusikalstamas veikas. Dažnai nusikalstamas veikas padaro kaimynai,

kartu dirbantys, besimokantys ar studijuojantys asmenys. Apklausti pareigūnai nurodė, kad bendrininkų grupėje mažiausiai nusikalstamų veikų padaro giminės ir kartu kalėję asmenys.

Į klausimą: ar asmenys padarę nusikalstamas veikas iš anksto pasirinkdavo aukas? - 81,4 proc. (22) respondentų atsakė, kad pasirinkdavo ir tik 28,6 proc. (7 respondentai) atsakė, kad nepasirinkdavo.

Paveikslas Nr. 29

Nuteistųjų žmonių asmenybės bruožai (proc.)

Specialistų apklausos metu buvo klausiama jų nuomonė apie nusikalstamas veikas padariusių žmonių neigiamus asmenybės bruožus, kurie jų turi didžiausią įtaką polinkiui daryti nusikalstamas veikas. Respondentų nuomone, didžiausią įtaką turi antisocialumas. Žmogus negerbiantis ir nesilaikantis visuomenei priimtinių ir naudingų normų, gyvenantis asocialų, visuomenei nenaudingą gyvenimo būdą, lengvai padaro nusikalstamas veikas. Savanaudiškumas, apklaustų pareigūnų nuomone, taip pat įtakoja asmenis daryti nusikalstamas veikas. Asmuo, kuris žiūri tik savo interesų ir siekia naudoti tik sau, susiklosčius palankioms aplinkybėms lengvai pažeis įstatymus. Šiurkštumas ir konfliktiškumas turi mažesnę įtaką. Šios savybės daugiau būdingos asmenims, darantiems viešosios tvarkos ir smurtines nusikalstamas veikas.

Įdomi ir svarbi buvo respondentų nuomonė apie nusikalstamų veikų darymą kaimuose įtakojančias priežastis. Respondentų atsakymai pasiskirstė: 9 respondentai (33 proc.) nurodė – mažesnę tikimybę, kad greitai atvyks policija, daugiausiai 13 (48,2 proc.) nurodė priežastį – lengviau likti nepastebėtam, 5 (18,5 proc.) nurodė mažesnę tikimybę būti sučiuptam nukentėjusiojo ar aplinkinių.

8 respondentai nusikalstamumo rajone prevencijos efektyvumą įvertė nepatenkinamai, 19 - patenkinamai ir nei vienas neįvertino gerai ar labai gerai. Tarp pagrindinių prevencijos trūkumų buvo nurodomos šios priežastys: nepakankamas policijos ir kitų atsakingų institucijų dėmesys kaimo

nusikalstamumui, bendradarbiavimo tarp policijos ir kaimo gyventojų nebuvimas (nepraneša apie žinomas nusikalstamas veikas, nenori liudyti), užimtumo, įdarbinimo problemos, prastas prevencinis darbas su grįžusiais iš įkalinimo įstaigų bei asocialiais asmenimis, nepilnamečiais, realios pagalbos neteikimas, didelis alkoholizmas.

Nusikalstamumo Anykščių rajono kaimuose priežastingumas

Pastarasis dešimtmetis Lietuvos kaimui buvo nelengvas: vyraujantis smulkus ūkis, žemas darbo našumas, dideli valstybės išskolinimai žemdirbiams, užsitęsusi agrarinė reforma, nepakankamai išvystyta kaimo socialinė infrastruktūra, neaiški kaimo ateities perspektyva. Pastarieji veiksniai nepalankiai atsiliepė ekonominei ir socialinei kaimo gyventojų būklei: sumažėjo užimtumas, išaugo nedarbas, smuko gyvenimo lygis, pablogėjo demografiniai rodikliai, prastėjo sąlygos švietimo, sveikatos apsaugos, laisvalaikio, kultūros srityse, išaugo nusikalstamumas. Nuo 1993 m. pradžios, pradėjus reformas žemės ūkyje, gyventojų skaičius kaime pradėjo didėti, nes dalis miesto gyventojų, atgavusių tėvų ar giminaičių žemę, sugrįžo į kaimą. Tačiau dėl nepasisekusio ūkininkavimo, sunkaus darbo kaime, užsitęsusio žemės gražinimo ar kitų priežasčių, dalis buvusių miestiečių vėl grįžo į miestą.²²

Kaip jau buvo minėta, Anykščių rajono teritorija yra viena didžiausių respublikoje, o gyventojų gausumu nepasižymi. Rajone gyventojų tankumas yra mažas. Tai turi įtakos Anykščių rajono kriminogeninei situacijai ir nusikalstamų veikų struktūrai.

Anykščių rajono kaimuose, kaip ir visos Lietuvos kaimuose labai didelė dalis gyventojų verčiasi žemės ir miško ūkio sferoje. Gal būt dėl šių priežasčių kaimas susidūrė su didelėmis nedarbo problemomis, bei su visomis po to sekančiomis socialinėmis ir ekonominėmis problemomis. Anykščių rajone pramonė nėra labai išvystyta, ką jau kalbėti apie pramonę Anykščių rajono kaimuose. Didžiausia Anykščių ir rajono įmonė yra „Anykščių vynas“. Šiandien tik pradeda vystytis kaimo turizmas, laisvalaikio organizavimas, Anykščiai taip pat siekia kurortinio miesto statuso, planuoja steigti sanatoriją. Gyventojų socialinė būklė priklauso ir nuo Lietuvoje vykstančių politinių bei ekonominių reformų. Anykščių rajono ir visos Lietuvos kaimus ypač skaudžiai palietė po nepriklausomybės atkūrimo įvykusios permainos. Kaimo gyventojai žymiai sunkiau prisitaikė prie pasikeitusių darbo rinkos, ekonominių, socialinių santykių, todėl dėl sparčios rinkos ekonomikos plėtros gilėja visuomenės socialinis susiskaidymas, didėja nedarbas.

Keičiantis valstybės socialinei – ekonominei padėčiai keičiasi ir atskirų veiksmų įtakos reikšmė: vieni veiksniai atsiranda, kiti išnyksta. Vienas iš reikšmingiausių veiksnių, veikiančių nusikalstamumą tiek mieste, tiek kaime, yra socialinis – ekonominis gyventojų susisluoksniavimas, iš kurio galima spręsti apie visuomenės socialinio teisingumo lygį.²³ Kol kas aukšto socialinio teisingumo lygio kaime

²² http://ev.lzuu.lt/mokveikla/SMK_2004/Pletra/Karpaviciene_Aida.htm2006-01-25

²³ Rudzkienė V. Lietuvos kriminalinių ir socialinių – ekonominių rodiklių ryšių analizė // Jurisprudencija. 2002, t. 26(18). P. 103.

nėra. Asmenys, turėję priėjimą prie gamyklų, fabrikų, kolūkių materialinių vertybių, sugebėjo prisigrobtį turto, ko nepavyko padaryti daugumai kaimo gyventojų. Anykščių rajono kaimuose mažiau nei didžiuosiuose miestuose yra labai turtingų asmenų, tačiau kaimuose žmonės gyvena skurdžiau. Didelis nedarbo lygis kaime, maži kaimo darbininkų atlyginimai dar labiau padidino atotrūkį tarp turtingųjų ir skurstančių. Šis atotrūkis daugeliui kaimo gyventojų kelia nepasitenkinimą.

Pasak ekspertų, laisvalaikio praleidimo problema ypač aktuali kaimo jaunimui. Kalbėdami apie jaunimo problemas, ekspertai teigia, kad kaimo ir miesto jaunimo problemos šiek tiek skiriasi. Kaimo jaunimas turi mažiau galimybių laisvalaikio organizavimui, praleidimui, dalyvavimui įvairių organizacijų veikloje. Didesniuose miestuose nėra tokių laisvalaikio praleidimo problemų. Jeigu žmogus nori jis visada susiras. Yra galimybės. Kaimo vietovėse dėl didelių atstumų nuo rajono centrų ir didesnių miestelių, dėl prasto susisiekimo su jais, bei dėl apmirusio visuomeninio, kultūrinio, sportinio gyvenimo kaimo jaunimui sunku susirasti laisvalaikio praleidimo formų. Todėl jaunimas, neturėdamas visuomenei ir jam pačiam naudingų laisvalaikio praleidimo formų, pradeda vartoti alkoholį, narkotikus, pažeidinėti viešąją tvarką ir galiausiai daryti nusikaltimus.

Ekspertai, paminėję materialines, finansines, socialines jaunimo problemas, neretai vardindavo ir psichologines: pesimizmas, baimė, nepasitikėjimas ir kt. Eksperto, dirbančio psichinės sveikatos srityje, nuomone, ypač kaimo jaunimui pereinamajame laikotarpyje kyla nemažai psichologinių problemų susijusių su integravimusi į visuomenę, perėjimu iš vieno brandos tarpsnio į kitą. Vieno eksperto nuomone, kaime jaunimas dažniau nei miesto jaunimas sukuria problemines šeimas.²⁴

Aktuali kaimo problema, turinti įtakos kaimo nusikalstamumui, yra skurdas kaime. Skurstančiais laikomi asmenys, kuriems materialinių išteklių nepakanka būtiniams poreikiams patenkinti ir užtikrinti minimalų gyvenimo būdą. Skurdas yra susijęs su gyvenamąja vieta, išsilavinimo lygiu, užimtumo sfera, šeimos dydžiu ir struktūra. Skurdo lygis kaime yra didesnis (apie 28 proc.) nei mieste (apie 7 proc.). Labiausiai skursta kaimo šeimos, kuriose šeimų galvų išsilavinimas žemiausias (pradinis, pagrindinis), taip pat nepilnos šeimos su vaikais iki 18 metų. Didelių namų ūkių (kuriuose gyvena penki ir daugiau asmenų) gyventojai tarp skurstančiųjų patenka du kartus dažniau negu mažų namų ūkių. Skurdo lygis yra atitinkamai yra 28,4 proc. ir apie 13 proc. Dalyje didelių namų ūkių gyvena kelios kartos, t.y. tėvai, vaikai ir seneliai. Jų bendras gyvenimas rodo nepakankamas pajamas įsigyti atskirą būstą. Skurdo paplitimas tarp aukštųjų, pagrindinių ar vidurinių išsilavinimą turinčių asmenų skiriasi net 6 – 7 kartus (atitinkamai 3,5 proc. ir 20 – 25 proc.). Todėl didelė tikimybė, kad skurstančiose šeimose užaugę ir negavę pakankamo išsilavinimo vaikai skurs ir sukūrę savo šeimas.

²⁴http://66.102.9.104/search?q=cache:8tFRAVIB6M8J:www.vjrt.lt/get.php%3Ff.34+nusikalstamumas+kaimo+vietov%C4%97se&hl=lt&lr=lang_lt2006-01-06

Dažniausiai skursta tie kaimo ir visos Lietuvos visuomenės sluoksniai, kurie gyvena iš pašalpų. Skurdžiausios šeimos Lietuvoje gauna socialinę pašalpą ir (71 proc.) tokių šeimų iš jų gyvena. „Iki pusės vargingiausių šeimų mieste ir trečdalis kaime yra dar jaunos našlės arba išsiskyrusios moterys su nepilnamečiais vaikais. Dauguma jų nedirba, nes augina mažus vaikus arba negauna darbo, nors vaikai jau ir paaugę. Vargšų šeimose ūgtelėjusių vaikų ir jaunimo galimybės padėti šeimai irgi labai menkos. Gyvenimo sąlygų ir darbo jėgos tyrimų duomenimis, tarp 14 – 19 metų jaunuolių nedarbo lygis siekia net 37 proc.²⁵ Suprantama, kad ypatingame skurde atsidūrusių šeimų vartojimo ir socialinės raidos galimybės yra labai ribotos. Jie priversti riboti net pagrindinių maisto produktų pirkimą. Skurdo tyrimai Lietuvoje rodo, kad skurdas nėra visuotinis, yra galimybių jį šalinti. Tačiau skurdo priežastis, tokias kaip žemas išsilavinimas, nedarbas – ypač kaime ir mažuose miesteliuose, galima išnaikinti tik per ilgą laiką.

Lietuvoje nedarbo problema, ypač kaimiškuose regionuose, kasmet vis aktualesnė. Nors sprendžiant kaimo bedarbių bei kitas kaimo žmonių problemas tikimasi iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų paramos, tačiau kol kas žymesnių teigiamų rezultatų nepastebima. Per 1997 – 2001 m. bedarbių skaičius kaime išaugo net 27 proc. Kas trečias besikreipiantis į darbo biržą yra kaimo bedarbis. Atskiruose šalies regionuose nedarbo lygis kaime siekia 17 – 21 proc., didėja ilgalaikis nedarbas, plinta skurdas. Kaimo bedarbių ankstesnės veiklos tyrimai rodo, kad apie 30 proc. jų veiklos buvo susijusi su žemės ūkiu, apie 38 proc. neteko darbo sumažėjus gamybai pramonės įmonėse bei statybose ir gana daug bedarbių – apie 31 proc. – dirbo įvairių paslaugų sferoje. Kaimo bedarbių išsilavinimo analizė rodo, kad dauguma bedarbių turi pagrindinį, pagrindinį profesinį (27,6 proc.), vidurinį (25,7 proc.) bei vidurinį profesinį (26,4 proc.) išsilavinimą. Daugiausia kaimo bedarbių – 64,5 proc. – yra 25 – 49 metų. Kaime yra daug jaunų bedarbių. Nedarbas amžiaus grupėje nuo 15 iki 24 metų apie 30 proc.²⁶

Nemažai Anykščių rajono kaimo jaunimo, neturėdami tinkamo profesinio išsilavinimo bei pasirengimo ekonominei veiklai, papildo bedarbių gretas. Kaimo gyventojų finansinė padėtis dažnai riboja jiems galimybę laisvai rinktis mokymo įstaigą. Kaimiškose vietovėse ypač daug dėmesio reikėtų skirti nekvalifikuotų ir žemos kvalifikacijos suaugusiųjų mokymui, nes jie yra potencialūs ilgalaikiai bedarbiai. Ilgalaikių bedarbių, nedirbančių metus ir ilgiau, kaime yra apie 27 proc. Tai 16 – 29 metų kaimo jaunimas, kurio didžioji dalis nesimokė dėl itin išaugusios socialinės diferenciacijos ir mokymosi motyvacijos nuosmukio. Ilgalaikiams bedarbiams reikėtų priskirti ir vyresnio amžiaus

²⁵ Pranešimas apie žmogaus socialinę raidą. Vilnius, 2000. P. 52.

²⁶ Vitunskienė V. Kaimo gyventojų pajamų nelygybė ir jos ekonominiai bei socialiniai veiksniai // Žemės ūkio mokslai. 2002, Nr. 4. P. 26.

žmones, kurių išsilavinimas įgytas prieš daugelį metų (agronomų, zootechnikų, energetikų ir pan.) ar kvalifikacija, dėl iširusių kolūkių, bankrutavusių gamyklų, pasikeitusio gaminamos produkcijos poreikio ar naujų technologijų diegimo, nebeatitinka šiuolaikinės darbo rinkos poreikių.

Kriminogeninę situaciją rajone nemažai įtakoja vasaros sezono metu Anykščių mieste ir rajone gausiai vykstantys masiniai – kultūriniai ir sportiniai renginiai. Jų metu padaromi viešosios tvarkos pažeidimai, nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai asmens sveikatai, nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams. Rajone graži gamta, gausu vandens telkinių, kurie vilioja poilsiautojus net ir iš kitų rajonų. Rajono teritorijoje teka Šventosios upės, yra 76 ežerai ir 6 tvenkiniai. Anykščių rajonas yra netoli didžiųjų miestų Vilniaus, Kauno, Panevėžio, Utenos. Šių miestų gyventojai įsigyja daugiausiai Anykščių rajono sodybų bei vasarnamių. Jų įsigytos ir didesnę metų dalį be šeiminių stovinės ir nesaugomos sodybos su paliktu ten turtu yra lengvas masalas „vagišiams“.

Gyvenimo lygis yra ekonominė kategorija, kuri plačiaja prasme suprantamas kaip asmeninių poreikių išvystymo ir patenkinimo laipsnis. Vienas svarbiausių gyvenimo lygį nusakančių rodiklių – namų ūkių disponuojamos pajamos ir vartojimo išlaidos. Vienas informatyviausių namų ūkio gyvenimo lygio rodiklių – išlaidų dydis, skirtas maisto produktų įsigijimui. Kaime jis sudaro daugiau negu pusę visų išlaidų. Toks didelis išlaidų maisto produktams skaičius įtakojamas, mažų kaimo gyventojų pajamų. Kaimo gyventojai gaudami mažas pajamas didžiausią jų dalį išleidžia maistui, mažą dalį palikdami kitoms išlaidoms (drabužiams, sveikatos priežiūrai, buities gerinimui, atostogoms ar kultūriniais poreikiams).

Didžiausią pajamų dalį sudaro samdomojo darbo pajamos. Kaime jos 23,6 proc. mažesnės už Lietuvos vidurkį. Mažesnės disponuojamos pajamos ir poreikiai lemia mažesnes namų ūkių vartojimo išlaidas kaime.

Tarp nedarbo, mažų pajamų, skurdo ir nusikalstamumo yra glaudus koreliacinis ryšys. Nedarbas – pradinis veiksnys, suteikiantis postūmį kitiems negatyviems reiškiniams. Todėl spręsdami nedarbo problemas kaime, kartu programuojame ir daugelio kitų socialinių – ekonominių reiškinių kaime raidą.

Tarp nusikalstamumo ir nedarbo lygio egzistuoja glaudus ryšys. Nedirbantys ir nesimokantys, bet darbingi asmenys 1999 m. padarė 63 proc. visų išaiškintų nusikaltimų. Mūsų tyrimas parodė, kad tik 14,6 proc. nusikalstamas veikas padariusių asmenų Anykščių rajone dirbo, o 16,5 studijavo arba mokėsi. Nedarbo lygis su nusikalstamumu gali būti siejamas keliais aspektais. Pirmiausiai dėl nedarbo stokojama pragyvenimui būtiniausių dalykų, todėl bedarbiai neretai tik darydami nusikaltimus prasimano pragyvenimui būtinų lėšų. Niekur nedirbantys ir nesimokantys asmenys turi laisvalaikio perteklių, kuris (ypač jaunimą) skatina ieškoti saviraiškos būdų, nuotykių ir lengvai gaunamų pajamų. Nusikaltimus neretai daro žmonės, sąmoningai pasirinkę nusikalstamą gyvenimo būdą ir iš to

pragyvenantys (profesionalūs vagys, sukčiai ir kt.). Nors beveik visuotinai pripažįstama, kad aukštas nedarbo lygis lemia aukštą nusikalstamumo lygį, rajonuose, kuriuose nedarbas yra didžiausias, nusikalstamumo lygis nebūtinai aukštas. Nusikalstamumas šiandien tapo socialiniu reiškiniu, tiesiogiai mažinančiu gyventojų socialinį aktyvumą, gyvenimo lygį, pasitikėjimą rinkos ekonomika. Bendras nusikalstamumo lygis 1999 m. mieste buvo maždaug 25 – 38 proc. didesnis nei kaime. Ne visų nusikaltimų rūšių kaime padaroma mažiau. Daugumos smurtinių nusikaltimų lygis kaime yra didesnis nei mieste, pavyzdžiui, maždaug 30 proc. tyčinių nužudymų kaime padaroma daugiau.²⁷

Kaip teigia Vyriausybinių narkotikų kontrolės komisija, iki šiol narkomanija buvo didžiųjų miestų problema – 94 procentai narkomanų registruoti miestuose, 6 procentai – kaimuose. Tačiau padėtis keičiasi. Kaimo vietovėse platinamas ir vartojamas labai pavojingas narkotikas – heroinas. Narkotikų žaliavų auginimas tampa pelningu kaimo gyventojų verslu. Kasmet Lietuvoje sunaikinami tūkstančiai kvadratinių metrų neteisėtai auginamų aguonų ir kanapių plotų.²⁸ Kaip parodė tyrimas, kasmet Anykščių rajono kaimuose buvo pradami ikiteisminiai tyrimai už narkotinių medžiagų laikymą, realizavimą.

Pažymėtina, kad Anykščių rajonui būdingas gyventojų senėjimo procesas. Anykščių seniūnijoje gyvena 50,3 proc. darbingo amžiaus gyventojų, 23,3 proc. nuo 0 – 15 metų ir 26,4 proc. pensinio amžiaus gyventojų. Kadangi Anykščių seniūnija yra arčiausiai rajono centro, kuriame sutelkta visa pramonė ir gamyba, todėl čia gyvena daugiau darbingo amžiaus žmonių. Kitose savivaldybėse darbingo amžiaus gyventojų skaičius sudaro nuo 42,9 iki 49 proc., pensinio nuo 30 iki 39,9 proc. ir nuo 18 iki 21,5 proc. gyventojų nuo 0 iki 15 metų. Taigi daugumoje seniūnijų gyventojų nuo 16 iki 62 metų gyvena 42,9 – 49 proc., o nuo 62 metų 30 0 39,9 proc. Dauguma pensinio amžiaus žmonių gyvena vienkiamiuose. Jie neretai tampa nusikaltimų aukomis.

Didelis pagyvenusių gyventojų kiekis kaimuose, ypač vienkiamiuose sukuria nemažai naujų problemų. Europos viktimologijos mokslo atstovai pagyvenusius žmones išskiria kaip vieną iš pažeidžiamiausių asmenų grupių, turinčių didesnę tikimybę patirti įvairiausio pobūdžio viktimizacinius poveikius. Lietuvoje padėtis išskirtina tuo, kad be suaktyvėjusios brutalių viktimizacijos Lietuvos kaimuose ir vienkiamiuose, pagyvenusių žmonių teisės pažeidinėjamos darbo, sveikatos draudimo, prekių ir paslaugų teikimo srityse.²⁹

Pagyvenusių asmenų viktimizacija išsiskiria smurtiniu pobūdžiu, kas penkta nusikaltimų auka vienkiamiuose – tai smurtinių nusikaltimų auka. Net ir nesunkūs smurtiniai nusikaltimai pagyvenusių

²⁷ Gavelis V. Skurdo, nedarbo ir nusikalstamumo ryšys. Vilnius: Ekonomika, 1999. P. 55.

²⁸ <http://www.stok.lt/official/kreipimasis.html2006-01-17>

²⁹ Uscila R. Pagyvenusių žmonių viktimizacija Lietuvos kaime ir vienkiamiuose: viktimologinė analizė // Jurisprudencija. 2002, t. 70(62). P. 107.

asmenų atžvilgiu turi būti vertintini atsižvelgiant į šių asmenų fiziologiją. Net ir nesunkūs sužalojimai gali sukelti rimtą ir ilgalaikę žalą asmenų sveikatai.

Šalį skaudžiai sukrečia vienkiemiuose padaryti smurtiniai nusikaltimai prieš senyvus ar neigalius žmones. Apie 23 val. Nuošaliau nuo gyvenvietės gyvenanti 72-ejų metų Aleksandra Zalagaitienė išgirdo triukšmą kitame namo gale. Atėjusi į kambarį, kuriame buvo jos sunkiai sergantis vyras, moteris pamatė tris nepažįstamus vaikus, kurie mušė senuką ir reikalavo iš jo pinigų. Nepažįstamieji iš po pagalvės pagrobė maišelį, kuriame Zalagaičiai laikė savo santaupas – 1100 litų.³⁰

Informatikos ir ryšių departamento prie Vidaus reikalų ministerijos duomenimis, 2000 metais Lietuvos vienkiemiuose buvo padaryti 286 sunkūs nusikaltimai (1999 metais – 192), arba 32,9 procento daugiau negu 1999 metais. Tokių nusikaltimų 2001 metais, palyginti su 2000 metais, sumažėjo 23,1 procento, tačiau susirūpinimą kelia žudynių pagausėjimas vienkiemiuose (1999 metais – 16, 2000 metais – 19, 2001 metais – 25).³¹

Turbūt būdingiausi kaimo nusikalstamumui ir keliantys daugiausiai rūpesčių teisėsaugos institucijoms yra kaimuose padaromi plėšimai, o ypač senukų apiplėšimai vienkiemiuose. Šie nusikaltimai sukelia ypatingą ažiotažą visuomenėje, mažina gyventojų (ypač kaimo ir pagyvenusių) saugumo jausmą ir pasitikėjimą policija. Pastarųjų kelerių metų statistikos duomenys rodo, kad nusikaltimai vienkiemiuose sudaro vidutiniškai 3 proc. bendro nusikalstamų veikų skaičiaus Lietuvos kaimuose. Pažymėtina, kad tokie nusikaltimai yra gan latentiški, nes aukos bijo kreiptis į policiją arba ja nepasitiki. Policija ir visuomenė dažniausiai sužino tik apie tuos nusikaltimus, kurių metu aukos būna rimtai sužalojamos arba nužudomos. Smulkios vagystės ir plėšimai, pasikėsinimai užvaldyti turtą ir panašaus pobūdžio nusikalstami veiksmai dažnai teisėsaugos institucijų nevertinami kaip nusikalstamos veikos, o ir pačios teisėsaugos institucijos, siekdamos mažesnio registruoto nusikalstamumo, tokių nusikalstamų veikų neregistruoja ir atsisako pradėti ikiteisminius tyrimus.

Kaimo gyventojus, o ypač senyvus, terorizuoja grįžę iš įkalinimo įstaigų asmenys arba jaunuolių grupuotės, kurie grasindami sužaloti, nužudyti arba sudeginti pastatus prievartauja iš kaimo gyventojų pinigus. Tokie prievartautojai nereikalauja tūkstantinių sumų, kaip iš verslininkų, jie apsiriboja mažesnėmis sumomis. Apie tokius turto prievartavimo atvejus aukos bijo pranešti teisėsaugos institucijoms, todėl teisėsaugos institucijoms apie tokius faktus dažniausiai nesužino.

Kaip jau buvo minėta, vienos nusikalstamos veikos miestuose beveik nedaromos (gyvulių vagystės), o kaimuose yra labai paplitusios ir kelia daug rūpesčių ne tik gyventojams, bet ir teisėsaugos

³⁰ <http://www.is.lt/santaka/jega/page2003/s99.html2006-01-10>

³¹ LR Vyriausybės nutarimas „Dėl kaimo gyvenamųjų vietovių gyventojų saugumo ir policijos apylinkės inspekcijų veiklos gerinimo 2003-2005 metais programos patvirtinimo“ // 2003, Nr. 37-1619.

bei kitoms besirūpinančioms gyventojų saugumu ir jų turto apsauga institucijoms. Miestuose ir miesteliuose žymiai didesnis gyventojų tankumas, todėl žmonės čia mažiau pažįsta vieni kitus, nei kaimuose. Kaimuose gyvena daug daugiau senyvo amžiaus žmonių, kurių sodybos labiau nutolę nuo kaimynų. Kaimuose didesnis nedarbo skaičius, paplitęs alkoholizmas.

Kaimo vietovėms tenka mažiau policijos ir kitų valstybės institucijų darbuotojų. Vieninteliai policijos pareigūnai kaimo gyvenamosiose vietovėse - dirbantys policijos apylinkės inspektoriai, kurie labai apkrauti darbu savo teritorijoje, todėl mažai dėmesio gali skirti nusikaltimų prevencijai, pagalbos teikimui gyventojams. Jie vykdo nusikaltimų ir kitų teisės pažeidimų prevenciją, vyksta į įvykio vietas, tiria nusikaltimus ir kitus teisės pažeidimus, užtikrina viešąją tvarką, eismo saugumą, kontroliuoja anksčiau teistų asmenų elgesį, domisi jų ryšiais, užimtumu, atlieka ikiteisminio tyrimo institucijų, prokuratūros ir teismų pavedimus, teikia socialinę pagalbą gyventojams, nagrinėja gyventojų pareiškimus ir skundus.

Tiek materialiai, tiek technika policija geriau (nors irgi nepakankamai) aprūpinama miestuose, kur padaroma daugiausia nusikaltimų. Kaimo gyvenamosiose vietovėse dirbantys policijos apylinkės inspektoriai materialiai ir technika aprūpinti menkai. Pusė respondentų, nurodžiusių, kad policijos pareigūnai visai neatvyko pagal pranešimą, gyveno kaimo gyvenamosiose vietovėse. Čia policijos pareigūnai į įvykio vietą atvyksta vėliau, nes didesni nuotoliai, nepakanka transporto priemonių ir šį darbą operatyviai galinčių atlikti pareigūnų.³² Tokios priežastys skatina nusikaltėlius kaimo gyvenamosiose vietose elgtis drąsiau ir įžūliau, vykdyti ilgai trunkančias nukentėjusiųjų egzekucijas.

Nepakankamos galimybės tinkamai finansuoti valstybės institucijas, taip pat teisėsaugos ir kitas tiesiogiai su nusikaltimų prevencija ir kontrole susijusias institucijas. Dėl to šios institucijos nepajėgia tinkamai atlikti savo funkcijų, kartu silpnėja kontrolė ir didėja nusikalstamos veikos galimybės. Teisėsaugos institucijų veiklos trūkumai, didelis neišaiškintų nusikaltimų skaičius, ilgai užtrunkantys bylų tyrimai mažina visuomenės pasitikėjimą teisėsauga, neužtikrina atsakomybės neišvengiamumo principo įgyvendinimo, dėl to atsiranda nebaudžiamumo atmosfera.³³

³² LR Vyriausybės nutarimas „Dėl kaimo gyvenamųjų vietovių gyventojų saugumo ir policijos apylinkės inspektorių veiklos gerinimo 2003-2005 metais programos patvirtinimo“ // 2003, Nr. 37-1619.

³³ LR Vyriausybės 2003 m. kovo 20 d. nutarimas Nr. IX-1383 „Dėl nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos patvirtinimo“ //

Nusikalstamumo Anykščių rajono kaimuose prevencija

Siekiant efektyvios prevencijos Anykščių rajono kaimuose būtina sistemingas darbas prevencijos įgyvendinimo srityje ne tik Anykščių rajone, bet ir visoje Lietuvoje. Neužtenka sukurti prevencijos programas, po to pildyti kiek kokių priemonių buvo įgyvendinta ir kalbėti apie „sėkmingai“ vykdomą prevenciją. Būtinai pastovus ir sistemingas kompleksinis valstybinių ir nevalstybinių institucijų darbas, tiek bendros, tiek ir individualios prevencijos srityje. Nusikaltimų prevencija ir kontrolė gali būti sėkminga, jeigu joje aktyviai dalyvauja visi socialiniai subjektai – teisėsaugos institucijos, kitos viešojo administravimo institucijos, savivaldybių institucijos, verslo bendruomenė, visuomeninės organizacijos ir individualūs asmenys. Ši veikla turi būti koordinuota ir remtis mokslu bei praktika pagrįsta valstybės politinių partijų patvirtinta bendra politika.³⁴

Tik nuosekliai nagrinėjant ir sprendžiant kriminologines problemas tikėtina, kad bus efektyviau sprendžiamos nusikalstamumo prevencijos problemos. Šiuolaikinei nusikalstamumo prevencijos problemos sprendimo versijai, vyraujančiai visuomenėje, būdingas požiūris, kad nusikalstamumo prevencija pirmiausia yra teisėsaugos institucijų pareiga. Manoma, kad tik teisėsaugos institucijų veiksmingas ir tinkamai organizuotas darbas iš esmės užtikrina nusikalstamumo prevencijos sėkmę šalyje. Ši nuomonė, nors ir plačiai paplitusi bei žiniasklaidos eskaluojama, kriminologiniu požiūriu atrodo klaidinga. Teisėsaugos institucijos Lietuvoje iš esmės atlieka prievartinės nusikalstamumo prevencijos darbą ir atsako už šio darbo kokybę. Taigi prievartinė nusikalstamumo prevencija iš esmės yra specialioji nusikalstamumo prevencija valstybiniu, socialiniu, skirtingų šalies regionų ir socialinių grupių lygiu, bet svarbiausia – poveikio konkreitiems asmenims, t.y. individualiosios specialiosios prevencijos, lygiu. Šiuo požiūriu individualioji prievartinė prevencija taip pat gali būti santykinai suskaidyta į pirminę prievartinę prevenciją ir antrinę (tretinę ir t.t.) prievartinę prevenciją. Prievartinės prevencijos mastai Lietuvoje tikrai išpūdingi. Nors įsigaliojus naujam baudžiamojo proceso kodeksui yra numatyta daugiau galimybių kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikyti, skirti teisiamajam kitas švelnesnes nei laisvės atėmimas bausmes, tačiau šios normos dar nepakankamai taikomos. Lietuva kol kas dar išsiskiria aukštu nuteistųjų asmenų laisvės atėmimo bausmėmis lygiu.

Prievartinė nusikalstamumo prevencija yra santykinai nedidelė nusikalstamumo prevencijos apskritai dalis. Todėl kriminologiškai ir socialiai yra nepagrįsta visą atsakomybę už nusikalstamumo prevencijos kokybę ir šios prevencijos mastą užkrauti teisėsaugos institucijoms. Juo labiau, kad kitose Vakarų Europos šalyse, ypač Skandinavijos, prievartinę nusikalstamumo prevenciją ir apskritai

³⁴ LR Vyriausybės 2003 m. kovo 20 d. nutarimas Nr. IX-1383 „Dėl nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios, 2003, Nr. 28-1134.

baudžiamąją justiciją yra ištikusi krizė. Šiose šalyse per pastaruosius du dešimtmečius praktinė nusikalstamumo prevencija vykdoma įvairiais metodais ir būdais, tačiau siekiama išvengti laisvės atėmimo bausmės taikymo, kaip paties neefektyviausio ir brangiausio nusikalstamumo prevencijos būdo.

Asmenį nuteisus laisvės atėmimo bausme, valstybė privalo išlaikyti visą jo kalinimo laikotarpį. Toks išlaikymas visų pirma brangiai kainuoja, o antra, kad asmenys nubausti laisvės atėmimo bausme dažniausiai nepasitaiso, o tik dar labiau suformuoja nusikaltėlio asmenybę. Tam įtakos turi blogos kalinimo sąlygos, įkalinimo įstaigose susiformavusios kalinių tarpusavio ir elgesio su aplinkiniais taisyklės, skiepijamas kitoks gyvenimo supratimas, asmens izoliavimas nuo šeimos, visuomenės, asmens patalpinimas su kitais nusikaltimus darančiais asmenimis, kurie turi didesnę „kriminalinį stažą“. Asmuo, išėjęs iš laisvės atėmimo įstaigos, dažnai nesigaili padaręs nusikalstamą veiką, o gailisi, kad buvo pagautas. Jis išėina į laisvę pasimokęs iš savo „klaidų“ kaip nereikia daryti nusikalstamų veikų, ir pasisėmęs kitų „kolegų“ patirties kaip reikia daryti nusikalstamas veikas, kad nepagautų. Tai ypač aktualu pirmą kartą nusikalstamas veikas padariusiems asmenims ir ypač nepilnamečiams. Jie gavę kitas, ne laisvės atėmimo bausmes galbūt daugiau nenusikalstų, tačiau kalėjė ir išėję į laisvę, kaip rodo praktika, dažniau grįžta prie nusikaltėlio amato, nei pirmą kartą nuteisti bet nekalėjė.

Demokratišų šalių visuomenėse žmogaus ir piliečio demokratišų teisių arba laisvių aktyvus įgyvendinimas bei pilietiškumo saviugda yra pagrindas kurtis nepriklausomoms nevyriausybinėms organizacijoms, valstybės remiamoms nevyriausybinėms organizacijoms, kurios atsiskaito ir atsako už valstybės lėšų efektyvų naudojimą, plėtotis individualiai piliečių veiklai saugant save, savo turtą ir visuomenės bei valstybės ginamas socialines vertybes. Be to, minėti socialiniai dariniai bei piliečiai dalyvauja savanoriškoje veikloje teikiant materialinę, moralinę, psichologinę ir dvasinę pagalbą teisę pažeidusiems piliečiams bei asmenims, kurie tapo teisės pažeidimų (tarp jų ir nusikaltimų) aukomis. Taigi, šių šalių visuomenė nuolat sprendžia socialinius, taip pat ir nusikalstamus konfliktus tokiais būdais, kurie suteikia realią galimybę socialinį konfliktą išspręsti iš esmės, o ne tik reaguoti į jo padarinius. Tuo tarpu prievartinės nusikalstamumo prevencijos procese socialinis konfliktas lieka neišspręstas, o teisėsaugos institucijų veikla nukreipta į nusikaltimų ir kitų teisės pažeidimų padarinių užkardymą, o ne į šių padarinių priežasčių šalinimą.

Visuomenės mentalitetas turi keistis ir žmonės turi suvokti, jog savo saugumu pirmiausiai turi rūpintis patys. Savivaldybės kaip tik yra tos institucijos, kurios arčiau žmonių nei valstybinė policija, todėl jos iniciatyva galėtų geriau įgyvendinti viešąją tvarką. Valstybiniu lygmeniu viešosios tvarkos apsauga turi būti užtikrinama visų pirma kuriant palankias politines, teises, ekonomines, organizacines ir kitas sąlygas, leidžiančias efektyviai palaikyti reikiamą viešąją tvarkos apsaugos turinį,

turėtų būti įgyvendinamos savivaldos dariniuose: kaimo vietovėse (seniūnijose), kur įgyvendinama vietos savivalda.³⁵

Teigiamai reikėtų vertinti savivaldybės ir visos visuomenės iniciatyvą, kuria siekiama mažinti nusikalstamumą - atnaujinta Visuomeninės tarybos prie Anykščių rajono policijos komisariato sudėtis, kuri davė teigiamus rezultatus. Visuomeninės tarybos pirmininkas ir didesnė tarybos narių dalis kiekvieno posėdžio metu iškelia naujų problemų dažnai siūlydami ir jų sprendimo būdus. Visuomenės tarybos tikslas - svarstyti svarbiausias teritorinės policijos įstaigos bei vietos bendruomenės bendradarbiavimo, kuriant saugią aplinką savivaldybei priskirtose teritorijose, kryptis ir formas. Aktyviai veikia Anykščių rajono saugaus eismo komisija, padedanti spręsti eismo organizavimo problemas, remia ir skatina eismo saugumo užtikrinimo priemonių įgyvendinimo idėjas. Būtina, kad tarybos ir komisijos priimti sprendimai ir pasiūlymai neliktų tik deklaratyvios normos, paskelbtos posėdžio protokoluose, sprendimuose, bet būtų aktyviai įgyvendinami praktikoje.

Policijos komisariato pareigūnams padeda policijos rėmėjai. Aktyviai su policijos pareigūnais bendradarbiauja šauliai, kurie talkina policijos komisariato pareigūnams, palaikant viešąją tvarką ir užtikrinant žmonių saugumą. Šauliai, policijos rėmėjai, jaunieji policijos rėmėjai kartu su policijos komisariato pareigūnais patrulinuoja mieste, dalyvauja viešosios tvarkos palaikyme masinių renginių metu.

Anykščių rajono policijos komisariatas jau daug metų aktyviai bendradarbiauja su rajono savivaldybe. Jau keleri metai savivaldybė finansuoja policijos komisariato parengtas prevencines programas, o tai padeda policijos komisariato pareigūnams pasiekti geresnių rezultatų, tinkamai atliekant savo pareigas, užtikrinant viešąją tvarką ir žmonių saugumą. Savivaldybė trečius metus finansuoja prevencinę programą „Būkime saugūs“. Iš šios programos lėšų finansuotas konkursų vaikams ir moksleiviams „Šviesoforas“, „Temidė“, jaunųjų dviratininkų varžybų organizavimas, papildomai surengti 25 reidai į jaunimo pasilinksminimo vietas, bei lankant problemines šeimas. Taip pat įgyvendinamos ir kitos prevencinės priemonės, įsigyjama technika, kuri padeda spręsti kai kurias problemas užtikrinant viešąją tvarką ir žmonių saugumą, vykdyti platesnį prevencinį darbą.³⁶

Kriminologiniai tyrimai rodo, kad efektyviausias poveikis nusikalstamumui yra nusikalstamumo priešasčių ankstyvoji prevencija, kai veikiamas ne žmogus, o tiesiogiai priežastys, kurios nuosekliai keletą metų formuoja antisocialinį, nusikalstamą asmenybės kryptingumą ir kartu tikimybę padaryti

³⁵ Novikovas A. Vietos savivaldos institucijos vaidmuo įgyvendinant viešąją tvarką // Jurisprudencija. 2002, t. 35(27). P. 124.

³⁶ <http://www.policija.lt/anyksciu/2006-02-05>

nusikaltimą. Visos minėtos visuomenės pastangos veikti nusikalstamumo priežastis sudaro vadinamąją proaktyviają prevenciją.

Užsienio demokratinėse šalyse gyventojai, saugodami savo pačių turtą gyvenamojoje teritorijoje, kuria saugios kaimynystės (stebėjimo) grupės, dirbančias tiesioginį nusikaltimų užkardymo darbą. Šiuo atveju kartu su teisėsaugos institucijomis jie atlieka ir reaktyvinę nusikaltimų prevenciją. Tik teisėsaugos institucijos, vykdydamos joms priskirtas funkcijas, tam tikrais atvejais gali naudoti prievartą, o gyventojų grupės, atlikdamos nusikaltimų užkardymo darbą, neturi jokių valdinių įgaliojimų, veikia nepažeisdamos žmogaus teisių, arba, kitaip sakant, naudojasi individo žmogaus teisėmis neįgydamos jokių privilegijų. Jeigu reikalinga prievarta, gyventojai informuoja policiją, tačiau patys jie neturi teisės naudoti prievartos. Tokios grupės pradėtos kurti ir Lietuvoje. Šia praktika reikėtų pasinaudoti ir Anykščių rajono visuomenei.

Visos šalies visuomenės atskirų narių, piliečių susivienijimų (darinių) veikla, atskirų valstybės institucijų veikla siekiant spręsti socialines problemas ir sudaro veiksmingiausią proaktyviają nusikaltimų prevenciją. Teisėsaugos institucijoms čia skiriamas kuklus vaidmuo. Tuo tarpu nusikaltimų užkardymo (reaktyviają) prevenciją iš esmės atlieka teisėsaugos institucijos.

Bendrasocialinėje prevencijoje, mažinant kriminogeninių veiksnių apimtį, svarbu Anykščių rajone, žinoma visoje valstybėje ir visuomenėje sukurti tinkamą suderintą socialinį ekonominį, kultūrinį dvasinį bei teisinį pagrindą, plėtoti nusikalstamumo prevencijos mokslo teorinius aspektus, kad būtų galima skirti daugiau lėšų bei materialinių išteklių specialiajai individualiajai nusikaltimų prevencijai.

Asmenys, sugrįžę iš įkalinimo įstaigų, susiduria su didelėmis įsidarbinimo problemomis. Asmenys kalėję tam tikrą laiko tarpą, dažnai praranda darbo kvalifikaciją. Darbdaviai bijo arba nenori įdarbinti savo įmonėse teistus ir ypač kalėjusius asmenis. Tokių asmenų visa visuomenė vengia, nenori su jais bendrauti, ką jau kalbėti apie kokią nors pagalbą, paramą kalėjusiems asmenims. Asmuo, grįžęs iš įkalinimo įstaigos, net ir norėdamas baigti nusikaltėlio amatą, dažnai to negali padaryti, nes negaudamas darbo, pragyvenimo pajamų ir paramos iš visuomenės, o tik panieką, jis būna priverstas grįžti prie nusikalstamos veiklos. Ši problema ypač aktuali kaimuose. Kaimuose ir šiaip didesnės įsidarbinimo problemos, nes čia nedarbas didesnis. Kalėjusiam ir teistam asmeniui dar sunkiau susirasti darbą, nes kaimuose žmonės vienas kitą pažįsta ir vienas apie kitą dažnai žino labai daug. Šios problemos aktualios ir Anykščių rajonui. Pastarajam būdingos kaimiškosios gyvenvietės ir kaimai, kuriuose gyventojai vienas kitą pažįsta ir vienas apie kitą daug žino. Be to, kaimo žmonių požiūris į nusikaltusius asmenis daug negatyvesnis, nei miestuose. Norint, kad asmenys negrįžtų prie

nusikalstamo amato, visų pirma reikėtų pasirūpinti jų užimtumu. Tai ypač aktualu nepilnamečiams ir jaunimui, kurie dažnai neturėdami kur save realizuoti, padaro nusikalstamas veiklas.

Lietuvoje susiformavęs probleminių piliečių sluoksnis iš esmės neturi galimybių sukurti sau tam tikrą materialinę socializacijos (arba resocializacijos) pagrindą. Nevyriausybinių institucijų indėlis teikiant pagalbą šiems probleminiams piliečiams yra didelis, o kartais pagalba išreiškia ir pasiaukojimą, tačiau ši pagalba tik tam tikrą laikotarpį žmogui užtikrina egzistencines galimybes, bet ne tolesnę gyvenimo materialinio pagrindo perspektyvą. Valstybinės darbo biržos pastangos, padėti sukurti garantuotą ilgalaikį ir perspektyvų materialinį pagrindą žmogui jį įdarbinant, taip pat nėra veiksmingos, nes, kaip jau buvo minėta, darbdaviai nenori įdarbinti grįžusių iš laisvės atėmimo (ar jos apribojimo) vietų asmenų. Netgi valstybės siūlomos tam tikros lengvatos nepadedą šios problemos spręsti efektyviai.

Šios problemos aktualios Anykščių rajonui, nes nevyriausybinių organizacijų veikla dažniausiai apsiriboja didžiais miestais, o tokie rajonai kaip Anykščių yra pamirštami ir paliekami tik policijos ir valstybinių institucijų veiklai. Anykščių rajone nėra nei vienos nevyriausybines organizacijos, kuri rūpintųsi iš įkalinimo įstaigų grįžusiais asmenimis, probleminėmis šeimomis ir probleminiu jaunimu.

Lietuvai ir Anykščių rajonui derėtų pasinaudoti Vakarų Europos ir ypač Šiaurės šalių patirtimi, kuriose grįžusieji iš įkalinimo ir kitų laisvės apribojimo vietų asmenys įdarbinami valstybinėse įmonėse. Taigi valstybė pati sau padeda spręsti šią konkrečią individualiosios nusikalstamumo prevencijos problemą. Šiaurės ir Vakarų Europos šalyse laisvės atėmimo terminai yra labai trumpi, palyginti su laisvės atėmimo terminais Lietuvoje. Todėl nusikaltę ir laisvės atėmimo bausmę atlikę asmenys nepraranda socialinių saitų normalioje visuomenėje, profesinės kvalifikacijos arba net ją įgyja laisvės atėmimo vietoje. Taigi Vakarų šalys taip pasiekė realaus nusikalstamumo paplitimo mažinimo, turi mažesnę tokio pobūdžio probleminių piliečių sluoksnį, todėl ir nusikalstamumo prevencijos pastangos jiems kainuoja santykinai pigiau. Tuo tarpu mes, vaizdžiai tariant, „geometrine progresija“ didiname probleminių gyventojų sluoksnį ir nesugebame padėti susikurti jiems bent jau nepriklausomą materialinį gyvenimo pagrindą. Mes nuolat branginame nusikalstamumo prevencijos pastangas. Lietuvoje derėtų pabandyti taikyti įmonėms mokesčių lengvatas, kurios įdarbina asmenis grįžusius iš įkalinimo įstaigų, bei teistus kitomis bausmėmis. Galbūt tokia praktika Lietuvoje pasiteisintų.

Reikia siekti, kad žmogus ir toliau sugebėtų socialiai prisitaikyti visuomenėje, todėl svarbu panaikinti visus apribojimus nuteistajam bendrauti su savo artimaisiais: neriboti perlaidų, korespondencijos bei pasimatymų, panaikinti asmenį, kaip žmogų ir kaip asmenybę žeminančius drausminimo būdus. Laisvės atėmimo įstaigų darbuotojai turėtų padėti kiekvienam nuteistajam išlaikyti teigiamus socialinius ryšius su laisvėje esančiais žmonėmis. Socialiniai darbuotojai, teikiantys pagalbą

grįžusiems iš laisvės atėmimo vietų, susidurtų su mažiau desocializuotais asmenimis, kuriems būtų lengviau prisitaikyti visuomenėje.³⁷

Siekiant mažinti nusikalstamumą Anykščių rajono kaimuose būtina spręsti jaunimo užimtumo problemas. Būtina užimti daugiau vaikų plėtojant laisvalaikio veiklos formų įvairovę, skatinti vaikų bei jaunuolių socializaciją ir integraciją šeimoje, bendruomenėje, bendraamžių grupėse, mokyklose, profesinio mokymo bei darbo įstaigose, taip pat savanoriškose organizacijose, skiriant ypatingą dėmesį švietimo ir užimtumo politikos priemonių taikymui.³⁸

Jaunimo užimtumo problemos kaip buvo minėta kitose dalyse, ypač aktualios kaimiškose vietovėse. Kaimo mokyklose ir mokyklose, kuriose mokosi daug kaimo vaikų, reikėtų organizuoti užklasinę veiklą, kad vaikai turėtų užsiėmimą ir po pamokų. Tuo turėtų rūpintis savivaldybė, seniūnijos, nevyriausybinės organizacijos, Šaulių sąjunga, bažnyčia, judėjimai „Stabdyk nusikalstamumą“, Policijos rėmėjai. Taip pat reikėtų pasirūpinti, kad kaimo vaikai turėtų kaip grįžti iš būrelių. Vaikai turėdami užsiėmimą ir kur save realizuoti, mažiau šlaistysis gatvėse ir darys nusikalstamas veikas. Reikėtų organizuoti įvairių sporto šakų rungtynes jaunimui. Suprasdami tokių renginių reikšmę jaunimo nusikalstamumo prevencijai, policijos komisariatų ėmė rengti krepšinio, futbolo rungtynes, kuriomis siekiama organizuoti jaunimo užimtumą.

Visuomenė turi jausti atsakomybę už jaunimo auklėjimą, suformuoti svarbius asmenybės bruožus, kurie neleistų jam padaryti nusikaltimo. Šiuos bruožus turi suformuoti šeima, mokykla, kitos visuomenės institucijos.

Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą, kaimo socialinei plėtrai teikiama neatlygintina pagalba iš įvairių ES struktūrinių fondų. Tinkamas ES fondų paramos panaudojimas turėtų sumažinti kaimo skurdą, nedarbo lygį. Tai turėtų sumažinti kaimo nusikalstamumą ir kitus nepageidautinus socialinius reiškinius. Būtina efektyviai išnaudoti Anykščių rajono gamtinius išteklius (ežerus, upes, tvenkinius, parkus), kuriant kaimo turizmo sodybas, laisvalaikio praleidimo ir poilsio gamtoje paslaugas teikiančias įmones. Šiai sričiai skiriama didelė ES fondų parama. Reikėtų įgyvendinti sanatorijos statybos Anykščiuose planus. Šie veiksniai turėtų skatinti kaimo ekonominę plėtrą, stiprinti jo ekonominį, socialinį ir kultūrinį statusą. Tai turėtų teigiamos įtakos mažinant nusikalstamumą Anykščių rajone. Didėjant lankytojų skaičiui Anykščių rajone, reikės ir didesnių policijos pajėgų palaikant viešąją tvarką.

³⁷ Babachinaitė G., Kuklianskis S. Teorinės nusikalstamumo prevencijos problemos // Jurisprudencija. 2003, t. 42 (34) P. 109.

³⁸ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. rugsėjo 19 d. nutarimas Nr. IX-1383 „Dėl Nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios, 2006, Nr.

Sprendžiant Anykščių rajono kaimo nedarbo problemas, reikėtų pasinaudoti Vakarų Europos patirtimi ir kurti darbo vietas ne tik žemės ūkyje, bet kuriant naujas darbo vietas miestuose, rajonų centruose ir miesteliuose, kaip ir daugumoje kitų Europos valstybių, kai žmonės gyvendami kaimuose, važiuoja dirbti į netolimą miestą. Gyvenimas užmiestyje ir kaimo vietovėse turi daug privalumų, palyginti su gyvenimu mieste, ir toks gyvenimo būdas visame pasaulyje kasmet vis labiau vertinamas.³⁹ Taip pat reikėtų kurti pramonės įmones kaimuose.

Atlikta bendrųjų šalies socialinių – ekonominių rodiklių įtakos nusikalstamumo tendencijos analizė parodė, kad svarbiausieji rodikliai yra bendrasis vidaus produktas, gyventojų užimtumas ir visuomenės ekonominis susisluoksniavimas. Kylantis gyventojų pragyvenimo lygis tiesiogiai nemažina nusikaltimų skaičiaus. Nusikaltimų mažėja tolygiau paskirstant visuomenėje sukurtą ekonominį produktą visiems gyventojų sluoksniams.⁴⁰ Valstybė siekdama tolygesnio socialinio susisluoksniavimo turėtų peržiūrėti mokesčių politiką paskirstant mokesčių našta ir lengvatas.

Siekiant mažinti nusikalstamumą reikia tobulinti teisinę bazę. Nusikalstamumo prevencijai įtakos turi ne tik baudžiamojo, baudžiamojo proceso, administracinių teisės pažeidimų kodeksai, bet ir kiti teisės aktai, todėl reikia tobulinti teisinį reguliavimą (spragų bei kolizijų šalinimą) ūkinėje, komercinėje, finansų, valdymo, švietimo, kultūros, šeimos, vaikų teisių apsaugos, jų globos ir kitose socialinės veiklos ir gyvenimo srityse.

Kaip parodė tyrimas, pagrindinės nusikalstamos veikos Anykščių rajone yra vagystės, o kaimuose - vagystės iš negyvenamų sodybų, elektros transformatorių, ūkinių pastatų. Todėl policija ir visų pirma patys gyventojai turėtų pasirūpinti be priežiūros paliekamomis sodybomis, vasarnamiais, kurie labai vilioja vagišius. Žmonės turėtų įrengti signalizacijas, jas pajungti arba prie apsaugos policijos, arba prie saugos tarnybos pultų. Kaip parodė praktika, į saugomas sodybas vagišiai užsuka rečiau, nei į be priežiūros paliktas. Signalizacijų įrengimas davė ženklų teigiamų rezultatų kovojant su elektros transformatorių alyvos vagystėmis, kurių metu ne tik pagrobama vertinga alyva bet ir ilgam laikui kaimo gyventojai paliekami be elektros. Ši problema kelia daug rūpesčių ne tik Anykščių rajono policijai, bet ir visos Lietuvos policijai. Transformatorinėse įrengtos signalizacijos sujungtos su apsaugos policijos pultu. Signalizacija įsijungia krentant alyvos slėgiui transformatorinėje. Išleisti alyvą iš transformatorinės užtrunka, todėl policija suspėja atvykti ir sulaikyti nusikaltėlius.

³⁹ Babachinaitė G., Paulikas V. Nedarbas ir nusikalstamumas Lietuvos kaime po 1990 metų // Jurisprudencija. 2005, t. 74 (66) P. 67.

⁴⁰ Rudzkiene V. Lietuvos kriminalinių ir socialinių – ekonominių rodiklių ryšių analizė // Jurisprudencija. 2002, t. 26 (18). P. 108.

Anykščių rajono policijos pareigūnai turėtų pastoviai informuoti gyventojus apie labiausiai paplitusias nusikalstamas veikas, jų padarymų būdus, bei apsaugos nuo nusikalstamų veikų galimybes per masines informavimo priemones ir betarpiškai bendraudami.

Policija ir kitos institucijos turėtų skatinti gyventojus kurti saugios kaimynystės grupes, aiškinti, kad būtina montuoti stebėjimo kameras, butuose ir namuose įrengti signalizacijas, įdėti patikimas duris, užraktus, automobiliuose įmontuoti signalizacijas, imobilaizerius, nepalikti automobiliuose magnetolų ar kito vertingo turto. Skatinti pačius gyventojus rūpintis savo ir aplinkinių turto apsauga.

Siekiant mažinti viešosios tvarkos pažeidimus, plėšimus, vagystes iš automobilių ir kitas viešose vietose įvykdomas nusikalstamas veikas, didžiuose miestuose buvo įrengtos stebėjimo kameros viešose vietose, kuriose dažniausiai padaromi minėti nusikaltimai. Šios priemonės davė teigiamus rezultatus. Šiuo pavyzdžiu pasekė ir Anykščių miestas įrengęs keletą vaizdo stebėjimo kamerų miesto gatvėse, kuriuose daugiausiai padaroma nusikalstamų veikų. Kamerų įrengimas Anykščių m. irgi davė teigiamų rezultatų. Nusikalstamų veikų tose gatvėse sumažėjo, o ir padarytas buvo lengviau atskleisti. Žinoma, prie kiekvienos kaimo sodybos kamerų neįrengsi, tačiau miesteliuose, gyvenvietėse, tokias kameras galima būtų įrengti. Čia galima būtų pasinaudoti verslininkų pagalba, jeigu jie įsirengtų prie savo kavinių, parduotuvių ar biurų kameras, kurios sudrausmintų asmenis ir padėtų užfiksuoti pažeidimus. Gyventojai taip pat galėtų bendromis jėgomis įrengti stebėjimo kameras savo gatvėse, laiptinėse, garažų kvartaluose.

Anykščių rajono policija ir visa visuomenė turėtų kovoti su nusikalstamu būdu įgyto turto realizavimo vietomis. Uždarant tokias vietas sunkiau būtų realizuoti pagrobtą turtą. Aktyvinti bendradarbiavimą su visuomene, rengti ir įgyvendinti teisės pažeidimų prevencijos programas ir priemones, tobulinti ryšių su visuomene sistemą ir gerinti policijos įvaizdį. Tuomet policija gaus daugiau informacijos apie įvykdomas nusikalstamas veikas ir juos padariusius asmenis. Reikia kuo daugiau žmonių įtraukti į „policijos rėmėjus“, „jaunuosius policijos rėmėjus“. Tai pagerintų policijos ir visuomenės santykius ir būtų pagalba įgyvendinant viešosios tvarkos apsaugos funkcijas, pažeidimų prevenciją.

Tyrimas parodė, kad nemaža dalis nusikalstamų veikų padaroma pritrūkus pinigų alkoholiui, narkotikams. Todėl būtina kovoti su alkoholizmu, narkomanija, kuri dar nėra taip paplitus Anykščių rajone, kaip didžiuosiuose miestuose. Ne laikas bus kovoti su narkomanija kai ji paplis rajone. Iš viešųjų vietų būtina šalinti neblaivius ar apsvaigusius nuo narkotikų asmenis. Pastarieji dažnai tampa nusikalstamų veikų aukomis (vagysčių, plėšimų, viešosios tvarkos pažeidimų) arba patys padaro minėtas nusikalstamas veikas. Policija turėtų dažniau reaguoti į pranešimus apie šeimyninius

konfliktus, smurto prieš vaikus faktus, kartu su vaikų teisių apsaugos tarnyba lankyti problemines, asocialias šeimas, bendrauti su jais, aiškintis ar nesmurtaujama prieš vaikus ir ar rūpinamasi vaikais.

Reikėtų atlikti policijos pareigūnų veiklos ir patruliavimo maršrutų analizę tų seniūnijų, kuriose padaroma daugiausiai nusikalstamų veikų (Troškūnų, Kavarsko seniūnijos). Sutelkti didesnes policijos pajėgas tokiose seniūnijose tiriant nusikalstamas veikas ir vykdant jų prevenciją.

Mažėjant Anykščių rajone registruotų nusikalstamų veikų skaičiui, tris metus iš eilės daugėja nusikalstamų veikų, kurias įvykdo neblaivūs asmenys, skaičius. Policija aktyviai vykdo šių nusikalstamų veikų prevenciją. Nors rajono policija metai iš metų vis daugiau dėmesio skiria girtavimo prevencijai, kiekvienais metais administracine tvarka nubaudžia beveik du kartus daugiau asmenų už girtą pasirodymą viešoje vietoje, tačiau vien policijos pastangų jau nepakanka.

Planuojant prevencines priemones – padidintas policijos padalinių dėmesys skiriamas įstatymų pažeidimams, susijusiems su alkoholio vartojimu ir prekyba. Darbas su nepilnamečiais ir anksčiau teistais asmenimis yra prioritetingas Anykščių rajono policijos komisariato Prevencijos poskyrio darbo kryptys.⁴¹

Kaip parodė tyrimas, Anykščių rajone nusikaltėliai dažniausiai aukomis pasirenka senyvo amžiaus žmones. Kovoiant su nusikalstamomis veikomis, kurios padaromos prieš pagyvenusius nuošaliuose sodybose gyvenančius asmenis, galėtų padėti tokių gyventojų aprūpinimas ryšio priemonėmis, kad jie galėtų išsikviesti pagalbą. Kai kuriuose rajonuose policija su mobilaus ryšio paslaugas teikiančiomis bendrovėmis dovanoja asmenims mobilaus ryšio telefonus iš kurio galima paskambinti tik pagalbos telefonu.

Reikėtų reguliariai patikrinti ir perskirstyti policijos patruliavimo maršrutus. Sudarant naujus patruliavimo maršrutus, reikėtų atsižvelgti į nusikalstamų veikų augimo tendencijas vienoje ar kitoje vietovėje, vykstančius tam tikrus procesus (masinius renginius, didesnės žmonių koncentracijos vietas tam tikru metu ar paros laiku). Paskirstant policijos patruliavimo maršrutus, reikėtų juos išdėstyti taip, kad jie aplankytų ir nuošalius kaimus, ypač tuos kuriuose gyvena daug senyvo amžiaus žmonių. Kaip vienas iš kovos su kaimo nusikalstamumu būdų, galėtų būti apylinkės inspektorių aprūpinimas tarnybiniais būstais tose apylinkėse, kuriose jis dirba. Tuomet pareigūnas būtų gyventojams geriau pažįstamas, juo labiau pasitikėtų ir galėtų kreiptis pagalbos net ir ne darbo metu. Kaimuose, kuriuose gyvena policijos pareigūnai, padaroma mažiau nusikalstamų veikų.

2005 m. Anykščių rajono komisariata trūko 18 darbuotojų. Žinoma, tai turėjo neigiamą įtaką policijos komisariato darbui. Dėl didelio darbo krūvio kiti dirbantys pareigūnai negalėjo tinkamai

⁴¹ <http://www.policija.lt/anyksciu/2006-02-05>

atlikti savo funkcijų: tirti nusikalstamų veikų, vykdyti jų prevencijos. Norint, kad policijos pareigūnai tinkamai ir efektyviai vykdytų savo funkcijas, būtina, kad komisariato personalas būtų sukomplektuotas, darbo krūvis tinkamai paskirstytas. Policijos pareigūnus reikia aprūpinti reikiamomis priemonėmis ir technika.

Tyrimo metu nustatyta, kad iš visų asmenų apie trečdalis buvo iš kitų rajonų ar miestų, ypač Panevėžio miesto ir rajono. Būtinai Anykščių policijos komisariato pareigūnų bendradarbiavimas su kitais komisariatais, ypač kaimyniniais, keičiantis informacija apie daromas nusikalstamas veikas, jų darymo mechanizmus, nusikalstamas veikas darančius asmenis, atskleistas nusikalstamas veikas, tuomet bus galima atskleisti daugiau atvykusių nusikaltėlių daromų nusikalstamų veikų, arba Anykščių nusikaltėlių daromas veikas kituose rajonuose.

Išvados ir pasiūlymai

1. Hipotezė, kad nusikalstamumo Anykščių rajone lygis yra artimas šalies rajonų vidurkiui nepasitvirtino, nes Anykščių rajonas yra 40 vietoje iš 58 miestų, rajonų, savivaldybių pagal mažiausiai registruotų nusikalstamų veikų skaičių 100 000 gyventojų per pirmus aštuonis 2006 m. mėnesius. Tuo pačiu tyrimo laikotarpiu Anykščių rajonas pagal registruotus sunkius nusikaltimus yra 27 vietoje, o pagal nusikalstamų veikų atskleidžiamumą užima aukštą 13 vietą.
2. Per visą tyrimo laikotarpį Anykščių mieste ir rajono seniūnijose buvo registruojama daugiausiai vagysčių. Mieste dažniausiai buvo vagiama iš butų, sandėliukų, iš automobilių, patys automobiliai. Kaimo vietovėse dažniausiai buvo vagiami gyvuliai, elektros laidai, transformatorinė alyva, miškas, vagiama iš ūkinių pastatų. Dažnai vagysčių aukomis tampa senyvo amžiaus žmonės, gyvenantys nuošaliose sodybose.
3. Plėšimo aukomis dažniausiai tampa neblaivūs asmenys, moterys bei nuošaliose vietovėse gyvenantys senyvo amžiaus žmonės.
4. Viešosios tvarkos pažeidimai dažniausiai padaromi baruose, diskotekose ir jų prieigose.
5. Tyčiniai įvairaus masto sveikatos sutrikdymai dažniausiai padaromi tarpusavio konfliktų metu esant neblaiviams, taip pat diskotekose, baruose muštynių metu. Nužudymai buvo įvykdyti šeimyninių konfliktų metu, taip pat išgertuvių metu, aukos dažniausiai pažinodavo savo skriaudiką.
6. Vidutiniškai Anykščių mieste ir rajono seniūnijose turtinių nusikalstamų veikos sudarė apie 76 proc. visų užregistruotų nusikalstamų veikų, smurtiniai apie 3 proc., kitos nusikalstamos veikos apie 21 proc.
7. Anykščių rajono seniūnijose bendrai buvo registruojama daugiau nusikalstamų veikų 1000 gyventojų, nei Anykščių mieste.
8. Atlikus tyrimą, galima pateikti tipinį Anykščių rajone nusikalstamą veiką padariusio asmens portretą, tai – 14 – 39 amžiaus vyras, nevedęs, niekur nedirbantis, gyvenantis Anykščių rajone, turintis pagrindinį arba vidurinį išsilavinimą, padaręs būdamas blaivus, vienas, turtinę nusikalstamą veiką, neteistas, pasižymintis antiasocialiomis bei savanaudiškomis charakterio savybėmis, nusikalstamą veiką padaręs, nes reikėjo alkoholio svaigalams, narkotikams, nusikalstamas veikas darė kaime, nes tikėjosi likti nepastebėtas, bei manė, kad bus mažesnė tikimybė, kad greit atvyks policija.

9. Apklausti 8 ekspertai nusikalstamumo rajone prevencijos efektyvumą įvertino neigiamai, 19 patenkinamai, ir nė vienas gerai ar labai gerai. Kaip pagrindinius prevencijos trūkumus jie nurodė šias priežastis: nepakankamą policijos ir kitų atsakingų institucijų dėmesį kaimo nusikalstamumo problemoms, bendradarbiavimo tarp policijos ir kaimo gyventojų nebuvimą, užimtumo, įdarbinimo problemas, prastą prevencinį darbą su asmenimis, grįžusiais iš įkalinimo įstaigų, asocialiais asmenimis, nepilnamečiais, neteikimas realios jiems pagalbos, alkoholizmas.
10. Anykščių rajono nusikalstamumo priežastys:
- Nedarbas Anykščių rajone;
 - Skurdas kaime, kuris įtakojamas nedarbo, tinkamo išsilavinimo, profesijos neturėjimo;
 - Netinkamas materialinių pajamų paskirstymas tarp šalies ir rajono gyventojų;
 - Alkoholizmas, narkomanija, asocialus kaimo gyventojų būdas;
 - Jaunimo užimtumo problemos;
 - Neefektyvus prevencinis darbas su padidintos rizikos asmenimis;
 - Realios pagalbos nebuvimas asmenims, grįžusiems iš įkalinimo įstaigų;
 - Menka parama socialiai remtiniems asmenims;
 - Pagyvenusių kaimo žmonių viktimologiniai faktoriai;
 - Rajono policijos prastesnis aprūpinimas, didesnė aptarnaujama teritorija;
 - Be priežiūros paliekamos sodybos;
 - Vasarą vykstantys masiniai renginiai, graži, daug poilsiautojų pritraukianti gamta.
11. Mažinant nusikalstamumą Anykščių rajone, būtinas pastovus ir sistemingas kompleksinis valstybinių ir nevalstybinių institucijų darbas tiek bendros, tiek ir individualios prevencijos srityje. Nusikaltimų prevencijoje turi aktyviai dalyvauti visi socialiniai subjektai – Anykščių rajono teisėsaugos institucijos, savivaldybė, seniūnijos, verslo bendruomenė, visuomeninės organizacijos ir individualūs asmenys.
12. Mažinti prievartinę prevenciją Anykščių rajone ir didesnę dėmesį skirti pačių nusikalstamumo priežasčių šalinimui, t.y. didinti proaktyviosios prevencijos įtaką. Anykščių rajone turėtų kurtis nevyriausybines organizacijas, kurioms turėtų atitekti svarbus vaidmuo nusikalstamumo prevencijos srityje.
13. Kalinimo taisyklių keitimas, padedant kalinčiam išlaikyti santykius su artimaisiais, neprarasti turimos kvalifikacijos.

14. Anykščių rajono PK prevencijos poskyrio, pataisos darbų inspekcijos pareigūnų, kitų institucijų ir organizacijų pagalbos teikimas asmenims grįžusiems iš įkalinimo įstaigų, padedant jiems įsidarbinti, įsirengti buitį, sugrįžti į socialiai naudingą gyvenimą.
15. Skatinimas ir pagalba Anykščių rajono kaimo gyventojams rūpintis savo ir savo turto apsauga (saugios kaimynystės judėjimai, apsaugos, vaizdo stebėjimų kamerų įrengimas).
16. Užimti daugiau vaikų Anykščių rajono kaimuose plėtojant laisvalaikio veiklos formų įvairovę, skatinti vaikų bei jaunuolių socializaciją ir integraciją šeimoje, bendruomenėje, bendraamžių grupėse, mokyklose, profesinio mokymo bei darbo įstaigose, taip pat savanoriškose organizacijose, skiriant ypatingą dėmesį švietimo ir užimtumo politikos priemonių taikymui.
17. Kylantis gyventojų pragyvenimo lygis tiesiogiai nemažina nusikaltimų skaičiaus. Nusikaltimų mažėja tolygiau paskirstant visuomenėje sukurtą ekonominį produktą visiems gyventojų sluoksniams, todėl valstybė turi siekti tolygesnio socialinio susisluoksniavimo, peržiūrėti mokesčių politiką paskirstant mokesčių našta ir lengvatas, teikti pagalbą socialiai remtiniems asmenims ir jaunoms šeimoms.
18. Sprendžiant Anykščių rajono kaimo nedarbo problemas reikėtų kurti darbo vietas ne tik žemės ūkyje, bet ir kaimo turizmo, laisvalaikio praleidimo įmonėse, bei miestuose, rajonų centruose ir miesteliuose. Efektyviai panaudoti Europos Sąjungos struktūrinių fondų paramą kaimui.
19. Kovojant su nusikalstamumu reikia tobulinti teisinę bazę. Reikia tobulinti ne tik baudžiamojo, baudžiamojo proceso, administracinių teisės pažeidimų, bet ir teisinį reguliavimą (spragų bei kolizijų šalinimą) ūkinėje, komercinėje, finansų, valdymo, švietimo, kultūros, šeimos, vaikų teisių apsaugos, jų globos ir kitose socialinės veiklos ir gyvenimo srityse.
20. Kovoti su girtavimu kaime. Iš viešųjų vietų šalinti neblaivius ar apsvaigusius nuo narkotikų asmenis.
21. Paskirstant policijos patruliavimo maršrutus, reikia juos išdėstyti taip, kad jie aplankytų ir nuošalius kaimus, ypač tuos kuriuose gyvena daug senyvo amžiaus žmonių. Spręsti pagyvenusių žmonių viktimizacijos problemas.
22. Bendrasocialinėje prevencijoje, mažinant kriminogeninių veiksnių apimtį, svarbu valstybėje ir visuomenėje sukurti tinkamai suderintą socialinį ekonominį, kultūrinį dvasinį bei teisinį pagrindą, plėtoti nusikalstamumo prevencijos mokslo teorinius aspektus, kad būtų galima skirti daugiau lėšų bei materialinių išteklių specialiajai individualiajai nusikaltimų prevencijai.
23. Aktyvinti Anykščių rajono policijos pareigūnų bendradarbiavimą su visuomene, rengti ir įgyvendinti teisės pažeidimų prevencijos programas ir priemones bei tobulinti ryšių su visuomene sistemą ir gerinti policijos įvaizdį.

Literatūros sąrašas

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas // Valstybės žinios, 1985, Nr. 1-1.
3. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 89-2741.
4. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios, 1961, Nr. 18-147.
5. Lietuvos Respublikos teritorijos administracinių vienetų ir jų ribų įstatymas // Valstybės žinios, 1994, Nr. 60-1183.
6. LR Vyriausybės nutarimas „Dėl kaimo gyvenamųjų vietovių gyventojų saugumo ir policijos apylinkės inspektorių veiklos gerinimo 2003-2005 metais programos patvirtinimo“ // 2003, Nr. 37-1619.
7. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. rugsėjo 19 d. nutarimas Nr. IX-1383 „Dėl Nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios, 2006, Nr.
8. LR Vyriausybės 2003 m. kovo 20 d. nutarimas Nr. IX-1383 „Dėl nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios, 2003, Nr. 28-1134.
9. Gavelis V. Skurdo, nedarbo ir nusikalstamumo ryšys. Vilnius: Ekonomika, 1999.
10. Justickis V. Kriminologija I dalis. Vilnius: Justitia, 2001.
11. Pranešimas apie žmogaus socialinę raidą. Vilnius, 2000.
12. Statistikos departamentas. Utenos apskrities kaimo gyvenamosios vietovės ir jų gyventojai. Vilnius, 2001.
13. Treinys, M., Baležentis, A. Kai kurie teoriniai ir metodologiniai kaimo plėtros strategijos uždaviniai Lietuvos kaimo plėtros politika ir mokslo uždaviniai. Vilnius, 2000.
14. Babachinaitė G. Socialiniai pokyčiai ir nusikalstamumas // Jurisprudencija. 2000, t. 15 (7).
15. Babachinaitė G., Paulikas V. Nedarbas ir nusikalstamumas Lietuvos kaime po 1990 metų // Jurisprudencija. 2005, t. 74(66).
16. Babachinaitė G., Paulikas V. Nedarbas ir nusikalstamumas Lietuvos kaime 1918-1990 m. // Jurisprudencija. 2002, t. 26(18).
17. Babachinaitė G., Kuklianskis S. Teorinės nusikalstamumo prevencijos problemos // Jurisprudencija. 2003, t. 42 (34).

18. Dapšys A. Kriminologinis nusikalstamumo situacijos Lietuvoje vertinimas. Prognozės ir prevencijos galimybės // Teisės problemos. 1998, Nr.3-4.
19. Gruževskis B., Okunevičiūtė L. Miestelių bedarbiai. // Žemės ūkis. 2000, Nr. 8.
20. Jurgelaitienė G. Nusikaltimų prevencijos programos Lietuvoje veiksmingumo problemos // Jurisprudencija. 2003, t. 41 (33).
21. Kiškis A. Nusikalstamumas Lietuvoje: ką pakeitė teisės reforma? // Jurisprudencija, 2006, t. 3 (81).
22. Kiškis A. Nusikalstamumo Lietuvoje 2001 metais charakteristika // Jurisprudencija, 2002, t. 29 (21).
23. Kriščiūnaitė L. Skurdo priežastys Lietuvos kaime // Žemės ūkio mokslai. – 2002, Nr. 4.
24. Novikovas A. Vietos savivaldos institucijos vaidmuo įgyvendinant viešąją tvarką // Jurisprudencija. 2002, t. 35(27).
25. Rudzkienė V. Lietuvos kriminalinių ir socialinių – ekonominių rodiklių ryšių analizė // Jurisprudencija. 2002, t. 26(18).
26. Stanikūnas D. Nedarbo didėjimo kaime priežastys ir galimi sprendimo būdai. // Žemės ūkio mokslai. 2002, Nr. 4.
27. Uscila R. Pagyvenusių žmonių viktimizacija Lietuvos kaime ir vienkiemiuose: viktimologinė analizė // Jurisprudencija. 2002, t. 70(62).
28. Urmonas A. Nusikalstamumo ir nusikalstamumo prevencija // VII Baltijos šalių kriminologų simpoziumas. Nusikalstamumo prevencija ir baudžiamoji politika pereinant į rinkos ekonomiką. Vilnius, 1995.
29. Verkulevičiūtė D. Gyvenimo lygis Lietuvos kaime: situacija ir problemos // Tiltai. – 2002, Nr. 1.
30. Vitunskienė V. Kaimo gyventojų pajamų nelygybė ir jos ekonominiai bei socialiniai veiksniai // Žemės ūkio mokslai. 2002, Nr. 4.
31. Jatkevičius A. Nepilnamečių smurtinio nusikalstamumo prevencija: daktaro dis.soc. mokslai (01 S) / VU.-V., 2003.
32. Криминология. Под. ред. Долговой А.И. Москва, 2002.
33. Криминология. Под. ред. Иншакова СМ Москва 2005.
34. Криминология Под. ред. Кудрявцева В.Н., Эминова В.Е. Юристь - Москва, 2004.
35. http://66.249.93.104/search?q=cache:6oCxxWWEnEJ:www1.omnitel.net/eligijus/mkdsprg.doc+kaimo+samprata&hl=lt&gl=lt&ct=clnk&cd=157&lr=lang_lt2006-02-02

36. http://66.249.93.104/search?q=cache:6O4bgJMB5BgJ:www.laei.lt/leid_fl/nauj_fl/kkpes_2005/jj.pdf+kaimo+samprata&hl=lt&gl=lt&ct=clnk&cd=8&lr=lang_lt2006-01-11
37. http://66.249.93.104/search?q=cache:6O4bgJMB5BgJ:www.laei.lt/leid_fl/nauj_fl/kkpes_2005/jj.pdf+kaimo+samprata&hl=lt&gl=lt&ct=clnk&cd=8&lr=lang_lt2006-01-11
38. http://ev.lzuu.lt/mokveikla/SMK_2004/Pletra/Karpaviciene_Aida.htm2006-01-25
39. Marija Eidukevičienė. Lietuvos kaimas: šiuolaikinė demografinė būklė//<http://www.ku.lt/svmf/sveiki/SiuoMetDem.htm2005-12-05>
40. Brazienė A., Karpavičienė R. Kaimo socialinių problemų teoriniai aspektai // http://ev.lzuu.lt/mokveikla/SMK_2004/Pletra/Karpaviciene_Aida.htm2005-12-20
41. http://www.vrm.lt/fileadmin/image_Archive/IRD/Statistika/index2.phtml?2006-09-29
42. <http://www.policija.lt/anyksciu/2006-05-19>
43. http://ev.lzuu.lt/mokveikla/SMK_2004/Pletra/Karpaviciene_Aida.htm2006-01-25
44. http://66.102.9.104/search?q=cache:8tFRAVIB6M8J:www.vjrt.lt/get.php%3Ff.34+nusikalstamas+kaimo+vietov%C4%97se&hl=lt&lr=lang_lt2006-01-06
45. <http://www.stok.lt/official/kreipimasis.html2006-01-17>
46. <http://www.is.lt/santaka/jega/page2003/s99.html2006-01-10>
47. <http://www.vtv.lt/content/view/10176/106/2005-11-19>
48. <http://www.nplc.lt/stat/nus/nus22.htm2005-12-04>
49. <http://www.nplc.lt:8000/asis/2006-04-15>
50. <http://kronika.tinklapis.lt/policija.htm2005-10-14>
51. http://www3.lrs.lt/pls/inter/dba_intra.W3_VIEWER.ViewDoc?p_int_tekst_id=47384&p_int_tv_id=304&p_org=02005-12-18
52. <http://www.policija.lt/anyksciu/2006-02-05>
53. http://www.ldb.lt/anyksciai/fr_situacija01.html
54. <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=1520&PHPSESSID=8d6c4d7d0fef2c440a45b68a3c9a3be2>
55. http://db.std.lt/RDB_LT/Dialog/Saveshow.asp2006-10-17
56. http://www.anyksta.lt/index.php?open=full_st&st_id=242&page=&l_id=232006-12-17

Santrauka

Darbe naudotos sąvokos – nusikalstamumas, kaimas, prevencija, Anykščių rajonas. Šio magistrinio baigiamojo darbo tema „Nusikalstamumas Anykščių rajono kaimuose“. Tema yra aktuali tiek teoriniu, tiek praktiniu požiūriu. Nusikalstamumas Anykščių rajono kaimuose visai nebuvo tyrinėtas. Kaimo nusikalstamumas taip pat nėra gausiai tyrinėtas.

Darbe tyrinėjama Lietuvos kaimo samprata, pateikiama šiuolaikinė bendra socialinė kaimo charakteristika, lyginama kaimo socialiniai duomenys su miesto, nagrinėjamos didžiausios kaimo problemos. Kitoje dalyje pateikiama nusikalstamumo Anykščių rajone palyginamoji charakteristika, lyginant nusikalstamumo duomenis su kitų panašių Lietuvos rajonų nusikalstamumo rodikliais.

Pateikiama Anykščių rajono seniūnijų ir miesto nusikalstamumo statistika nuo 2000 iki 2005 metų, nusikalstamumo struktūra, labiausiai paplitusios nusikalstamos veikos, jų padarymo būdai, kitimo tendencijos ir tempai.

Pateikiama asmenų, darančių nusikaltimus Anykščių rajone, kriminologinė charakteristika, jo asmenybės bruožai, priežastys dėl kurių daro nusikalstamas veikas kaime, bei kokias aukas pasirenka. Darbe pateikiamos nusikalstamumą Anykščių rajono kaimuose įtakojančios priežastys. Didelis dėmesys darbe skiriamas nusikalstamumo Anykščių rajono kaimuose prevencijai. Tyrinėjamos didžiausią įtaką nusikalstamumo Anykščių rajono kaimuose mažinimui ir kontrolei turinčios priemonės, pateikiami pasiūlymai kaip efektyviau kovoti su nusikalstamumu Anykščių rajono kaimuose.

Résumé

Les concepts utilisés dans la recherche sont la criminalité, la campagne, la région d'Anykščiai. Le sujet de la recherche est "La criminalité dans les campagnes de la région d'Anykščiai ". Le sujet est actuel de point de vue théorique aussi que de point de vue pratique. La criminalité des campagnes de la région d'Anykščiai n'était pas du tout recherchée. La criminalité des campagnes n'était pas explorée en général.

Dans la recherche on présente la conception de la campagne, la caractéristique sociale générale de la campagne, on compare les données sociales de la campagne avec les données de la ville, on étudie les plus grands problèmes de la campagne. Dans une autre partie on présente la caractéristique comparative de la situation criminelle de la région d'Anykščiai en comparant les données de la criminalité avec ceux ci des régions pareilles.

On présente la statistique de la région d'Anykščiai à partir de 2000 jusqu'a 2005, la structure de la criminalité, les genres de la criminalité les plus répandus, les tendances et la vitesse de changer les façons de criminalité.

On décrit la caractéristique criminologue des personnes, qui ont fait les crimes dans la région d'Anykščiai, leur traits personnels, les causes qui l'ont forcé faire des crimes à la campagne, quelles victimes choisissent les criminels. Dans la recherche l'auteur analyse les causes influençant la situation criminologue à la région d'Anykščiai. Une grande attention est faite à prévention de la criminalité dans les campagnes de la région choisie. On étudie les moyens qui influencent le plus fortement le contrôle et la lutte contre la criminalité dans les campagnes de la région d'Anykščiai. L'auteur présente les moyens plus effectifs contre la criminalité dans les campagnes de la région d'Anykščiai.

Priedas Nr.1

Specialistų (ekspertų) apklausa

Specialistų (ekspertų) duomenys:

1. Jūsų amžius:

- a) 20 – 29 m.
- b) 30 – 39 m.
- c) 40 – 49 m.
- d) 50 m. ir daugiau

2. Tarnyba kurioje Jūs dirbate: _____

3. Jūsų darbo stažas:

- a) iki 5 m.
- b) 6 – 10 m.
- c) 11 – 15 m.
- d) 16 – 20 m.
- e) 21 m. ir daugiau.

Klausimai:

1. Dėl kokių priežasčių padaro nusikalstamas veikas kaime?

- a) reikėjo pinigų egzistencijai palaikyti (maistui, vaistams);
- b) reikėjo pinigų pagerinti savo gyvenimą (papuošalams, aparatūrai, automobiliui);
- c) reikėjo pinigų alkoholiui, narkotikams;
- d) norėjo atkeršyti aukai (pavydas, kerštas);
- e) nenorėjo atsilikti nuo draugų (kartu daryti nusikalstamas veikas).

2. Kokie ryšiai sieja nusikalstamų veikų bendrininkus:

- a) kartu kalėjo;
- b) giminystės ryšiai;
- c) kartu dirba, mokosi;
- d) kaimynai;

e) draugai.

3. Ar pasirinkdavo aukas?

a) taip;

b) ne.

4. Kokiais asmenybės bruožais pasižymi nusikalstamas veikas padarę asmenys:

a) savanaudiškumu;

b) šiurkštumu;

c) konfliktiškumu;

d) antiasocialumu.

5. Kodėl pasirenka daryti nusikalstamas veikas kaime?

a) mažesnė tikimybė, kad greitai atvyks policija;

b) lengviau likti nepastebėtam;

c) mažesnė tikimybė būti sučiuptam nukentėjusiojo ar aplinkinių.

6. Kaip vertinate nusikalstamumo kaime prevencijos efektyvumą?

7. Kokie trūkumai prevencijoje?
